

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat



XI. évf. 5. szám
2000. október
100,- Ft

Megéri-e az élet?

A halál elfojtása

Jézus és a pokol

*A Biblia
emberi kezekben*

*Az iszlám
felszabadítási
teológiája*

*Interjú
egy megtért drogossal*

Moha-mese

*Vallás
és rókafényképezés*

Olvasók fóruma

Környezetvédelem





Herwig Büchele

Megéri-e, hogy megéljük az életet?

Teológiai megfontolások korunk társadalmáról – szemközt a kollektív halállal

Nem kell sok fantázia annak elképzeléséhez, hogy világtársadalmunk – ha nem történik döntő változás a jelenlegi gazdasági és politikai struktúrában – súlyos válságok és konfliktusok előtt áll. Az emberiség képessé vált arra, hogy véget vessen saját létének.

A harmadik világ országai egyre inkább utánozzák gazdasági- és életmódjainkat. Bizonyos értelemben kényszerítik is őket erre a világpiac mechanizmusai – azok a mechanizmusok, amelyek előnyben részesítik az előnyben lévőket, és még hatalmasabbá teszik a hatalmasokat.

Ha itt Európában már az 500-600 millió emberünkkel beleütközünk az ökológiai határokba, milyen kérdések fognak fölvetődni bolygónk terhelhetőségét illetően, ha azt a világ népességének távlatában nézzük, tehát világmércével, tekintetbe véve a mai 5 milliárd, a holnapi 7 milliárd és a holnaputáni 10 milliárd embert?

A Föld növekvő népessége nemcsak enni szeretne, hanem értelmes tevékenységet is akar, emberhez méltóan lakni, tanulni, orvosi ellátásban részesülni. Mindez csak úgy lehetséges, ha a mennyiségi növekedés is erőteljesen fokozódik ezekben az országokban.

Ha azonban azt akarjuk, hogy a mi jólétünk világszerte általánossá váljék, akkor ez azt jelenti, hogy a növekedési ráták legjobb esetben is csak egy fél generáció életére elegendők. A világ népességének 5 %-át kitevő USA a világ energia-felhasználásának több mint negyedét igényli, vagy másképpen: 2,3-szer annyit, mint a fejlődő országok együttvéve, beleértve az olajtermelő országokat is. Az ipari országok, melyekre a világ népességének kerekén 25 %-a esik, a föld javainak 80 %-át használják el.

A kérdés tehát így hangzik: Megadjuk-e a föld népessége nagy „maradékának”, a 75 %-nak az emberhez méltó életfeltételeket? Ha igen, akkor ennek a következménnyel kell járnia, hogy átalakítjuk az ipari országok gazdasági és politikai struktúráit, mégpedig oly módon, hogy ez nem életminőségünk csökkentéséhez, hanem növeléséhez vezet.

Ha nem kerül sor erre az átalakításra, ha tehát (mennyiségi, anyagi) élet-

színvonalunkat és igényeinket továbbra is az eddigi stílusban akarjuk ápolni és kiterjeszteni, akkor ez csak oly módon lehetséges, hogy a harmadik világ országait erőszakkal megakadályozzuk abban, hogy utánozzák a mi gazdálkodásunkat és életmódunkat. Ha viszont nem akadályozzuk meg őket ebben erőszakkal, akkor az ellenőrizetlen növekedési folyamatok vad burjánzása következik be: a világ népességének, a fegyverek pusztító erejének, a környezetpusztításnak, a szeméthyegyeknek és hulladéklerakóknak a növekedése, az olyan nagy technikai rendszerek veszélyességének növekedése, mint az atomerő, a géntechnika, a vegyészet, az információ, továbbá az ipari gécek, a pszichikai megterhelések, a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés növekedése.

Ha ily módon világméreteken szabadon hagyjuk futni a növekedés mennyiségi folyamatait, akkor az matematikai biztonsággal vezet el az emberiség biológiai alapjainak lerombolásához, az ökoszféra elpusztításához.

Ha megkíséreljük erőszakkal megakadályozni a föld népességének 75 %-át, hogy emberhez méltó életfeltételeket teremtsenek maguknak, akkor ezek az országok ellenerőszakkal fognak válaszolni a mi erőszakunkra.

Az éhezés és az elpusztított környezet zónáiból új népvándorlás indul majd el. Menekültek milliói indulnak majd új lakóhely keresésére. Vajon hagyják-e majd, hogy visszautasítsuk őket?

Amit itt néhány vonással fölvezéltem, nem horrortörténet! Az a világkép, az a politika, amely nem néz szembe ezzel a komoly valósággal, nem tarthat igényt arra, hogy etikailag felelősnek tartsák.

Teológiai értelmezésben: Az emberiség bálványimádó módon építi templomát. Ez a templom az ember szerzési- és birtoklási törekvéseinek terméke, nem pedig az igazságosság, a béke és a teremtés megőrzése alapján megvalósuló közös cselekvésének helye. A kollektív halál az emberiség közösségi eseménye: Mivel nem vagyunk, vagy voltunk képesek közösen élni, meg fogunk halni.

Jelenkori társadalmunknak ezt a teológiai alapértelmezését három vázlattal szeretném megvilágítani.

Ahol minden erővel igyekeznek elfojtani a halált, ott az önérvényesítés és az élet elbitorlásának értelmében vett önállítással mellett kell döntenem. Ez kétféleképpen valósulhat meg: vagy úgy, hogy növelem a másokkal szembeni hatalmam, vagy úgy, hogy alávetem magam mások hatalmának, hogy ezáltal megmentsem az életemet. Az életbitorlás értelmében vett önállítást tehát először is mások kizárására irányul, másodsor pedig arra, hogy tulajdonomná tegyek másokat, az embertársaimat, ill. minden mást, azaz a természetet.

Az önállítás e mezeje a hatalom mezeje, annak az egyes csoportok és államok közötti versengéseivel és hatalmi harcaival. Ezek a hatalmi versengési viszonyok kiváltják az eszközök fokozott bevetését. Én, vagy mi annál inkább tudunk érvényesülni ebben a hatalmi konkurenciaharcban, minél hatalmasabbak ezek az eszközök. A technikai-tudományos rendszerek ráadásul kifejlesztik saját dinamikájukat – mintegy tőlünk függetlenül. Példa erre a fegyverkezési verseny vagy a technológiai forradalom. A mozgásba hozott folyamat viszonylag függetlenül zajlik le az egyének, csoportok vagy államok beleszólási akaratától – ez az egyik oka a csatlósság-szindrómának: Ha én kiszállok, semmi sem változik, csak a többiek hatalomrészeseledése és profitratája növekszik.

A katonai, gazdasági és technikai hatalom iszonyatos növekedése az önérvényesítés kifejeződése, lázadás a halál ellen, de magában hordja a halált: egyre inkább létrehozza a kollektív halált.

Eközben az ember egyre inkább válik egyszerre úrrá és rabszolgává: Látszólagos úrként, aki egyre inkább kézben tart minden életet, saját rabszolgájává válik, rabszolgájává annak, amit ő maga termel, és rabszolgájává a termelés rászakadó törvényszerűségeinek.

Az egyre tökéletesebb dolgok termelése egyúttal egyre több hulladékot termel: ez különösen jól látható a vegyi tárolókban, a mérgezőanyag-tárolókban, a plutónium-tárolókban, a széndioxid-kibocsátásban. A hulladék egyre inkább a kizsákmányolt természet háborús védekező aktusává válik. A természet visszaüt. A hulladék mindinkább a halál realitása lesz az élettel szemben.

A tökéletesség fő kritériuma nem az életminőség értelmében vett nagyobb használhatóság, hanem mindenekelőtt az automatizálás, ami nemcsak könnyebb teszi az emberi munkát, hanem fölöslegessé is. Ebből figyelemreméltó szimmetria adódik a hulladék növekedése és az ember használhatatlanná válása között. Az ember mint termelő egyre használhatatlanabbá válik, egyre inkább hulladékká válik. Termelő tevékenységének tökéletesítése olyan dolgokat állít elő, melyek fölöslegesnek nyilvánítják előállítójukat. A tökéletesebb itt azt jelenti: Egyre kevésbé kell nekem magamnak csinálnom. Ez azonban a dolgozó ember menetelése afelé, hogy kiküszöbölje önmagát. A termelő ember egyre inkább jelentéktelenségbe süllyed. Hiszen nem tud olyan jól termelni, mint a gépek. Egyfajta prométheuszi szégyenérzet keletkezik: szégyellem magam, mivel a termékem sokkal jobb, mint én vagyok.

Az ember megspórolja magát a gépek révén; egyre kevesebb emberre van szükség; a fölöslegeseket kizsuppolják a szegénység és a nyomor zónáiba, vagy meghagyják őket azokban. Az embernek ezt a fölöslegessé- és használhatatlanná válását aztán haladásnak nevezik; olyan tendencia ez, amely különös élességgel fejeződik ki a meg nem született életek megölésében. Az emberi élet hulladékká válik (a Golgota, ahol Jézust megfeszítették, Jeruzsálem szeméttlerakó helye volt!).

Teológiai értelmezésben ez a tökéletességre törekvés végső soron azt jelenti, hogy az ember Istent, a Legeslegtökéletesebbet akarja létrehozni a világban. Egy technikailag-iparilag megrendezett istenszülés ez. Az emberiség mint Isten perverz megszületése: önmagából akarja világra hozni az Abszolútumot, a Legeslegtökéletesebbet. Olyan eszközök révén, mint a géntechnológia, az ember egyre inkább saját felelősségi körébe vonja a teremtést, az evolúciót; kísérletet tesz arra, hogy saját mércéje szerint, saját képére teremtsen embert. Az ember mint saját létének ura, az ember mint saját teremtője! Ez a folyamat nem más, mint „Isten majmolása”!

A technikai pesszimizmust, sőt a technika megvetését szolgáltatók itt meg? A javak gyarapodásának növel-

nie kell a hulladékot is? Az automatizálásnak végső soron ténylegesen fölöslegessé kell tennie az embereket? Azaz a technikának a mindenhatósági örület szolgálatában kell állnia? Bizonyára nem!

Az embertől függ, hogyan fejleszti ki és veti be a technikát, hogy a technika szolgálja-e, vagy rabszolgává igázza-e le az életet!

Mindenesetre figyelemreméltó egy fölismerés: a „létért folyó harcban” a „pusztítás” többé nem jelent előnyt, hanem a bioszféra veszélyeztetésén keresztül visszaüt arra, aki végrehajtja. Ha azonban az életvilág elpusztítása senkinek sem lehet érdeke, hogyan értelmezhető akkor az, hogy a túlélés érdekének ellenében tevékenykedünk? Az lenne-e a válasz erre a kérdésre, hogy – talán titokban – mégis csak hagyjuk, hogy valamiféle halál-ösztön határozza meg az életünket? Elfojtjuk az életösztönt, és a halált keressük mint az élet egyetlen lehetséges leforgási formáját?

A „halálösztön” sokféle köntösben jelenhet meg:

A halál prédikátoraként: Hamarosan túl leszünk rajta! Az élet nem ér annyit, hogy megéljük! Az élet csak teher!

Fatalista passzivitásként: Amúgy sincs mit tenni: Az egész életet mindeztől a halál határozza meg! Közömbös számunkra, lesz-e holnap a gyermekeinknek energiájuk, nyersanyaguk, megmérgezzük-e földet, megszabadulunk-e az atomhulladék-tárolóból jövő radioaktív sugárzástól: mire mindez bekövetkezik, már halottak leszünk! És akkor mások halnak meg, nem mi!

Destruktív cinizmusként: Éppen hogy jól halad minden; a pusztulás az érdekem, mivel hasznot húzok belőle! És ha „vége” lesz, hát vége lesz: amúgy is meg kell halnom!

A halál előállítóinak élethazugságaként: Hiszen csak azért fegyverkezünk, hogy fönntartsuk számotokra a békét! Csak azért investálunk és azért vesződünk, hogy ellássunk titeket munkahellyel és áruval! És egyidejűleg elleplezik azokat a halálos veszélyeket, amelyeket párhuzamosan szintén folyton előállítanak.

Rövid távú, felkorbácsolt hedonizmusként: Ma kihozok magamnak minden lehetséges élvezetet az életből; ma jól megy nekem; holnap halott leszek.

A valóság jóváhagyásának, a valóság jó-volta megérzésének képtelenségeként: Rest apátia, részvéttlenség, el-tompultság, hülyeség terjed szét.

Isten és az Ő teremtése iránti bizalmatlanságként: Sajnáljuk magunktól Isten jószágát; nem akarjuk engedni, hogy Isten jó lehessen, nem akarunk ráhagyatkozni arra, hogy Isten jó.

Összefoglalva meg kell kérdeznünk: Milyen mértékben határoz meg minket az apátia és a társadalom önpusztítása? Hogyan találunk kivezető utat a világ jelenlegi állapotából?

Egy dolog biztos: A károk, kockázatok és tárgyi kényszerek nem alkotnak olyasfajta végzetet, amely kizárná a szabad döntés lehetőségét. Ezek saját történelmünk eredményei, és vállalnunk kell értük a felelősséget.

Isten hatalmas játékteret adott a szabadságunknak. Isten ránk bízta a történelem célját, irányának értelmét, amelyet döntéseinkkel beteljesíthetünk vagy elhibázhatunk.

Jézus hívása az ő követésére hívás arra, hogy alapvető döntést hozzunk. Maga az életünk a döntés tárgya, ahogyan ez megfogalmazódik a Lukács-evangélium egyik mondatában: „Hagyd a holtakat, hadd temessék el halottaikat; te viszont menj, és hirdesd Isten országát!”

Jézus szemében halottak mindazok, akik önfeltésük és önmagukkal kapcsolatos aggodalmaskodásuk miatt önmagukba kapaszkodnak; akik szerzési és birtoklási törekvésük miatt rabszolgává teszik önmagukat és másokat; akik bálványozott ösztönöknek vetik alá magukat. Jézus szemében halottak mindazok, akik hatalmi igényeik kielégítése érdekében versengenek egymással, hogy nevet szerezzenek maguknak és így sokan ismerjék el őket kötelező fórumnak. Halottak mindazok, akik minden kapcsolatukat az önmagukhoz fűződő kapcsolataikra korlátozzák; akik egyedül arra összpontosítanak, hogy saját életüket megmentse.

A halott ember halálát produkál. A halott emberek világalakítása sűrűsítés: tevékenységük eredménye a versengés, az emberi kapcsolatok és a teremtés elpusztítása, a gyöngék és szegények kirekesztésének világa, a háborúk, a koncentrációs táborok, a fegyverkezési verseny világa.

Jézust követni azt jelenti: bátor-nak lenni ahhoz, hogy ilyen halott emberekként, amilyenek vagyunk, meghaljunk, hogy élővé váljunk, és életet leheljünk a világba.

A halottak erkölcsével Jézus az élők erkölcsét állítja szembe. Hagyd a holtakat, hadd temessék halottaikat, te azonban menj, és építsd föl Isten országát, az élet országát – amely az osztózas országa. Forrás: Publik-Forum, 1990/22

A Szerző jezsuita, az innsbrucki egyetem moráleteológia- és szociáletika-professzora.

Leopold Glaser

Az elfojtott halál

„Együnk, igyunk, hisz holnap meghalunk!”

Társadalmunkban a halál tabu, amelyet kiirtottak a köztudatból. Vajon miért, hiszen meghalni mindannyiunknak meg kell halnunk, és mi tudjuk is ezt: a homo sapiens az egyetlen élőlény, amely saját végét előre látja. Nem a napot és az órát, hanem életének végességét. Azt gondolhatnánk tehát, hogy bánni is tudunk vele.

De éppen ez az: „Tulajdonképpen nem a halál, hanem a halál tudata az, ami problémát okoz az embernek”, írta már Norbert Elias német szociológus is. És mit tudunk mi akkor, amikor tudjuk, hogy van haláltudatunk? Sőt mi több: akarunk-e tudni róla? A halál minden este bejön a szobánkba, reggel pedig reggeli közben ostromol bennünket – egyfolytában. A média, a televízió, az újságok, a magazinok, a filmek, az irodalom (még a képregények is) olyan jelenvalóvá teszik életünkben, mint még soha. És mégis olyan távollevővé, olyan idegenné, mint még soha. Már nem érint meg, nem rendít meg bennünket. Képek a tömeges pusztulásról közel és távol, itthoni autópályákon és messzi háborúkban, polgárháborúkban; képek népi társadalmi, éhhalálról, nyomorról, amely már nem is nevezhető életnek. Ezek a képek számunkra már nem bírnak jelentőséggel és következménnyel. A sok halálról készült kép kiüresítette és lerombolta az emberek halálról alkotott képét.

De nemcsak a képek tették ezt. Már régóta megváltozott a halálról való gondolkodásunk, megváltoztak a szokásaink is; az új társadalmi szokások megfosztották a halált „állampolgárságától”, ahogy azt Philippe Aris, *A halál története* c. könyv szerzője mondja. Kifejlesztettük a meghalás hivatali bürokráciáját: kórházakat, idősotthonait, sőt olyan klinikákat, ahol ma a halálos betegek és a sokat betegeskedő öregek szoktak meghalni, úgyhogy a halálban már semmi sincs, ami „természetes” lenne. Orvosok és apparátusuk többszörösen meghatározzák a halál időpontját, amelyet technikailag szívhalálra, agyhalálra, sejthalálra osztanak fel. A többről a temetkezési vállalatok gondoskodnak szépen bekötözött segélycsomag formájában. Úgyhogy nekünk már nem is kell szembenéznünk a halállal.

A halál nem nyilvános társadalmi esemény már, mint amilyen a XX. század elején volt (Írországban és némely „elmaradott” déli vidéken még ma is az). Aris találóan jegyzi meg összefoglalásában: „Semmi sem jelzi már modern nagyvárosainkban, hogy valami történt (a nagy államférfiak halálát kivéve)... A társadalom nem iktat már be szünetet. Az egyes ember eltűnése nem töri meg az élet kontinuitását. A nagyvárosban az élet úgy zajlik, mintha többé már senki nem halna meg.”

Majd így folytatja: „A halál kortárs történetének másik nagy eseménye a gyász elutasítása és likvidálása.” A gyász, már ahol egyáltalán megmutatkozik, kínossá vált számunkra, legtöbbször zavartan és némán reagálunk rá egy „őszinte részvétem”-mel, amely semmit nem jelent, egy pár gyámoltalan mondattal egy zavaró közjátékká. Jellemző az a történet, amelyet Adele Sandrock, a színésznő mesélt. Fekete ruhában gyászolt, ami szintén nem túl gyakori manapság. Egyik kollégája megkérdezte, mi történt. „Anyám meghalt”, mondta. „De hát az már két éve történt!”, csodálkozott a másik. „Igen, de még mindig halott”, felelte a színésznő.

Az Amerikai Egyesült Államokban szemmel láthatóan még tovább fajult a dolog. Geoffrey Gorer könyvében, melynek témája a halál és gyász az USA-ban, arról tudósít, hogy az általa 1963-ban megkérdezett személyek 70%-a 5 éve nem vett részt temetésen, még a saját szüleién sem. Amikor Gorer a fivére hamvasztása után hazatért sógornőjéhez, az teljes természetességgel mesélte el neki, hogy milyen szép napot töltött el a gyerekekkel: piknikeztek egyet, majd lenyírták a fűvet. Apjuk haláláról csak néhány hónappal később tudott beszélni a gyerekekkel, mivelhogy semmi ne zavarja meg a „szokásos tevékenységet” és a „normális” életet.

Mások halála már nem rendít meg, legfeljebb csak mint kellemetlen, zavaró esemény „érint” bennünket. A halál nyilvánossága és szertartásai nem léteznek többé, ezzel aztán megszűnt az „élők és holtak közössége” is. Ma már senkit nem rendít meg igazán

a saját halála sem. Úgy tűnik, nem érint bennünket, mert a család életviszonyainak bürokratizálása és a munkamegosztás megvonta tőlünk a haldokló hozzátartozóval szembeni hatáskört, és ezáltal megfosztott bennünket a halál megtapasztalásától, amely egész kicsi kortól mindennaposan jelen volt az ember életében. Nincs többé ravatalozás, halott fölötti virrasztás, gyászoló közösség. És a sírnál történő „részvétnyilvánítástól is kéretek eltekinteni”.

Ennek a félelemnek és szégyennek, individualizálódásnak és privatizálásnak megvannak a maga következményei. 1996 Nagypéntek előtt egy freiburgi újságíró a halálról kérdezett meg embereket az utcán. „Rövid legyen és fájdalommentes”, „lehetőleg alvás közben jöjjön”. A többi néma csend. Két tinédzser ezt nyilatkozta: „Élni akarunk, nem gondolunk a halálra.” Nyilvánvaló, hogy a többségnek ez a véleménye. Fájdalom nélkül meghalni, bizonyára kíváncsi dolog – de anélkül, hogy gondolkoznánk rajta és hogy az „eltávozást” észrevesszük? A gyors, észrevétlen halált, amely ma jó halálnak számít, régen megvetették. A titokban való eltávozás nem számított „méltó halálnak”. A gondolkodás elutasításában, mely a halál megtagadásának a következménye, az „elaltató” halál utáni vágyban és a halálnak a nyilvánosságból való eltűnésében egyaránt az emberek az a vágya fejeződik ki, hogy szenvedések nélkül, „boldogan” éljen, az életét saját elgondolása szerint alakítsa ki, és a társadalmi folyamatok technikailag súrlódásmentesen működjenek. Az így viselkedő ember hasznos a társadalom számára, hű lenyomata annak a társadalmi értékrendnek, amelynek csúcán hatékonyság, erő és rátermettség, egészség és mindenkorai erőnlét áll. A fiatal, gondtalan, sikeres élet hedonista ideálja, a szépség és fiatalság, karrier és fogyasztás kultusza uralja a tudatot és határozza meg a „valódi” életéről alkotott képet. Egyedül a „homo faber”-ben

hisznek, aki mindenre képes, még a halál és halálfélelem legyőzésére is.

Ilyen tévhit a halált pusztán mint egyfajta üzemzavart felfogni, mint „a tudomány ideiglenes sikertelenségét” (Aris), amelyet az orvosi technika rohamos fejlődésével ki lehet iktatni. Tévhit, amely a „befejezetlen felvilágosodásnak” köszönhető: annak a filozófiának, amely a testet és lelket szétválasztotta, a valóságot kézzel fogható tárgyakra redukálta, és egy olyan gazdaságot hozott létre, amely az embert pusztán előre kiszámítható használhatósága szerint értékeli.

Ha tehát az új kor embere elismeri saját végeességét, akkor önállóságát kérdőjelezi meg: ez pedig mélyen sérti a modern tudatot. Az „üdvözítő industrializmus” (Aris) megfosztott bennünket a halál kultúrájától, hogy „megajándékozzon” a „halál civilizációjával”, ahogy azt sajnos nap mint nap fájóan tapasztaljuk. A technikai eszközökkel felszerelt értelem társadalma mindenütt önpusztító, „nekrofil”, halálra éhes rendszereket hoz létre. Azáltal, hogy szorongunk a halál és a meghalás miatt, és úgy hisszük, végeességünk határait kénytelenek vagyunk átlépni azáltal,

hogy le akarjuk hozni az eget a földre, az „öröklét” vallásos ígéretét földi halhatatlansággá változtatva, mégiscsak a halál hatalmát ismerjük el az élet fölött. Hogy ennek milyen politikai következményei vannak, azt nap mint nap láthatja, aki akarja.

Félünk a halál könyörtelenségétől, azért menekülünk előle. És ezek miatt a menekülési kísérletek miatt halálfélelmünk még reménytelenebbnek és leküzdhetlenebbnek bizonyul. Képtelenné tesz élni, úgyhogy már csak szeretetpótlékokba kapaszkodunk, és reményvesztetten egyre mélyebbre süllyedünk a boldogtalanságba.

Régebbi generációk még tudták, hogy bölcsőbb az, aki a halállal egyetértésben él. „Aki a haláltól fél, elveszíti életét”, mondta Johann Gottfried Seume, az író. Meghalni megtanulni tehát annyit jelent, mint élni tanulni. Vagy a kálvinista Duplessis Mornay szavaival élve: „Ahhoz, hogy boldogan haljunk meg, meg kell tanulnunk meghalni”. A vallások „emberivé tették” a halált: nyugodtan a szemébe lehetett nézni, és az ember bizonyos volt afelől, hogy nem a halálé az utolsó szó.

De mi a helyzet ma? Hogyan tanulunk ma meghalni azért, hogy élni tudjunk? Ugy tűnik, vannak kezdeményezések, hogy visszanyerjük a régi bölcsességet: új indító gondolatok, még ha egyáltalán nem vezettek is még társadalmi konszenzushoz. Olyan könyvek, mint a fent említett Aris művei, vagy az amerikai szociológusnő, Sherwin B. Nuland *Hogyan halunk meg? Múltó vég?*, ill. a francia orvosnő, Marie de Hennezel nemrég megjelent, *A halál átélése c.* könyve, amely a halálba kísérést írja le egy tüneteket enyhítő klinikán, mind-mind az egyre jobban átalakuló gondolkodást jelzik.

„Aki gondol a halálra, az lesz igazán először szabad – nemcsak a halál, hanem még az élet számára is. Új szemszögből látja a világot, horizontja kitágul. Minden felületes élet ezzel szemben a halállal való felületes foglalkozásból ered”, írja a teológus Gerd Heinz Mohr *Az utolsó óra fénye c.* könyvében. Ez még mindig merészen cseng fülkünkben. Ebben a halált elfojtó és hitét veszített társadalomban, a réálisan létező hitetlenség, „istenkrisz” társadalmában könnyebb kimondani, mint megtenni, hogy „méltóságod a saját haláloed elfogadásában rejlik”. Talán egyszer tényleg nagyon közel kell kerülni hozzá – a házastárs, a szülő halálának, a saját halálunknak a fenyegetettségét a bőrünkön kell érezni, hogy megértsük, mit jelent az, hogy a halál közelsége megelevenít, felszabadít arra, hogy a jelentéktelen jelentéktelennek merjük nevezni, és érzékennyé tesz bennünket arra, hogy az életet értékes ajándéknak fogjuk fel és meglássuk teljességét: a fák, virágok és minden teremtmény szépségét.

Segítenek talán olyan emberi nagyságok példái, mint a halálos beteg egykori francia elnök, François Mitterrand, vagy a zürichi büntetőjogász-professzor, Peter Noll, aki 56 évesen betegedett meg rákban, és rá egy fél évre meg is halt. „Halotti beszédében” ezt írta: „Jobban éljük életünket, ha aszerint éljük, amilyen az valójában, vagyis véges. Azért mondom ezt Önöknek, mert az utolsó hónapokban átéltem, hogy a halálról való gondolkodás értékesebb teszi az életet”. Ezt a halált elfogadó „új” életet talán „feltámadásnak” is nevezhetjük: a remény áttörésének. Úgyhogy vidáman kiálthatnánk: „Együnk, igyunk, hisz holnap meghalunk!”

Fordította: Steiner Krisztina

Forrás: Publik-Forum, 1996/22



Georg Baudler

Jézus és a pokol

A pokol bibliai képeinek kezelése nagy gondot jelent mind pedagógiai, mind antropológiai szempontból. Mert bárhogyan csűrjük-csavarjuk is ezeket a hagyományelemeket, nem kerülhetjük el, hogy azokban, akik komolyan veszik őket, félelmet, olykor mélységes félelmet ne keltsenek. A félelem viszont, ha nem valamely konkrét, pillanatnyi veszély elkerülését szolgálja, hanem metafizikaivá táguul és behatol az ember alapvető élethangulatába, megbénítja őt, vagy ellenkezőleg, agresszivitást és erőszakot vált ki belőle. Vajon nem Belzebubbal akarjuk-e hát kiűzni az ördögöt, ha az embereket lelkipásztori vagy valláspedagógiai megfontolásokból afelé terelgetjük, hogy a pokoltól félve legyenek jók?

A német egyházmegyéek akkoriban haladónak számító, ún. „Zöld katekizmusa”, amely röviddel a II. Vatikáni zsinat előtt jelent meg, a következőt tanítja a pokol hagyományának a gyakorlati életre vonatkozó jelentőségéről: „Ha halálos bűn elkövetésének veszélyébe kerülök, a pokol kinjaira akarok gondolni” (258. o.). Az augsburgi és az esseni egyházmegyéek 1978-ban kiadott katekizmusa, „A hit üzenete” közvetettebb módon, de emiatt talán még inkább félelemkeltően ezt írja: „Jézus nagy komolysággal beszél annak lehetőségéről, hogy az ember végérvényesen elvettetik a végítéleten. A végítéletet ábrázoló leírását azonban ezzel a mondattal zárja: 'Emezek örök büntetést kapnak, az igazak viszont elnyerik az örök életet'” (373. o.).

Kérdés: Szabad-e egyszerűen elhallgatnunk a hagyománynak ezeket az elemeit? Vajon nem az *evangelium* elemeiről van-e itt szó, tehát nem a hagyományhoz fűződő hűség kényszerít-e minket arra, hogy bevonzuk őket az igehirdetésbe és keresztyén valláspedagógiai megbízatásunkba – és ezáltal metafizikai félelmet keltsünk a gyerekekben?

A dilemma manapság bevett megoldása az, hogy a pokolban azt a reális *lehetőséget* látják, amelyben az emberi szabadságnak a transzcendensbe nyúló ereje fejeződik ki: Ha az ember nem rendelkezne azzal a lehetőséggel is, hogy végérvényesen és a halálón is túlmenően, tehát maradandóan Isten ellen döntsön, vagyis megvalósítsa az Istentől távol maradás halálón túl is érvényesülő egzisztenciáját, akkor Istennel szemben pusztán marionett-figura lenne, akit ha akarja, ha nem, előbb vagy utóbb elszakíthatatlan kötelekkel vonszolnak be Isten országába. Persze, mondják, itt pusztán *lehetőségről* van szó, még ha reális lehetőségről is, és nyitott az a kérdés, hogy az emberi történelem évmilliói során akadt-e vagy akad-e majd valamikor és valahol egyetlen ember is, aki ténylegesen ezt a valóban rettenetes lehetőséget választja és valósítja meg, sőt remélhetjük, hogy ez nem történik meg. Ebben az értelemben írja pl. a Német Katekéta Egyesület által 1980-ban „A hit üzenetéről” elhatárolódva kiadott, „A hit vázlata” c. katekizmus: „Az Isten melletti *döntés* lehetőségéhez az a lehetőség is hozzátartozik, hogy valaki teljesen elzárkózik Isten akaratától, és ezáltal végérvényesen kizárja magát az Istennel alkotott közösségből. Erről beszélnek a tüzes pokol képei (Mt 8,12)” (128. o.). Teljesen hasonló gondolatmenetet fejtett ki többek között F. J. Nocke és G. Greshake, vagy H. Vorgrimler és sokan mások.

Ez a megoldás azonban sem pedagógiailag, sem teológiailag nem meggyőző. Az effajta beszéd ugyanis pedagógiailag azt eredményezi, hogy a megszólítottakban félelem támad az emberi szabadság megvalósításától: szorongó, csak parancsra és engedelmségre rea-

gáló embereket nevel. És teológiailag sem meggyőző ez a megoldás, a pokol bibliai képei ugyanis valami mást fejeznek ki, mint amiről az effajta beszéd szól: Ezekben a képekben nem arról van szó, hogy az embernek szabadságában áll olyan utat járni, amely a végérvényes kapcsolatnélküliségbe, magányba és hidegbe vezet, hanem annak az *aktív ölési hatalomnak* az alkalmazását tartalmazzák, amely közvetlenül és szükségképpen félelmet kelt. Így pl. Mt 8,12-ben (par Lk 5,28) ezt olvassuk: „Az ország fiait *kitaszítják* majd a külső sötétségre; ott bogni fognak és fogukat csikorgatják”, s a végítélet nagy tablójában (Mt 25) nem más, mint maga Jézus jelenik meg visszatérő világbíróként, és a baloldalt állókra kimondja az ószövetségi elvetési formulát: „El tölem, átkozottak, az örök tűzre, amely az Ördögnek és angyalainak készült” (25,41).

Hogyan oldható meg hát a dilemma? E kérdés megvilágításához először is (viszonylag részletesen) a pokol hagyományával kapcsolatos bibliai tényanyaggal kell foglalkoznunk, aztán (viszonylag röviden) a dogmatikai-dogmatörténeti szempontokat kell megnéznünk, hogy végül levonhassuk a szükséges valláspedagógiai és gyakorlati teológiai következtetéseket.

A bibliai tényanyag

Az Ószövetség régi szövegrétegeiben csak a holtak birodalmáról, a *seol*-ról mint az elhunytak általános tartózkodási helyéről esik szó, akár jók voltak azok, akár rosszak. Csak később, a fogság és az üldöztetés idején viszik bele a *seol* hagyományába a megfizetés (megtorlás) gondolatát, és ettől kezdve két része oszta képezzük el az elhunytak tartózkodási helyét: az egyik rész a jók számára van fenntartva: ők – akárcsak a szegény Lázár a róla szóló példabeszédben (Lk 16,19-31) – „Ábrahám ölében” nyugodhatnak, a másik a gonoszok számára, akik – akárcsak a példabeszéd dűsgazdag embere – kinokat szenvednek. A *seol*-nak ezt a negatív, a gonoszok számára fenntartott részlegét a késői zsidóságban olyan elretentő képekkel látták el, amelyeknek eredetileg semmi közük nem volt a halálón túli létezéshez, hanem egy konkrét történelmi valósághoz tartoztak. Jeruzsálem közelében létezett ugyanis a *Gehennának* is hívott ún. „Hinnom völgye”, ahol régi, az ószövetségi könyvekben ismételten felbukkanó hagyomány szerint évszázadokon át mutattak be embereket, főképpen gyermekáldozatokat. Az izraeli királyokról újból és újból azt olvassuk, hogy elpártoltak Jahve igazi szolgálatától, és pogány kultuszokat gyakoroltak: „Átvitette fiát/lányát a tűzön” (vö. MTörv 18,10; 2Kir 16,3; 17,31; 21,6; 23,10 stb.). A borzalmas jelenetek – az áldozati papok eleven gyerekeket taszítottak a tűzbe,

hogy Molochnak áldozzák őket – mélyen beivódtak Izrael emlékezetébe, majd összeolvadtak a *seol* legalsó részlegével. (Ez az összeolvadás nehezen ment, mivel a *seolt* eredetileg sötét helyként képzelték el, a tűz pedig világosságot terjeszt. Egyes rabbiak ezért a *seol*beli „sötét tüzről” beszéltek.)

Jézus a késői zsidósághoz tartozó zsidó volt. Ezekkel az elképzelésekkel nőtt föl, s azok behatoltak szóhasználatába, akárcsak pl. korának démonhite. Jézus valódi emberi természete alapján magától értetődő, hogy használja ezeket a képeket, amelyek pl. a farizeusok elleni korholó beszédében is megjelennek: „Ti képmutatók! Bejárjátok a szárazföldet és a tengert, hogy akár egyetlen embert is áttérítsetek vallásotokra; ha aztán akadt valaki, akkor a *Gehenna* fiává teszitek, kétszerte inkább, mint magatokat” (Mt 23,15; Lukács nem veszi át). A Hegyi beszéd öléssel kapcsolatos antitézise (Mt 5,21-22) viszont megmutatja, hogy a *Gehenna* erőteljes szóképp ugyan az akkori nyelvhasználatban, de nem rendelkezik egy rettenetes örök kárhozat teológiai-metafizikai tartalmával (még ha jelenlegi formájában az akkori egyházi viszonyokat tükrözi is az antitézis): Itt azt halljuk, hogy aki haragszik testvérére, az ítéletre jut, aki „ostobának” nevezi, az a főtanács kezébe kerül, s aki azt mondja neki, „Te bolond!”, vagyis az akkori szóhasználatban: „Te istentelen!” (az alapul szolgáló héber *raka* azt jelenti: üres, semmis), az méltó a *Gehenna*ba jutásra. Ebben a fokozásban – ítélet, főtanács, *Gehenna* – varrat nélküli folyamatosság figyelhető meg (a folyamatosan növekvő haragnak megfelelően), úgyhogy a *Gehenna* nem különül el az e világon belüli fenyegető képektől.

Fontos felfigyelnünk arra, hogy az Újszövetségben az ószövetségi fenyegető képek visszaszorításának tendenciája figyelhető meg. Szemlélteti ezt az alább csatolt áttekintés az eszkatologikus istentávolság erőszakos és erőszakmentes szimbólumairól: Az erőszakos *Gehenna*-elképzelések óriási túlsúllyal *Máté* evan-

géliumában találhatók. Ennek talán az az oka, hogy ez az evangélium zsidókeresztény környezetben íródott. Eme első keresztények számára bizonyára igen kemény, pszichikailag alig feldolgozható tapasztalat volt, hogy kitaszították őket a zsinagógából. Ennek alapján lélektanilag érthető, hogy ezek a kitaszítottak most a *Gehenna*ba taszítással fenyegetik azokat, akik eltaszították őket Izrael üdvösségre rendelt népétől. Lukács evangéliumában több helyen is szemmel követhetjük, hogy az evangélista ott találja ugyan mintájában (Márknál vagy a Q beszédgyűjteményben) a *Gehenna* elképzelését, de nem veszi azt át a maga művébe (pl. Mk 9,42-48 par Mt 18,6-9, összefüggésben „a botránkoztatástól óvással”). Lukács nyilvánvalóan érezte, hogy ezek a képek nem hozhatók összhangba azzal a Jézus-jellemrajzzal, amely szenvedése és feltámadása alapján bevészódik a szívekbe. Ebbe a vonalba illik az a megfigyelés is, hogy János és Pál (akik még a szinoptikusoknál is erősebben a húsvét utáni Krisztusból indulnak ki) sem alkalmazzák már a *Gehenna* elrettentő képeit. Bár szó esik náluk az örök ítéletről (pl. Jn 5,29: akik rosszat tettek, ítéletre fognak feltámadni), az örök halálról (pl. Róm 6,23: a bűn zsoldja a halál), az örök kárhozatról (pl. Gal 6,8: aki a testben bizakodik, kárhozatot arat belőle, vagy 2Tessz 1,9: az Úr arcától távol kell lenniük, örök kárhozat bünteti őket) – de az elvesztettségnek ezt az állapotát sehol sem színezi ki a *Gehenna* elrettentő képeivel.

A János-evangéliumban – amelynek különleges módon témája Istennek szeretetként történő önkinyilatkoztatása – ezen túlmenően világosan megállapítható az a tendencia, hogy eltüntesse Isten részéről az aktív, és ilyenként mindig erőszakosan működő bíraskodást, ítélest és eltaszítást. Így pl. Jn 3,18-ban ez áll: „Aki hisz benne, azt nem éri ítélet; aki nem hisz, azt már elérte az ítélet, mert nem hitt Isten egyetlen Fiának nevében”; Jn 5,24-ben pedig azt mondja Krisztus: „Aki hallgatja szavamát és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van; nem jut az ítéletre...”

ÁTTEKINTÉS az eszkatologikus istentávolság erőszakos és erőszakmentes újszövetségi képeiről

ERŐSZAKOS SZIMBÓLUMOK	ERŐSZAKMENTES SZIMBÓLUMOK
Pokol: Mk: 9,43; 9,45; 9,47; Q: [Mt 10,28; Lk 12,5]; [Mt 11,28; Lk 10,15]; Lk/Csel: Lk 8,31; 10,15; 12,5; Mt: 5,22; 5,29,30; 10,28; 11,23; 18,9; 23,15; 23,33; Jn: –; Pál: –; többi levél: Jak 3,6; Jel: –	(Örök) kárhozat: Mk: –; Q: –; Lk/Csel: –; Mt: 7,13; 10,28; Jn: –; Pál: 1Kor 5,5; Gal 6,8; Fil 3,19; 1Tessz 5,3; 2Tessz 1,9; többi levél: 1Tim 6,9; Jak 4,12; 2Pét 2,1; 2,3; Jel: 11,8
(Örök) sötétség: Mk: 13,24; Q: –; Lk/Csel: Lk 1,79; Csel 26,18; Mt: 8,12; 22,13; 25,30; Jn: –; Pál: –; többi levél: Jud 6; Jel: 9,2; 16,10	(Örök) halál: Mk: –; Q: –; Lk/Csel: –; Mt: –; Jn: 8,51; Pál: Róm 1,32; 6,23; 8,6; többi levél: 1Jn 3,14; 5,16; Jel: –
Sírás és fogcsikorgatás: Mk: 9,43; 9,48; Q: [Mt 8,12; Lk 13,28]; Lk/Csel: Lk 13,28; Mt: 8,12; 13,42.50; 22,13; 24,51; 25,30; Jn: –; Pál: –; többi levél: –; Jel: –	
(Örök) tűz, tüzes tó: Mk: 9,43; 9,48; Q: [Mt 3,10; Lk 3,9]; [Mt 3,2; Lk 3,1]; [Mt 6,30; Lk 12,28]; Lk/Csel: Lk 3,9; 3,17; 12,28; 16,25; Mt: 3,10; 3,12; 5,22; 6,30; 18,8,9; 13,40; 13,42; 13,50; 25,41; Jn: –; Pál: –; többi levél: Jak 5,3; 2Pét 3,7; Jud 7; Jud 23; Zsid 6,8; Jel: 14,10; 20,14,15	(Örök) ítélet: Mk: –; Q: [Mt 3,7; Lk 3,7]; [Mt 10,15; Lk 10,12]; [Mt 11,22; Lk 10,14]; Mt 11,24; Lk/Csel: Lk 3,7; 10,12; 10,14; Mt: 3,7; 5,22; 10,15; 11,22; 12,36; 12,41.42; 23,33; 25,31-46; Jn: 3,18; 5,24; 5,29,30; 12,31; 16,8; 16,11; Zsid Róm 2,3; 2,5; 1Tessz 1,10; 2Tessz 1,5; többi levél: Pál: 6,2; 9,27; 10,27; 12,25; Jak 3,1; 1Pét 4,17; 2Pét 2,3,4; 1Jn 4,17; Jud 4,15; Jel: 6,10; 14,7; 17,1; 18,10; 20,4.11-15

De térjünk vissza magához Jézushoz. A példabeszédek kutatásában közmegegyezés uralkodik a tekintetben, hogy ezekben az elbeszélésekben találkozunk a legerősebben Jézus „legsajátabb hangjával” („ipsissima vox”), a Jézusra jellemző érzés-, gondolkodás- és beszédmód öközetével. E költői művében nem egyszerűen korának és környezetének nyelvi kincsét alkalmazza, hanem úgy alkot szavakat és képeket, ahogyan azok saját belső érzelmeiből és gondolataiból fölmerülnek. Ennélfogva a legnagyobb teológiai jelentőséggel bír, hogy a **Gehenna képei nem tartoznak Jézus költői motívumkincséhez**, hanem a példabeszéd-kutatás egybehangzó véleménye szerint (többek között A. Weiser, R. Pesch, O. Knoch, A. Kemmer, H. Frankemölle, P. Fiedler és G. Eichholz művei) utólagosan vitték bele azokat (főképpen Máté közössége) Jézus példabeszédeinek építményébe. **A Jézus példabeszédeiben előforduló összes képek a büntető ítéletről és a Gehennáról mind későbbi betoldások**, melyek részben egyenesen szétrobbantják az eredeti példázatok struktúráját.

Teljesen világos ez például a *gonosz szolga* példabeszédében (Mt 18,23-33): A példabeszédet az a szembeállítás élteti, amelynek egyik oldalán a végtelen jóságú király áll, aki elengedi szolgájának a végtelen összegű tartozást (10.000 talentum az akkori keleten az elképzelhető legnagyobb pénzösszeg), a másik oldalán pedig részvétlen brutalitásával ugyanazon szolga, aki jóllehet végtelenül megajándékozták, börtönbe vetteti neki nyomorult 100 dénárral tartozó szolgatársát. A 33. versig az a feszültség jellemzi a példabeszédet, amely ebből az ellentétből fakad. Ha azonban hozzáfűzzük a 34. verset, amelyben – tekintettel a rákövetkező 35. versre, morálisan fenyegető felhanggal – azt halljuk, hogy a király „haragjában” visszaveszi végtelen kegyajándékát s az irgalmatlan szolgát átadja a hóhérlégényeknek, „míg minden tartozását meg nem fizeti” (amire ilyen összeg esetén sosem lesz képes!), akkor ez szétzúzza az elbeszélés struktúráját, s az többé semmit sem mond, hiszen a történetnek rögtön a bevezetésben említett vezérmotívuma, a király *végtelen* jósága szemfényvesztésnek bizonyul.

Ugyanez a helyzet a *gonosz szőlőmunkások* példabeszédével (Mk 12,1-8). A történetet most is az az ellentmondás élteti, amely ott feszül egyrészt a szőlőtulajdonos megfoghatatlan jósága között, amellyel hagyja, hogy a termést beszédni akaró szolgáit elverjék, szidalmazzák, sőt megöljék, s a végén még „szeretett fiát” is elküldi hozzájuk, abban a reményben, hogy őt meg fogják becsülni, másrészt a bérlők gátlástalan brutalitása között, amellyel éppen az örököszt ölik meg, hogy „övék legyen az öröksége”. Ha ehhez a történethez hozzáteszik (mint a 9b versben), hogy végül mégiscsak eljön a szőlő tulajdonosa, megöli a bérlőket és szőlőjét másoknak adja (különösen az utóbbi fogalmazza meg világosan az ősegyház tapasztalatát), akkor tönkreteszik a történet struktúráját.

Hasonlóan áll a dolog azokkal a példabeszédekkel, amelyeknek a végén a *Gehenna* képei kerülnek elő. A *talentumok* példabeszédében (Mt 25,14-28) világos, hogy a történet a 28. verssel végződik, amely szerint az aggodalmaskodó szolgától elveszik azt az egy talentumot, amelyet elásott, és annak adják, aki öt talentumból tizet gazdálkodott ki. A 29. versben egy általános szentencia következik, amely azt fejezi ki, hogyan fogadta az ősegyház ezt a példabeszédet a maga helyzetében („Akinek van, még adatik és bővelkedni fog, akinek nincs, attól azt is elveszik, amije van”), és csak ezután

folytatódik a beszéd a „haszontalan szolgáról”, akit most kivetnek a „külső sötétségre”, ahol „bögni fog és fogait csikorgatja majd”.

A *konkoly és a búza* példabeszédében (Mt 13,24-30) a metafora célja az, hogy fellazítsa a konkoly és a búza közötti merev különbségtételt, és arra irányítsa a figyelmet, hogy a kettő legalábbis gyökerzetében egymásba fonódik, s ezért a konkoly kitépésével a búzát is kitép-nénk. Sőt, miután aratáskor szétválasztották a kettőt, nyalábokba kötik a konkolyt, mivel ezt az erdőben szegény Palesztinában még értékes fűtőanyagként tudják hasznosítani. Máté közössége azonban a maga allegorikus értelmezésével (Mt 13,36-43) végítőleti jelenetet csinál a példabeszédből (hasonlóan a Mt 25 nagy ítélet-tablójához): „Az Emberfia kiküldi angyalait, és ők összeszedik országából mindazokat, akik félrevezettek másokat és áthágták Isten törvényét, és kemencébe vetik őket, ahol a tűz ég. Ott bögni fognak és fogait csikorgatják majd.” – Ugyanígy jár el Máté közössége az értelme szerint párhuzamos *halászháló*-példabeszéddel (Mt 13,47-48), amikor a pokol képével összekapcsolt végítőlet-értelmezést közvetlenül hozzákapcsolja a példabeszédhez.

Ugyanez a helyzet az *éber szolga* példabeszédében (Mt 24,45-47), amely szekundér módon megkettőzi az elbeszélést a történet negatívjának leírásával, és aztán az éber szolga megjutalmazásával párhuzamosan sablonosan elmondja, hogyan büntetik meg brutalisan a „rossz szolgát”. Szinte minden ezegetéa azon a meggyőződésen van, hogy a *nagy lakoma* példabeszédéhez (Mt 22,2-10 par Lk 14,16,24) csatolt elbeszélés a lakodalmas öltözet nélküli emberről (Mt 22,11-14), akiről sztereotip módon elhangzik, hogy „kivetik a külső sötétségre, ahol bögés és fogcsikorgatás lesz”, szintén másodlagos, a közösség helyzetére reflektáló betoldás.

Igy hát, bár Jézus találkozik a Gehenna képével korának szóhasználatában, és alkalmilag föl is használja ellenfeleivel folytatott vitáiban, ezek a képek sosem merülnek fel akkor, ha ő maga tevékenykedik költői és nyelvalkotói módon.

Egészen más a helyzet azonban az embernek a transzcendensbe nyúló döntési szabadságával, amelyet – amint a bevezetésben említettem – a lelkipásztorkodás és a valláspedagógia hagyományosan összekapcsol a pokol képeivel. **Az ember Istennel szemben is fennálló végső szabadságának helyzetét Jézus központi helyen fogalmazza meg példabeszéd-alkotó művében.**

Központi motívuma ez éppen annak a példabeszédnek, amely különösen is eredeti módon önti formába Jézus istentapasztalatát és Istenről alkotott felfogását, ez pedig az *irgalmas apa* (hagyományos nevén a *tékozló fiú*) példabeszéde (Lk 15,11-32). Ebben az elbeszélésben döntő szerepet játszik az emberi szabadság motívuma. Először az ifjabbik fiú történetében mutatkozik meg: Az apa teljes szabadságot biztosít számára, kifizeti neki az örökséget, amint kívánja, semmit sem tesz, amikor az „fektelen életmódot folytatva” „ringyókkal veri el” az örökségét, és amikor szélsőséges nyomorban, éhezve disznókat őriz, az apa nem tesz kísérletet arra, hogy – mondjuk ígérekkel – ismét befolyási övezetbe vonja a fiút. Neki önmagától, saját magára támaszkodva kell elhatároznia, hogy visszatér apjához. De hogy ez a szabadon engedés az apa részéről nem a közömbösség, hanem épp fordítva, az igazi, a nagyobb szeretet megnyilvánulása, mutatja az a mód, ahogyan túlcsoorduló örömmel fogadja hazatérő fiát.

Ugyanazt a szabadságot biztosítja az apa az idősebbik, otthon maradt fiúnak. Benne szólal meg Jézus ellenfeleinek, Izrael igazainak és jámborainak hangja, akik bosszankodással és haraggal látják, hogyan csoportosulnak Jézus körül és ünneplik vele a beköszöntő Isten országát a „vamosok és bűnösök”, a kor vallásilag deklarszált emberei. Így az idősebb fiú is kinn marad, amikor meghallja a zenét és a táncot, és arról tájékoztatják, hogy öccsének visszatértét ünneplik. Az apa kimegy hozzá, jóságosan a lelkére beszél, mégiscsak menjen be és ünnepeljen velük. A fiú azonban haragjában és öccse iránti féltékenységében megkeményíti a szívét: „Annyi éve szolgálok már neked, és sosem tettem akaratod ellenére; nekem azonban sosem adtál még egy kecskebakot sem, hogy barátaimmal ünnepelhessek. Alighogy hazajött azonban ez, a te fiad, aki ringyókkal verte el a vagyonodat, leöletted a hízlalt borjút.” Az apa ismételt kedvességgel válaszol az agresszióra: „Gyermekem, te mindig velem vagy, és minden, ami az enyém, a tied is. Most azonban mégiscsak örülnünk és ünnepelnünk kell, hiszen az öcséd halott volt, de újból él, elveszett, de újból megkerült” (Lk 15,28-32).

Ezzel ér véget a példabeszéd. Nem mondja el, abba hagyja-e merev, agresszív viselkedését az idősebbik fiú, és megnyílik-e az apa kedvességének. Jézus ellenfeleiről, akiknek hangja az idősebbik fiú szavaiban megfogalmazódik, tudjuk, hogy nem tesznek így, hanem istenkáromlással vádolják és halálra adják azt, aki Istentől mint irgalmas apáról költ példázatot. Ez természetesen nem mond semmit azokról a belső fejlődési folyamatokról, amelyek az utolsó lélegzetvételig (s talán azon túlmenően is) lejátszódnak az emberben. De a példabeszéd nyitott befejezése nyomatékosan világossá teszi: az embernek lehetősége van arra, hogy az apa kedvességére és meghívására nemet mondjon, és kinn maradjon. Ez a kinn-maradás, amikor valaki haragjában örökre elzárkózik, ez az az „örök halál”, az az elveszettség és „örök kárhozat”, amelyről János és Pál beszél. Nincs szükség bíróra, aki fölment vagy elítél. Aki hisz (vagyis aki bemegy az ünnepre), nem részesül ítéletben, aki pedig nem hisz (aki nem megy be), az már elítéltetett: önmagát ítéli el azzal, hogy nem megy be (vö. Jn 3,18).

A pokollal kapcsolatos bibliai hagyomány tényanyaga a következőképpen foglalható össze: A *Gehennának* (a pokolnak) mint a bűnösök örök büntetésének helyéről alkotott elképzelés a fogság utáni zsidóságban alakult ki a megtorlás gondolatából, átvéve a prófétai hagyomány által elítélt s a Jeruzsálem melletti Hinnom-völgyben gyakorolt emberáldozatok (Moloch-szolgálat) képeit. Az elképzelés aztán behatolt a szinoptikus evangéliumok hagyományanyagába. A Máté-evangéliumban sztereotip módon visszatérő motívummá válik, s a Jelenések könyvében is ismételtelen megjelenik (vö. pl. 19,20b és 20,10-ben az „égő kénnel teli tó”, amelybe a vadállat, a hamis próféta és az Ördög vettetik és „éjjel-nappal... örökkön-örökké kínoztatik”). Lukács többször is elhagyja ezt a motívumot, ha forrásaiban találkozik vele. A János-evangélium és a páli levelek beszélnek ugyan az emberi élet transzcendens kudarcának lehetőségéről (örök halál, örök kárhozat), *anélkül* azonban, hogy alkalmaznák a *Gehenna* el-

képzelésvilágát. Ez megfelel Jézus elbeszélői művének: A *Gehenna* képei *nem* tartoznak az eredeti jézusi motívumok közé, másodlagos és zavaró, sőt részben a példabeszédeket szétzúzó módon mégis hozzákapcsolták őket egyes példabeszédekhez, különösen a Máté-evangéliumban. Ezzel szemben az ember transzcendensbe nyúló döntési szabadságának motívuma központi eleme Jézus elbeszélői művének.

A dogmatikai (dogmatörténeti) tényanyag

A pokol létéről szóló dogmatörténeti kijelentések eredete Órigenész tanítására nyúlik vissza az *apokatastasis*-ról, vagyis minden dolgok teljes helyreállításáról, tehát a démonok és minden Istentől elfordult ember végérvényes megtéréséről is. Ezzel az Órigenész által így valószínűleg sosem képviselt tanítással fordult szembe a Vigilius pápa által megerősített 543-as konstantinápolyi provinciális zsinat: „*Aki azt mondja vagy hiszi: A gonosz szellemek és istentelen emberek büntetése csak időleges és bizonyos idő múltán véget ér, s aztán a gonosz szellemek és az istentelenek teljes helyreállítása (apokatastasis) következik, az legyen kiközösítve*” (Neuner-Ross, 808). Ez az alapdöntés tehát azzal az elképzeléssel száll szembe, miszerint minden angyal és ember – szabad döntésétől eltekintve – *szükségképpen* betagozódik majd Isten országába, ill. megvallja, hogy létezik annak *lehetősége*, hogy az ember a halálon túl is érvényes döntést hozzon Istennel szemben, tehát az „örök halál” és az „örök elveszettség” lehetősége. Ennek az Istentől távoli létnek a módját azonban a zsinati döntés nem hozza kapcsolatba a *Gehenna* képeivel, s az örök halált nem írja le tartalmilag és nem színezi ki.

Amikor a későbbi megnyilatkozásokban ilyen leírással találkozunk (pl. a „poena damni” [kizárás Isten szemléléséből] és a „poena sensus” [örök kín] közti felosztásban, vö. Neuner-Ross, 812), és amikor ezt az „örök kint” a *Gehenna* képeivel festik le (pl. „az örök pokol izzásaként”, Neuner-Ross, 815), *akkor az ember transzcendensbe nyúló döntési szabadságáról* szóló *üzenet* korhoz kötött beöltöztetéséről van szó.

Valláspedagógiai és gyakorlati teológiai következtetések

Helytelen azt mondani – például a bevezetőben idézett, „A hit vázlata” c. katekizmussal vagy más újabb teológiai munkákkal –, hogy a *Gehenna* képei az embernek azt a lehetőségét szemléltetik, hogy végérvényesen elzárkózzék Istentől. Ezek a képek ugyanis arról beszélnek, hogy *Isten aktívan és erőszakosan eltaszítja az embert*, nem pedig arról, hogy az ember szabadon érvényesíti szabadságát. A vallási nevelésben és a lelkipásztori beszélgetésben nem szabad tehát a kettőt összekeverni, hanem különbözőképpen kell megfogalmazni a hagyomány e két elemét.

Forrás: Theologie der Gegenwart (34) 1991, 163-174.

A Szerző teológiát és irodalomtudományt tanult, majd Karl Rahnernél doktorált teológiából, s 1971 óta az Aacheni Műszaki Főiskolán a teológia és a didaktika professzora; 1996. februári számunkban közzétük Az anyaistenség halálos paródiája c. írását.

Sárdy Péter

„Merítsünk reményt az Írás adta vigasztalásból”

A Biblia emberi kezekben

1. A Biblia

a világ legnagyobb példányszámban kinyomtatott és legtöbbet olvasott könyve, de a róla alkotott vélekedések igencsak eltérőek. Egyesek Isten szerelmes levelét látják benne, mások viszont elfordultak a Biblia rettenetes és önkényes Istenétől. Léteznek olyanok, akik sok pénzt költenek arra, hogy idegen országokban százezerszámba osztogassák a Bibliát felkészületlen embereknek, ismét mások pedig meg akarják óvni embertársaikat a veszélyektől, s ezért csak kommentált Bibliák kiadását akarják engedélyezni, és még ezeket sem akarják mindenkinek a kezébe adni. Vannak, akik gyógyító kurzusokat tartanak a Biblia segítségével a lelki betegségekből szenvedőknek, de léteznek olyan lelki betegségek, amelyeket a Biblia okozott vagy erősített föl.

Mi is fel tudtuk fedezni a Bibliában Jézus gyógyító istenképét, egyidejűleg azonban sok olyasmit is, ami ezt az istenképet elhomályosítja vagy megamisítja. Ennek az írásnak sok részletével foglalkoztunk idáig – most már csak az hiányzik, hogy pillantást vessünk az egésze és egyúttal saját életünkre is: Mit várhatunk *mi* ettől a könyvtől?

Mivel szeretnénk az *élettel* összekapcsolni a Bibliát, helyénvaló, hogy valami személyeset is mondjunk itt. Rám mély hatást tett a Szentírás, még mielőtt olvasni tudtam volna. Két olyan motívumra emlékszem, amelyet kisgyermekként a miséken hallottam (az alább idézendő helyek: Mt 13,13 skk; Mk 14,21 skk; Mt 22,13; Mt 5,29).

Az egyik ez a gyakran hangsúlyozott formula volt: „Írva van”. Egy olyan sors-erőt sejtettem meg ebben, amely az életet irányítja – s ennek az erőnek a befolyása végzetes volt. Jézusról ugyanis meg volt „írva”, hogy hallgatói „hallják, de nem értik”, hogy Júdásnak el kell árulnia őt, hogy sokat kell szenvednie és meg kell halnia. Megdöbbentett az a tragikus sors, amely ezeken az embereken uralkodott. A másik motívum az a menyeg-

zős ruha volt, amelyik egy jézusi példabeszédben kerül szóba. Egy olyan emberről hallunk ott, akit meglepetés-szerűen, az utcán, tehát felkészületlenül hívnak meg lakodalomba, ahol aztán hatalmas meglepetés éri. Mivel nincs rajta menyegzős ruha, megkötözik, és kidobják a külső sötétségre, ahol „sírás és fogcsikorgatás” van. Önkényesnek, felháborítónak és nyomasztónak éreztem ezt az eljárást. És ez a példabeszéd Istenről szólt, aki elől senki sem rejtőzhet el! A gyermek nem tudott erre reflektálni, védtelenül ki volt szolgáltatva ennek a lélekmérgezésnek (ami persze senkinek sem állt szándékában!).

Később „elfelejtettem” egészséges gyermeki lázadásomat. Az iskolában megtanultam nagyra becsülni a Bibliát, és lelkipásztoraim mindent elkövetek, hogy félelmemet megerősítsék, hiszen „jobb neked, ha egy tagod megy veszendőbe, mint ha egész tested a pokolra vettetik”. Tehát nemcsak a gyermek volt védtelen, lelkipásztorai is felkészületlenek voltak, és nem sejtették, hogy a Biblia szavai őket magukat is megkötözték és arra kényszerítették, hogy Jézus nevében mélységesen jézusellenes üzenetet terjesszenek a félelmet keltő Istenről!

Fiatal emberként mindent arra tettem föl, hogy jó helyet biztosítsak magamnak ennél az Istennél. Biztonságnak persze össze kellett omlania, amikor később – lelki betegségekből szenvedő emberekkel szerzett tapasztalataim alapján – világossá vált számomra, hogy az *effajta* istenkép nem „jó hír”, hanem lelki mérge. Véglegesen fel is hagytam volna a bibliai hitet, ha nem győződtem volna meg arról, hogy a valódi Jézus üzenete mentes ettől a méregtől, hogy ezt az üzenetet újra föl lehet fedezni, és hogy ez a fölfedezés minden fáradságot megér!

Sokan tudnának saját tapasztalataikból példákat mondani a Biblia pozitív vagy negatív hatásairól. Egy valami biztosnak látszik számomra: Az életben nem annyira az számít, hogy teljesen *mi* a Biblia önmagában véve,

hanem az, hogy *mi történik* a Bibliával! Ezért aztán számomra nincs kézzelfogható értelme annak a kijelentésnek, hogy a Biblia tévedhetetlen. Mire szolgálhatna egy tévedhetetlen könyv, ha olvasói nem képesek tévedhetetlenül helyesen megérteni? Semmit sem segít, ha valaki erre az ellenvetésre azt mondja, hogy az Egyház (vagy egy meghatározott személy) azért mégiscsak képes ezt az írást tévedhetetlenül értelmezni, hiszen a hallgató ebben az esetben sem lehet biztos abban, hogy helyesen érti őket.

Semmi sem szól tehát amellett, hogy a Bibliát „Isten tévedhetetlen szavaként” tabuizáljuk, viszont súlyos érvek szólnak ellene. Kérdezzük meg inkább teljesen józanul: Mi teszi olyan értékessé ezt a könyvet sok ember számára? Hol rejlenek a veszélyei? Mit kell figyelembe vennünk ahhoz, hogy a lehető legnagyobb nyereséget hozza számunkra, és lehetőleg ne okozzon kárt? – Vizsgáljuk meg először Jézus példáját, hiszen őt Isten megbízható követének ismertük meg.

2. Jézus és az ő Bibliája

Először is vegyük szemügyre a tényeket: Hogyan bánt Jézus a maga Bibliájával? A napi imádságoktól és szokásoktól kezdve az év nagy ünnepeiig népének szentírása uralta egész életét, ezért igencsak figyelemreméltó, micsoda józansággal bánt ezzel a „szentírással”. Három példát említek itt.

Amikor a válasrról kérdezték, azt mondta: „Mózes csak azért adta nektek ezt a parancsot, mivel annyira keményszívűek vagytok. A teremtés kezdetén azonban” másképp volt (Mk 10,2-9). – Jézus tehát az ember Mózeset tartotta a Tóra szerzőjének, és az „Írás” az ő szemében nem is azt tartalmazta, ami végérvényes Isten előtt, hanem csak azt, amit Mózes helyesnek vélt népe keményszívűsége miatt. Jézus ezzel egészen világos különbséget

tett Isten akarata és a Biblia betűje között! Isten akarata egész egyszerűen az volt számára, amit ő maga a teremtés szerintinek ismert föl, még ha valami más volt is „megírva”. – A keresztények persze megszokták, hogy ebben Jézus istenségének kinyilatkoztatását lássák, de elfelejtik, hogy egy „isteni” írást Isten nem helyezne hatályon kívül, és legfőképp azt, hogy Jézus itt nem saját illetékességéről beszélt, hanem hallgatóinak belátására hivatkozott, hogy képesek felfogni: a férfi és a nő egymás számára lett teremtvé, és ezért nem szabad szétválasztani őket.

Ugyanez vonatkozik természetesen azokra a beszédeire is, amelyeket Máté ezzel a nyomós mondattal vezet be: „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... én viszont azt mondom nektek...” (Mt 5,21-48). Amik a régieknek megmondatottak, Mózes 5. könyvéből származó előírások voltak! Vajon hány igehirdető emeli ki ezzel kapcsolatban, hogy e szavaival milyen elfogulatlanul határolódott el Jézus a maga Bibliájától? A legizgatóbb az egészben az, hogy Máté egyébként igen nagy súlyt helyez arra, hogy hangsúlyozza Jézus megegyezését az Ószövetséggel. Ezért a hitelesség jele az, ha éppen ő dokumentálja, hogy Jézus korlátozta ennek az írásnak az érvényességét: nyilvánvalóan ott vannak a határai, ahol egy ember világosan másnak látja „Isten akarátát”.

Lukács evangéliumában olvasunk arról, hogy Jézus fellépett a názareti zsinagógában, ahol egy Izajástól vett idézettel fogalmazta meg saját küldetését: „Az Úr küldött engem, hogy... meghirdessem az Úr kegyelmének esztendejét” (Lk 4,16-21; vö. Iz 61,1-2. Ha Lukácstól származik is a kompozíció, annyiban megbízható, hogy hűségesen tükrözi Jézus önértelmezését). Izajásnak azonban ebben a mondatban nemcsak kegyelmi évet kellett meghirdetnie, hanem egyidejűleg „Istenünk bosszújának napját” is! Ez pontosan megfelelt Keresztelő János istenképének, akitől Jézus elhatárolódott, s ezért egyszerűen elhagyta Izajás második félmondatát! Azonosulni tudott a Biblia egyik mondatának felével, és ugyanakkor képes volt a másik felét érvénytelennek tekinteni!

Hogyan jutott el Jézus erre a szabadságra? Biztosan nem meggondolatlanul és nem önteltségből! Inkább arról van szó, hogy olyan jól ismerte a maga Bibliáját, hogy az egész a szeme előtt állt, de nemcsak az egész „szentírás”, hanem úgyszólván az egész élet is, gondolatai ugyanis kiterjedtek a társadalmi valóságra és az egész teremtésre is. Mindent átgondolt, amit átgondolhatott, ezért nem kellett többé aggodalmaskodva azt kérdeznie, „mi az, ami irva van”. Ez a titka az ő szabadsá-

gának, amely nem önkény volt, hanem belső bizonyossága arról, amit belátott – s ez alapjában véve minden ember számára lehetséges. Így látta ezt Jézus is, amikor feltételezte hallgatóiról, hogy van saját ítélőkéességük: „Miért nem ítélték magatoktól?” (Lk 12,57). Ezt kérdezve ránk is gondolt, feltéve, hogy mint ő, mi is készek vagyunk mindent átgondolni, és mindent a szerető Istenből kiindulva nézni!

3. Kockázatok és mellékhatások?

Ha negatív példák mutatják, hogy a Biblia – a gyógyszerekhez hasonlóan – gyógyíthat, de mérgezést is okozhat, nem kellene-e itt is figyelmeztetni a „kockázatokra és mellékhatásokra”? Hiszen a gyógyszerek sem valók gyerekek kezébe, de önkiszolgáló boltok polcaira sem! Nem kellene-e ennek megfelelően a Biblia esetében is biztosítani, hogy ne okozhasson bajt? Másfelől azonban azt kell mondanunk, hogy senki sem képes olyan „használati útmutatást” írni, amelyet mindenki képes lenne helyesen érteni, egy cenzúrázó hatóságnak pedig nincs értelme, ha Isten szabad embereket teremtett.

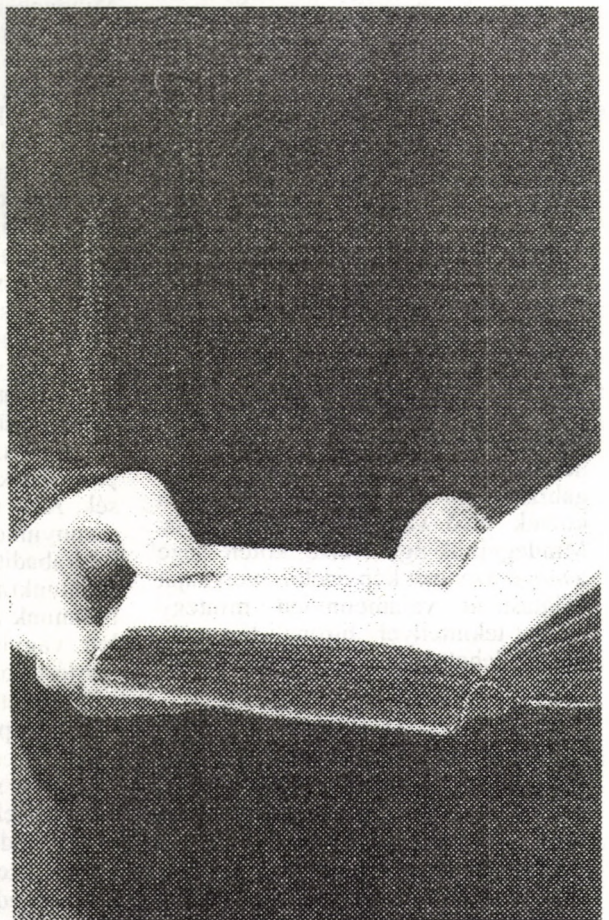
Egyedül járható útként a bizalom és a szeretet útja marad számunkra: Bízunk a Szentlélekben, aki mindenkéhez közel van, és szeretetből fölkészítjük az embereket a felelősségvállalásra.

Ehhez először is *nekiünk magunknak* kell felelősséget vállalnunk, és megtennünk mindent annak érdekében, hogy helyesen értsük a Bibliát. Aztán ajánlhatjuk ezt a magatartást másoknak is, és élhetjük elő példaként gyermekeink számára.

Két példával szeretném megmutatni a *bibliaolvasó ember felelősségét*. – A rövid 2. János-levélben találjuk ezt a mondatot: „Éljetek szeretetben!” Vonatkoztathatom ezt a mondatot keresztény társaimra, akik az enyémtől eltérő véleményét képviselnek (például a Biblia tévedhetetlenségéről). Ekkor megbecsülöm őket mint Isten gyermekeit, és megpróbálom megérteni őket. De koncentrálnak a néhány sorral arrébb

álló mondatra is: „Ha valaki hozzátok érkezik, és nem ezt tanítja, ne fogadjátok be házatokba, még csak ne is köszönjétek neki!” Az itt megkívánt magatartás gyűlöletre vezet engem, mert nem vagyok képes egyidejűleg a kapcsolatot megtagadni is, meg szeretni is. – Nos, szeretetet vagy gyűlöletet váltott-e ki belőlem a Biblia? *Én* döntöttem, *enyém* a felelősség! Ha azonban mindkét útmutatást komolyan akarom venni, akkor igen hamar fölvetődik bennem a kérdés, hogyan juthatott az író egy ilyen rövid levélben ilyen ellentmondásos kijelentésekre. A magyarázatot pedig talán abban fogom megérteni, hogy a János-levelek kulcsszava nem a szeretet, hanem az „igazság”, és világossá válik majd, hogy nem sokat használ mégoly sokat beszélni is a szeretetről – hiszen a szeretet veszendőbe megy, ha számomra az „igazság” a legfőbb érték.

A második példát Izajás könyvéből veszem (2,4 és 5,25-30): A „keresztény” állam fegyverkezésével vitázva idézhetném Isten országának látomását: „Akkor kardjaikból ekevasat kovácsolnak, és lándzsáikból szőlőmetsző késeket”, s ezzel a béke áldását ecsetelném, hogy az embereket a béke oldalára, a magam oldalára állítsam. De néhány fejezettel arrébb lapozva egy másik



képet is idézhetnék, amelyben „az Úr” „magához fűtten” egy népet, hogy az érvényre juttassa akarát – ott ugyanis egy tökéletes hadsereg vonzó leírásával találkozunk („Nem lesz köztük fáradt és botladozó... nem szakad el a saruszójuk. Nyilaik hegyesek... [harckocsijaik] kerekai, mint a forgószél”). Még ha félelmet és rettegést hoz is ez a hadsereg, Isten ragyogó eszköze, s alkalmas az „Isten által akart” fegyverkezés eszméjének propagálására! – Nos, akár a leszerelés, akár a fegyverkezés mellett szállok síkra, tisztában kell lennem azzal, hogy a felelősség az enyém, és semmiképpen „Istennek a Bibliában megnyilatkozó szaváé”; ez a belátás pedig megtiltja, hogy a Bibliával reklámozzak valamit, hiszen egyik variációban sem hangzottak el érvek, csupán érzelmeket fejeztünk ki. Ha így járnánk el, kárunkra lenne a Biblia, hiszen ezáltal reklámhadjáratok jelszógyűjteményévé alacsonyítanánk.

4. Vajon a teljes Szentírás egyetlen üzenetet hordoz?

A bibliamagyarázók már korán fölismerték azt az alaptételt, hogy a helyes értelmezéshez a teljes írást figyelembe kell venni. Mivel azonban mindent egyformán igaznak kellett tekinteniük, mindent harmonizálniuk is kellett, és ez gyakran egyáltalán nem volt egyszerű. Gondoljunk csak Jézus üzenetének és Pál megváltásának egymásmellettiségére, vagy a szentháromságtan bonyolultságára. A harmonizálási fáradozások mögött az a hiba húzódott meg, hogy a „teljes írást” késznek és lezártak tartották – pedig biztosan nem az:

Aki elfogulatlanul veti össze az Újszövetség összes iratait, az csak egy közös mozzanatra fog bukkanni – a keresésre! A fiatal egyház megpróbálta a Jézus körüli eseményeket és az azok által adott „kinyilatkoztatást” megérteni, és egyáltalán nem jutott ennek a megértésnek a végére. Erre a helyzetre nemcsak az egyes „igchirdetők” magabiztossága volt jellemző, hanem a köztük lévő véleménykülönbség is. Mindegyikük úgy érezte, kötelessége a maga üzenetét képviselni, mert saját belátásukat valamennyien mintegy „isteni tekintéllyel” bírónak tartották. Nem is lehetséges ez másképp, ha emberekről van szó!

Minden irat valamelyik közösség meghatározott helyzetében keletkezett, és meghatározott kérdésekre próbál választ adni. Egy másik közösség másképp fölített kérdésekre másfajta belátásokat fogalmazhatott meg. Ennek megfelelően eltérőnek kellett

lenniük teológiai „vázlatainak”, és mivel az élet nem áll meg, még ugyanabban a közösségben is annyira megváltozhatott a helyzet, hogy ugyanazokat a mondatokat már nem úgy értették, mint elődeik. Ha pedig ezek az iratok egyenként nem voltak végérvényesek, hogyan lehetne akkor végérvényes az „összeadásuk”?

Csak akkor érthetjük helyesen az Újszövetséget, ha egyes iratait a fiatal közösségek életmegnyilvánulásainak tekintjük. Az egyház csak kerekén 200 évvel később nyilvánította kánonná, vagyis „mércevé”, normává hitének e legkorábbi („apostoli”) tanúságtételeit. Ezzel biztosítani akarta örökségét, de biztosan nem akart kötelezővé tenni minden benne kinyilvánított véleményét, még ha azok összeegyeztethetetlenek is. Egy ilyen sokoldalú írásgyűjteményt elismerni tehát számomra nem jelent mást, mint hogy az egy hit eltérő megfogalmazásaihoz való szabadságot tesszük meg normává. Minden megfogalmazásban meg kell találni azt az egységet, amely összeköti egymással a hit legkülönbözőbb kifejezőmódjait is, ahelyett hogy azok miatt megszűnnék.

Ezeknek az írásoknak az öröksége azt mutatja meg nekünk, hogyan fogadták be az első keresztény nemzedékek Jézus üzenetét, és hogyan keresték annak segítségével a maguk útját. Mindenekelőtt Jézushoz akartak hűségeket maradni (vö. 2Jn 9), ezért számunkra is ennek az egynek kell mértékadónak lennie minden más megelőzően. Ha ezek a nemzedékek – anélkül hogy észrevették volna – „emberi gondolatokkal” fedték is el Jézus tanítását, mégiscsak feltétlenül ahhoz akartak igazodni. Tulajdonképpen örökségünket tehát nem az „apostoli” iratok összes tartalmai alkotják, hanem Jézusnak az Isten országáról hirdetett üzenete, és tanítványainak kiállása meggyőződésük mellett! Teológiai „vázlataik” különbözőségét úgy tekinthetjük, mint különböző kísérleteket arra, hogy kimondhatatlan tapasztalatokat mégiscsak szavakba öntsék. Az a tény, hogy az Egyház valamennyiüket fölvette a kánonba, felszabadítást és kötelezettséget jelent számunkra. Szabadságunkban áll kitalatunk a saját tapasztalataink mellett, vagyis szabad minden felvetődő kérdést komolyan vennünk és őszinte válaszokat keresnünk. Kötelességünk viszont éppily komolyan vennünk a többiek keresését és kísérletezését, sőt lehetőleg saját keresésünk partnereinek kell tekintenünk őket. Ez együttes gondolkodást és vitákat követel, talán közös szenvedést is, mindenesetre nem engedi meg, hogy megszakítsuk

velük a kapcsolatot, mihelyt meggyőződésünk szerint valami hamisat állítanak. Így aztán nem marad tere a kölcsönös elátkozásnak, elhallgattatásnak vagy kiközösítésnek.

A viták során sosem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Biblia az életért van. Nem közvetlenül Istentől beszél, hanem korábbi korok Istentől szerzett tapasztalatairól. E korábbi korok talán nyitottabbak voltak a vallási tapasztalatokra, mint a miénk, számunkra azonban csak az a döntő, mit vagyunk képesek mi megélni! Nyitottak lehetünk, megengedhetjük, hogy elődeink képei és gondolatai ösztökéljenek minket, de Istennel élt életünknek a mi világunkba kell beillenie. Nem várhatjuk, hogy a bibliai minták „kopírozása” új életet teremtsen ma. Ez csupán a biztonság, saját tévedhetetlenségünk emberi keresése lenne, amely aligha vezetne el minket „Isten útjára”. Az élet egyik feltűnő ismertetőjegye volt és marad, hogy bizonytalan. Legjobban a kreativitással biztosíthatjuk, vagyis azzal a képességgel, amely új helyzetekre új válaszokat ad. Ez a kreativitás egyre differenciáltabbá vált az organizmusok továbbfejlődésének során, s az emberben elérte eddigi legmagasabb fokát. Miért lenne más a helyzet épp az ember vallási életében?

E könyv elején alkotóinak neveztem azt a módot, ahogyan Jézus tanítványai magukévá tették üzenetét, mivel olyasmit csináltak Jézus üzenetéből, ami a szükségleteikre volt szabva. Ami azonban kreatív teljesítmény volt például Pál részéről, részünkről már nem lehet kreatív azután, hogy világossá vált számunkra Jézustól való eltérése, és ennek az eltérésnek a következményei. A mi kreatív törekvésünknek a mi korunk törekvéseibe és gondolatvilágába kell integrálnia Jézus üzenetét Istentől, hogy az számunkra közvetítsen életet! Ehhez elengedhetetlen, hogy felismerjük önállóságunkat, kitartsunk saját felelősségünk mellett és bátrak legyünk, még ha Jézus – konkrétan felfogott – üzenet kockázatot hordoz is, és egyáltalán nem ígér biztos sikert. Ez az a hűség az Újszövetséghez, amelyet Jézus Lelke ma megkíván!

A Szerző matematika-, fizika-, filozófia- és teológiai tanulmányok után 32 évig tanárként dolgozott Németországban, és ma is ott él. Fenti írása részlet németül írott könyvéből, amely várhatóan az év végén vagy jövő év elején jelenik meg magyarul az Elpidia Kiadó gondozásában.

Halima Krausen

Az iszlám felszabadítási teológiája

Európában nem ritkán múltba néző vallásként ábrázolják az iszlámot, s nem veszik tudomásul, hogy a muszlimok körében is sokféle teológiai irányzat létezik, köztük egy felszabadítási teológia is, amelyet az alábbi tanulmányban egy muszlim teológusnő mutat be, aki a hamburgi Iszlám Központ és Iszlám Tanulmányok Intézetében dolgozik.

Szentírásukban a keresztények és a muszlimok a felszabadítás közös képeire találhatnak. Itt van mindjárt Ábrahám, aki Istenben bízva kivándorolt hazájából, és megszabadult népének bálványimádásától. Itt van aztán Izrael gyermekeinek kivonulása Egyiptomból. Itt vannak a próféták intelmei, akik óvnak a bálványok szolgaságától, amit a Biblia a prostitúcióhoz is hasonlít. A Korán átveszi mindezeket a képeket, és a kinyilatkoztatás szándékát abban látja, hogy megszabadítson attól, ami összekapcsolódik az emberen gyakorolt, ál-isteni hatalommal; ez felszabadít az etikus cselekvésre és az Isten előtti felelősségvállalásra, amit a Teremtő és minden egyes ember közötti ős-szövetség képe fejez ki (7,173-175 szúra). Röviden és tömören mondja ezt el a központi hitvallás: „Nem létezik isten ISTENEN kívül.” Isten egységének teológiája alkotja az iszlám felszabadítási teológia kiindulópontját.

Ennek ellenére ideológiákká torzulnak és hatalmi eszközökké válnak azok az eszmék, amelyeknek felszabadítóan kellett volna hatniuk. E tekintetben az iszlám sem kivétel. A Korán hangsúlyozza ugyan a felelősségvállalást és a részesedést, és történelmi példák segítségével óv a hatalmi visszaélésektől, Mohamed próféta meg az ökö-zösség életgyakorlata (szunna) az értelemre és az igazságosságra alapozott közösségi életet szemlélteti ugyan – egy generációval később azonban ismét voltak olyan uralkodók, akik nemcsak figyelmen kívül hagyták ezeket az elveket, hanem eljárásukat minden eszközzel éppen ezzel a Koránnal és éppen ezzel a Szunnával próbálták igazolni. A legtöbb mai muszlim annak sincs igen tudatában, hogy a legnagyobb imámok, tudósok és misztikusok kritikusan viszonyultak az uralkodókhoz. Az alábbiakban az iszlám néhány felszabadítási teológiai kezdeményezését szeretném körvonalazni.

Politikai felszabadítás

A legkorábbi teológiai viták a társadalmi-politikai viszonyok kapcsán gyúltak lánggra. Nemcsak olyan csoportok gyakoroltak kritikát az uralkodói dinasztiákon, mint a siiták vagy a kharijíták, hanem olyan személyiségek is, mint Al-Hasszán al Bászri, Abu

Hanifa, Safii és mások, akik közül némelyek ma iszlám gondolkodási iskolák alapítóinak számítanak. A misztika kezdetei is a hatalmi struktúrák tagadásának magatartásához kapcsolódnak.

Ma nem csupán saját kormányainkkal kell vitába szállnunk, hanem a gyarmatosítás utáni függőséggel, a kulturális elidegenedéssel és azokkal az önkényes határokkal is, amelyek megnehezítik a megértést és válságtérületeket hoznak létre. Az ezekre adott reakciók közé tartoznak azok a konzervatív törekvések, amelyek megakarják tartani, illetve rekonstruálni akarják a kialakult hagyomány értékeit és intézményeit. Ezekkel ellentétben az ún. modernista mozgalmak nyugati minták szerinti reformokra töreksznek, és gyakran azzal a szemrehányással kell szembenézniük, hogy elmélyítik az elidegenedést és a függőséget. Létezik végül számos, gyakran a „visszaizlamosítás” leegyszerűsítő fogalmával összefoglalt kezdeményezés, a politikától kezdve az oktatáson és a tudományon keresztül a valóság szellemi újragondolásáig. Fontos, hogy jól különböztessünk és figyelmesen hallgassunk egymásra. A vallási-etikai megfontolások és az okulás a történelemből az iszlámban éppoly kevéssé jelent visszaterést egy idealizált múlthoz, mint a kereszténységben, hanem az arra való törekvést jelenti, hogy megbirkózzunk a jelen problémáival és kialakítsuk a jövő távlatait.

A politikai felszabadítás teológiai kiindulópontját Isten igazságossága szolgáltatja, valamint az emberhez intézett fölszólítása, nevezetesen hogy őrizze meg az igazságosságot. Isten éppen azért ad a gyöngéknek ígéreteket és bizonyosságot, és azért óv a hatalommal való visszaéléstől, mert igazságos. Az ő szemében nem az erősebbek túlélése fontos, hanem hogy fennmaradjon az, ami etikailag helyesnek bizonyult. Ezért amennyire csak lehetséges, a rosszat valami jobbnak kell felváltania.

A politikai függőségtől akart megszabadítani többek között Szajjid Kutb (akit a 60-as években, Nasszer idején kivégeztek). Akárcsak későbbi forradalmi gondolkodók (mint például az iráni Ali Sariat), elhatárolódott mind a nyugati, mind a keleti (kommunista) ideológiáktól, és olyan stratégiát vá-

zolt föl, amely az önálló kezdeményezéstől a továbbképzésig, a szűkebb körben megvalósított gyakorlatától a politikai felelősség vállalásáig sok mindent magában foglalt. Az egyetlen Istennek egy fajokra, osztályokra és hasonlókra nem szabdalt közösségnek kellene megfelelnie, amelynek belső sokfélesége kiegészítést és gazdagodást jelent.

Ebbe az összefüggésbe tartozik az emberi jogokkal kapcsolatos vita. Gyakran figyelmen kívül hagyják, hogy a muszlim államok képviselői részt vettek az ENSZ emberi jogi nyilatkozatának kidolgozásában. Mindazonáltal az egyéni szabadság védelmezése különösen az ún. Harmadik világ szegényei számára mérő gúny, ha az „élethez való jog” nem jelenti az életfenntartáshoz szükséges javak megszerzésének pozitív jogát is, ha a „szólásszabadság” tökéletesen értelmetlen, mivel a rendszer kritikája az élet alapjainak elvesztését eredményezi, illetve nem más, mint állandó, idegőrlő és költséges vita torzképekről és idegen meghatározásokról. A iszlámokban a jogok pozitív jogok, az emberi jogoknak emberi kötelességek felelnek meg. Maga Isten is irgalmasságra kötelezte önmagát. A politikai felelősök kötelesek biztosítani a gyengék jogait. Ez lebeg a muszlimok szeme előtt, amikor az az érzésük, hogy idegen szabadság-fogalommal szembesülnek.

Gazdasági felszabadítás

Önmeghatározás aligha lehetséges gazdasági felszabadítás nélkül, de éppen itt rejlik a probléma. Irántól mindenekelőtt a gazdasági önállóságot vették rossz néven a forradalom után. Az ipari országok a nyersanyagok, főleg a kőolaj drágulásától, és a piacaik, főleg a fogyasztási javak piacainak elvesztésétől félttek. Önmagunk felszabadítása a gazdasági függőségből kétségtelenül fegyvermeztetséget és lemondást kíván, mindazonáltal nem lehet szó arról, hogy az aszkézisbe meneküljünk. Ezért eleve szükséges, hogy igazságos gazdasági modelleket alakítsunk ki.

A Korán és a Szunna szerinti gazdasági etika azt célozza, hogy kisebb legyen a szakadék szegények és gazdagok között, kiegyensúlyozott viszony jöjjön létre adás és kapás között más emberekkel és más teremtményekkel egyaránt, valamint olyan igazságosság valósuljon meg, amelynek szimbóluma a mérleg. A legnyilvánvalóbb vallási alapkötelesség a *cákát*, a szegényeknek lerovandó illeték, amely azonban nincs valamiféle alamizsnaként az adományozó tetszésére bízva, hanem az adóhoz hasonló illeték, amelyet az ember a maga gazdagságának évenkénti számbavétele után fizet, ha átlépett bizonyos létminimumot. Isten az abszolút adományozó, és nekünk tovább kell adnunk az ő adományait. A *cákát* a szó legtagabb értelmében véve társadalmi elkötelezettséget és szolidaritást jelent.

A gazdasági felszabadítás további ismertetőjegye a „kamattilalom”, ami tulajdonképpen a tisztességtelen gazdasági praktikák tilalma. A gazdaságnak az életet kell szolgálnia. A legitim bevételt áldás kíséri, az etikátlan szerzés jogtalanság és békétlenséghez vezet. Bakir Szádr iraki tudós egyike a nyugati és keleti ipari országok kritikusainak, mert azoknak a gazdasági hatalma a kamaton nyugszik, és perspektívájukban, úgy tűnik, az emberek és más teremtmények is csak piaci tényezőkként jönnek számításba. Mindenesetre a kritikával nincs minden elintézve. Az igazságos gazdasági rendre vonatkozó konstruktív megfontolásokra van szükség, mégpedig világszerte, hiszen ma egyetlen társadalom sem tekintheti magát a többitől elszigeteltnek. Saját szabadságunk mások szabadságának függvénye. Éppen gazdasági tekintetben kell még sok részletmunkát elvégeznünk az azokkal folytatott dialógusban, akiknek szívügyük az igazságosság.

Morális felszabadítás

Már a 18. század végén megszólal az a követelés, hogy a *sariát* (a etikai-jogi rendszert) ki kell szabadítani időközben bekövetkezett megmerevedéséből, és meg kell újítani a közvetlen hozzáférés lehetőségét a Koránhoz és a Szunnához, hogy helyreállítsuk a források által megcélzott egész jellegű látásmódot, mert az azokban bemutatott emberkép (értelemmel megáldott, közvetlenül a Teremtőnek felelős lény) egyáltalán nem egyeztethető össze a tekintélyi vallásossággal. A Korán a bálványimádással helyezi egy sorba a kritikátlan szabálykövetést, viszont hangsúlyozza Isten irgalmaságát azok iránt, akik belátják tévedésüket.

Ebből olyan önértékezés fakad, amely a Próféta társait, valamint a későbbi tudósokat és misztikusokat jellemezte, s amely nyitottságot teremt mindenfajta ismeret és ismeretsere iránt. Ma annál inkább szenvednek a muszlimok attól, ha felismeréseiket, módszereiket és mércéiket nem veszik komolyan egy valóban partneri vallásközi dialógusban. A Próféta a tudásra törekvést „minden muszlim kötelességének” nevezte, „legyen az akár férfi, akár nő”. Az oktatás olyan érték, amelyet különösen a szívén viselt, mert ahol erre nem ügyelnek, ott az ember felelősségvállalási képessége éppúgy megkérdőjeleződik, mint önértékezése.

A muszlimok által ma újra keresett, veszendőbe ment alapértékek közé tartozik a férfi-nő kapcsolat; a Korán ugyanis egyenértékű partnereknek tekintti őket. Ez az üzenet annak idején felszabadítóan és motiválóan hatott a nőkre, és az ő tapasztalataikra vetett pillantás új távlatokat nyithat meg a mai nők előtt. A nyugati médiumok sajnos csak akkor veszik észre az iszlám források női szemszögéből történő feldolgozásának kísérleteit, ha azok nyílt vitát váltanak ki. Pedig ténylegesen egyre több nő tanul jogot és teológiát, és köteleződik el a társadalmi és politikai egyenlőség mellett. Mindenesetre számukra nemcsak arról van szó, hogy felszabaduljanak a gyámkodás és a hagyományos struktúrák uralma alól, hanem arról is, hogy megszabaduljanak attól, hogy bármilyen tekintetben tárgyként kezeljék őket, s ez kihegyezetten jelentkezik abban a trendben, hogy ezt öltözködésükkel is kifejezzék. A figyelmet a testi előnyökről a szellemi előnyökre akarják terelni, és a nő azt várja, hogy mint személyt tiszteljék (ez nem tévesztendő össze a társadalmi ellenőrzéssel végrehajtott öltözködési renddel, amelytől más muszlim nők megpróbálnak megszabadulni, adott esetben úgy, hogy a nyugati öltözködéshez folyamodnak).

Egyre inkább terjed az a fölismerés, hogy a Korán és a Szunna hagyományos értelmezését újra át kell gondolni, hiszen egyik sem valamiféle vákuumban keletkezett, és csak társadalmi-kulturális háttérük tekintetbe vételével érthetők meg. Ugyanez vonatkozik a történelem folyamán lezajlott jogi és filozófiai-teológiai vitákra, és hasznos dolog ezekből a tapasztalatokból tanulni. Az öszinteség azonban megköveteli, hogy a kontextusfüggő kijelentéseket megkülönböztessük az időtlen értékektől. Bölcsesség dolga, hogy helyesen értsük saját kontextusunkat annak érdekében, hogy megvalósítsuk benne az időtlen értékeket, és

a hittételeket korszerűen fogalmazzuk meg. Nem utolsósorban vonatkozik ez a világ sokféleségének értelmezésére, amit a Korán pozitívan értékel mint Isten teremtmői sokféleségének kifejeződését, s ami a kultúrák és vallások konstruktív együttélését hivatott szolgálni.

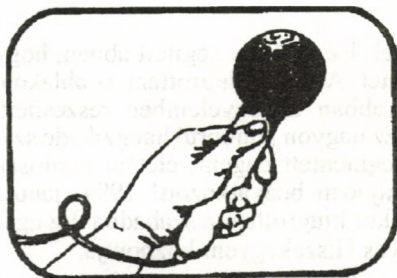
Spirituális felszabadítás

A saját Énünk diktátumától való megszabadulás nem csupán a felszabadítási teológia egyik alkotórésze, hanem vörös fonál az iszlámban. Az Én nem csupán az önző indulatok székhelye, amelyet a zsarnoki fáraó szemléltet, hanem azoknak a félelmeknek és elvárásoknak is, amelyekhez aztán más függőségek kapcsolódnak, és amelyek szembehelyezkednek az ellenállás bátorságával és a civil kurázsival, megakadályozzák a találkozást és a megértést, és felhasználhatók ellenségek képei kialakításához. Mindez szolgává teszi az embert, továbbá képtelenné arra, hogy felelősségteljesen alakítsa kapcsolatait, ezért aztán megpróbál majd elhatárolódással védekezni. Ez persze nem tünteti el a világból a konfliktusokat, hanem ha lehet, még jobban kiélezi őket.

Az önnevelés a misztika egyik fő kívánalma, de lényegi alkotórésze az imádság, a böjt és a *cákát* iszlám gyakorlatainak is, amelyek megtisztítják és nevelik az egyént. Emlekeztetik az embert Isten jelenlétére, oltalmára és ígéreteire csakúgy, mint saját méltóságára és felelősségére, és arra, hogy közvetlen kapcsolat fűzi létének ősalapjához, ahonnan újból és újból bátorságot és erőt meríthet. Ez lehetővé teszi a megszabadulást a félelmektől, és így létrejöhet az Isten iránti hála és bizalom, ami előfeltétele az Iránta való és teremtményei iránti szeretetnek.

Az effajta spirituális felszabadulás igencsak jelentős a következő nemzedékek nevelése szempontjából. Nem elég, hogy a fiatalokat szervesen bevonjuk a fennálló, messzemenően változó viszonyokba. Bennük megvan a nyitottság mind az anyagi világ, mind saját szellemi dimenzióik felfedezésére, és fontos, hogy megmutassuk nekik a remény és a bizalom útjait, hogy felelősen együtt tudjanak működni jövőjük építésében, igent mondjanak a teremtés sokféleségére és megőrizték azt, és felfedezzék nagy belső gazdagságukat, amely megmutatja a kiengesztelődéshez és a békéhez vezető utakat.

Forrás: Junge Kirche, 1999/1



Ugrás a szabadba

Egykor kurva, drogos és ateista Bécsben, ma jámbor keresztény nő Amszterdamban

Vasárnap délután az amszterdami piros lámpás negyedben. Turisták nyomakodnak a csatornák menti keskeny utcákon. Egész családokat vonz valami erre a vidékre, amely már a 14. század óta a prostituáltak negyedének számít. Sok száz nő dolgozik itt éjjel-nappal, több műszakban. A Barndesteegen, egy „Thai-Massage”-zal szemben főképp fiatal emberek gyülekeznek: egy 14. századi kriptában közös kávézásra jönnek össze. Fél öt felé tartják ökumenikus istentiszteletüket. Nyomorúságos öltözetű emberek, sokan tönkrement egészségűek, egyesek bottal doznak, amint lefelé haladnak a lépcsőkön a terembe: ez a drog fogyasztás hatása. Drogosok jönnek ide istentiszteletre, a „drogfogyasztók” gyülekezetébe, ahogy Hollandiában mondják. A kör közepén, Ricus Dullaert lelkipásztor mellett egy vékony, sápadt nő egészen rövidre vágott hajjal. „Hello, Wolfina”, kiáltja egy fiatal ember, és átöleli örömeiben, hogy viszontlátja. „Hello, Vera”, mondja egy nő, félreállítja cókmojkait, melyek elférnek egy reklámszatyorban, és először is iszik egy csésze teát. Wolfina vagy Vera: mind a két névre hallgat a gyülekezet inkább félénknek ható, szelíden beszélő „önkéntes munkatársnője”. Nem rég találkoztam vele újból.

Itteni barátnői és barátai olykor Wolfinának, „Nöstény-farkasnak”, olykor Verának nevezik. Melyik hát az igazi neve?

Tulajdonképpen mind a két név helyes: „Wölfin”-nek vagy „Wolfina”-nak – ez a név a horvátból származik – kizárólag korábbi életében hívták. Öt évvel ezelőtti megkeresztelkedésem óta Vera a nevem. Most más ember vagyok, mint korábban.

Ön „korábbi életéről” beszél.

Igen. Most ötvenéves vagyok. 1994-ig tartott az életem első szakasza, amikor végső soron kurva voltam; életem legnagyobb részében drogos voltam, nagy mennyiségben ittam alkoholt, dealer voltam, de mindenekelőtt: ebben a hosszú életszakaszban mindig ateista voltam. Amszterdamban kezdődött az új életem. Hiszek Istenben, „tisztá” vagyok.

Mikor jött először Amszterdamba?

1979-ben hazámból, Jugoszláviából érkeztem ide pár napos szabadságra. Fél évig maradtam. A piros lámpás negyedben harmincéves fiatal nőként dolgoztam, akkor még nem annyira kurvaként, hanem inkább szórakoztató hölgyként a bárokban. Csak minden második-harmadik héten árultam a testemet utcai stricheléssel, amikor pénzre volt szükségem a heroinhoz.

A „kurva” szót használja önmaga megjelölésére?

Igen, nincs ezzel semmi problémám. Kurva voltam, drogos voltam. Mivel szükségem volt a drogra, pénzért csináltam a szexet. Minden a drog, a pénz és a szex körül forgott. Természetesen nem egész idő alatt: hiszen hazámban, Jugoszláviában tolmácsként dolgoztam. Kommunista szülői házból származom, szüleim tulajdonképpen kedves emberek voltak, sosem láttam őket civakodni, nekem is jól akartak. De ateisták voltak. Isten nem került szóba. A világ volt minden. Valahogy nem kedveltem az ő polgári miliójukat, vagy mondjuk inkább úgy: kispolgári miliójukat. Már gyerekkoromban sokat olvastam, Zolát és Sartre-ot, Erich Fromm-ot és Hermann Hessét. A kuncsaftjaim később ezért neveztek enyhe iróniával „az olvasott kurvának”. Velem művelt fecsegést folytathattak a bárokban és a szeparékban. A hatvanas évek végén természetesen azt is olvastam, ami akkor „menő” volt, Huxley-t és Castanédát például: föl akartam fedezni a tudattalant, tudni akartam, mi minden él a lelkem mélyén. Egy időtől fogva már nem volt elég nekem az elméleti ismeret. Kísérletezni kezdtem. Először ópiummal. Aztán hasist fogyasztottam, majd heroint, józanul már nem bírtam elviselni az

életet. Közben alkoholt, a többi drog pótlékeként... Olykor azt is megkíséreltem, hogy polgári módon éljek: kétszer megházasodtam. De mindkét házasság hamar zátonyra futott. Aztán elvesztettem legjobb barátaimat: ezek ismerősök voltak, dealerek, akik Jugoszláviában elláttak heroinnal. Az egyik meghalt, a másik a börtönben landolt, tulajdonképpen nem volt már okom arra, hogy Jugoszláviában maradjak.

Elkezdődött az az időszak, amikor főfoglalkozású kurvaként dolgozott?

Pontosan. 1985-ben néhány schillinggel a zsebemben Bécsbe mentem. Hamar észrevettem, hogy prostitúcióval igen sok pénzt tudok keresni, hogy fedezni tudjam drogszükségletemet. Hét évig dolgoztam aztán egy bordélyban.

Milyen volt az akkori élete?

Tulajdonképpen mindig ugyanaz volt: Este fél nyolckor mentem el a bárba, és vártam a vendégeket. Az üzlet jól ment, ebbe a bordélyba csak gazdag férfiak jártak, ápolt urak, a politika, a kultúra világából, meg nagy üzletemberek. Gyakran százezer schilling körül is kerestem egy hónapban. Ami kb. tizenötezer márka. Sok, tulajdonképpen nagyon sok pénz, de hamar el is ment mind, nemcsak a drága kacatokra és drogokra. Sok nő is járt a drága éttermekbe. Ha volt egy szabadnapom, kokainpartikat rendeztem a barátaimmal.

Hogyan látja ma kurvaként leélt éveit, az akkori életét?

A pénz rabszolgája voltam. Értelem nélküli, cél nélküli, feladat nélküli élet volt. Örökösen ismétlődött minden: Kora reggel teljesen részegen és kicsavarva hazamenni; mert kurvaként dolgozni kemény foglalkozás, ez aztán tényleg megerőltető. Aztán délig aludni, délután bevásárolni és bevenni a drogot, aztán sminkelni, aztán a bordélyban ülni, várni és kiszolgálni a vendégeket. És sok alkoholt inni velük, hiszen végül is megkaptam ezért a megfelelő százalékot. De nem akarom mindezt csupán negatív módon látni: kurvaként pszichológussá váltam, mondhatnám. Mi mindent kellett meghallgatnom, amihez hozzá is kellett szólnom! Micsoda mélységekbe néztem bele! Sok kuncsaftom magányossága leírhatatlan volt. Dúsgazdagok voltak, de emberileg nyomorúságosan szegények.

Aztán egy napon abbahagyta.

Értelmetlen élet volt, minden csak ismétlődött folyton. Hét év után pár hónapra dealer lettem. Már előtte elhatároztam: 45. születésnapodnál tovább nem bírod. Akkor belövöd magad egy halálos adaggal, és kész, vége.

Miért nem történt meg ez?

Mivel egy teljesen undorító terv értelmében úgy volt, hogy egy másik dealer fog eltenni láb alól. 1994. január 9-én meg akartak gyilkolni, egyszerűen csak úgy lepuffantani. A legrosszabb az, hogy a legjobb barátom főzte ki az egészet. A barátom! Csak rágondolni is mindmáig elviselhetetlen számomra. De meg tudtam menekülni: az utolsó másodpercben kiugrottam az ablakon. Az első emeletről, de viszonylag magasan volt. És semmi sem történt velem, sem törés, sem sebesülés, semmi. Fölálltam és egyszerűen elfutottam. Gyakorlatilag semmi nem volt nálam, csak a ruha, amit éppen viseltem, és egy kis pénz. Mindent hátrahagytam. De az életemet megmentettem. Utolsó schillingjeimen Amszterdamba utaztam. Itt először egy pár napig az utcán éltem, összeszedtem az utcán hagyott ételmaradékokat, hogy ne haljak éhen, eldobott gyümölcsöket, száraz zömlét, ilyesmiket. Aztán néhány napig az Üdvhadseregnél aludhattam. *Teréz anya nővérei* lettek a menedékem: volt egy otthonuk, ahol őt másik nővel aludhattam egy szobában. Volt ágyam, saját ágyam, és elmondhatatlanul szép volt. Csak később emlékeztem vissza egyik álmomra, amelyet Bécsben álmodtam. Sosem felejttem el: Hirtelen fehérbe öltözött nők tűnnek föl, kedvesek, figyelnek rám, jók hozzám. Visszatekintve azt kell mondanom: arról a nagy segítségről álmodtan akkoriban, amelyben a nővérek részesítettek.

Meddig maradt Teréz anya nővéreinél?

Tulajdonképpen sokkal tovább, mint várható volt. A nővérek érezték, hogy van bennem valami különös, hogy sokat kérdezgetem őket: Miért vagyok még mindig életben, miután kiugrottam a szabadba? A legnagyobb szükség pillanatában miért kiáltottam öntudatlanul: „Istenem, segíts!”? Ateistaként hogyan kiálthattam egyszercsak Isten után? Kérésemre az egyik nővér adott nekem egy könyvet a katolikus vallásról. Ez volt az első vallási könyv, amelyet életemben olvastam. Ez sokat segített nekem, mert világgossá vált számomra: Isten megment, Isten él, ő törődik



a nagy bajban lévőekkel. Ez a könyv segített abban, hogy értelmezsem az életemet: Amikor kiugrottam az ablakon, Isten vigyázott rám, abban a kegyelemben részesített, hogy tovább élhetek. Ez nagyon jámborul hangzik, de számomra igaz: Isten megmentett engem, életem pontosan meghatározott időpontjában beavatkozott! 1994. január 9-e volt, az a nap, amikor kiugrottam a szabadba. Ez úgyszólván az én személyes Hiszekegyem központja.

Csak 46 éves korában keresztelték meg. Olykor idegennek érzi-e még magát az egyházban?

Egyáltalán nem. Számomra nagy kegyelem, hogy csak ebben a korban keresztelték meg, és nem már csecsemőként. Mögöttem van az istentelen életem, én tudom, mit jelent az, hogy a keresztséggel új szakasz kezdődik, új élet kezdődik. Szoros kapcsolatban állok a jezsuiták amszterdami egyházközségével, ott keresztelték meg, gyakran megyek az ő templomukban misére. Az egyházközség tagjai ismernek, tudják, ki voltam, és ki vagyok. De bármilyen szép is ez a közösségélmény – akárcsak a másik közösségben, a drogosoknál –, a legfontosabb az Istenbe vetett hit, a kapcsolat Krisztussal.

Ez tényleg jámborul hangzik.

Így is gondolom. Én úgyszólván egy lelki emberre lett egykori kurva vagyok, egy keresztény ex-drogos.

Manapság vasárnap délutánonként rendszerint a drog-fogyasztók gyülekezetének egyházi centrumában található meg, itt, a piros lámpás negyed közepén.

Igen, minden vasárnap úgy négy órától itt vagyok. A gyülekezeti team önkénteseiként. Az emberek tudják: engem megszólíthatnak. Én odafigyelek, én megértem az életüket. Nem mind kurva vagy strici, aki idejön, de mind drogos. És én jól megértem őket, úgyszólván belülről, a saját életemből. Senkit sem ítélek el. Csak meg akarom mutatni a jelenlétemmel: létezik egy másik élet is. „A Nöstényfarkas teljesen az evangélium szerint akar élni”, mondják aztán az emberek. Egyesek túlságosan jámbor-nak tartanak. Nem tesz semmit. Aki lelkesedik Istenért, az nem hallgathat. De természetesen nem vagyok prédikáló „misszionárius”: az a fontos, hogy támasza legyek azoknak a barátaimnak és barátnőimnek, akik az utcán élnek, és az anyag után kajtatnak. Mindig van időm számukra. Drogot természetesen nem kapnak tőlem! Ez kizárt. De hadd érezzék a személyem révén, nagy szavak nélkül: Isten drogosként is szeret téged. Isten veled van.

Van-e még kapcsolata amszterdami kurvákkal?

Csak amennyiben drogosok. A többi kurvát, akik ezrével ülnek itt az ablakokban, nézetem szerint nem lehet elérni. Amíg részei annak a miliónek, és szilárdan állnak benne vagy éppen tartják benne, nem lehet elérni őket. Csak válság idején lehet kiszállni. De ilyenkor mások törődnek velük. Az én hivatásom itt Amszterdamban, ezt igen hangsúlyosan mondom, hiszen ez valóban hivatás, hogy támogassam a drogosokat. Ezért hetente kétszer társadalmi munkában a drog-fogyasztók gyülekezetének irodájában dolgozom. Ez úgyszólván az én egészen gyakorlatias köszönetem Istennek, amiért megmentett, amiért megszabadított. Egyesek megkérdezik: Nem akarsz apáca lenni? Most nem ez az én hivatásom. Meg akarom mutatni, hogy képes vagyok szabad akaratomból Istenért élni, e világ kellős közepén, Amszterdam közepén. Isten szeretete úgy vesz itt körül, mint egy fal, és ez a fal erősebb minden kolostori falnál: A legcsodálatosabb szabadsággal ajándékoz meg!

Christian Modehn

Forrás: Publik-Forum, 1999/20



Leszkay András bácsi Moha-meséje

Szólni és hallgatni

Egy őszi délből négyen indultunk hazafelé Törpeházára a völgybeli falucska iskolájából: Gyopár bátyám, Kismama, Csusza meg én. Kismamának Indácska volt az igazi neve, az unokahúgom volt és harmadikba járt. A „Kismama” név csak akkoriban ragadt rá. Erősen meghűltem, sokáig kellett feküdnöm, és Indácska mindennap átjött, játszott velem, mesélgetett nekem, szórakoztatott, még az orvosságot is ő adta be nekem. Ha jól emlékszem, édesanyám mondotta először: „Hiszen te valóságos kismama vagy!” Ezen a napon is azért jött velem haza, hogy vigyázzon rám, most még ne futkossak, ne melegedjem ki. Vissza ne térjen a betegség. Az erős Csusza osztálytársam volt, negyedikes, ő viszont Gyopár kedvéért jött velünk. Máskor is vele szokott hazamenni, rokonszenves volt neki a bátyám. Lépegettünk hát négyen a főutcán. És egyszerre csak látjuk, két osztálytársam lökdösi egymást, egy parasztfiúcska, Jancsi, meg Zoli, a jegyző kisfia. Gyakran összekaptak, csatároztak, de verekedés sose lett belőle. Nem törődött hát egyikünk se a lökdösődésükkel, már fordultunk is rá a hegyi ösvényre. Ekkor azonban kilépett egy kapun Zoli édesapja, a jegyző. Csusza megpillantotta, már futott is a lökdösődőkhöz, és rákiáltott Jancsira: „Ne bántsd Zolit! Engem lökdöss, ha mersz, ne a gyöngébbet!” Feri bácsi megdicsérte, megsimogatta, s miközben megindultunk fölfelé az ösvényen, Csusza maga folytatta önmaga dicsőítését: „Én már ilyen vagyok, ha bántják a gyöngébbet!” En viszont olyan voltam, hogy így szóltam hozzá: „Nem beszélsz igazat, Csusza. Hiszen csak akkor futottál oda, amikor megláttad Feri bácsit. Hízelegni akartál neki, és azt akartad, hogy megdicsérjen.” Csusza vörös lett, mint a paprika. Csak nagy nehezen szedte össze magát, és kerülve a tekintetemet, ezt hebegte: „Te nem vagy épeszű... A legokosabb, ha ezentúl szóba se állok veled!” Azzal előreszaladt Gyopárhoz. Kismama

viszont hátrahúzott engem, és szemrehányóan sutyorogta: „Mi szükség volt rá, hogy ezt az orra alá dörgölöd? Jaj, hogy te milyen vagy, Moha! Mindenkit magadra haragítasz! Akkor aztán ne csodáld, ha Gyopárt szereti, pedig a te osztálytársad. Gyopár is tudta ezt, meg én is tudtam, mégse dörgöltük az orra alá. Azt akarod, hogy senki se szeressen? Jaj, hogy te mennyi gondot okozol nekem!”



Vagy két hónappal később, már télen, utolértem hazamenet a hegy lábánál Handabandit és négy cimboráját. Nem szoktam velük járn. Idegenkedtem Handabanditól, és most is szótlanul ballagtam mellettük. De nem is igen szólhattam volna, Handabandi ugyanis folytonosan beszélt, ugrált, fákra kapaszkodott, állandóan igyekezett magával foglalkoztatni társai figyelmét. Amikor azonban felértünk Törpeházára, megkértem, hogy maradjon el egy kissé a többiektől, hadd mondjak neki valamit négyszemközt. Ezt mondtam: „Fölfedeztem, hogy mi célból beszélsz te folytonosan, mi célból handabandázol. Hogy központja maradhass cimboráid társaságának, hogy megtartsd vezéri szereped. Egyetlen pillanatra be nem állt a szád, de semmi olyasmit sem mondtál, amiért érdekes lett volna kinyitni. Ha semmi se jut eszedbe, ijedten töprengsz, s

hogy mégis magaddal foglalkoztasd őket, vállára csapsz valamelyiknek: Hogy vagy, öcsém, facsiga? Veszélyes, amit csinálsz, Handabandi. A sok üres handabandázástól üres maradsz, s minthogy utánozni igyekeznék...” Tovább nem mondhattam. Már szavaim elején ugyanúgy elvörösödött, mint az ősszel Csusza, s most hirtelen hátat fordított és tovább ment. Ekkor kinyílt a közeli kapu, és haragos arcocskával kilépett hozzám az utcára Kismama. Előttünk jöhetett haza az iskolából, még a kapujuk mögött állt, és hallotta, mit mondtam Handabandinak. Már zúditotta is rám a szemrehányását: „Jaj, Moha, Moha. Mért nem fogadtad meg a figyelmeztetésem? Tudta ezt Handabandi nélküled is, mi értelme volt őt is magadra haragítanod? Attól még lehetsz te igaz beszédű, ha nem dörgölöd is mindenkinek az orra alá a hibáját! Én vagyok a te kismamád, tessék megfogadni, amit mondok! Vagy csakugyan azt akarod, hogy senki se szeressen?”

Zoli, a jegyző kisfia májusban egy vasárnap meglátogatta Gyopárt. Gyakran feljött hozzánk, érdekelte Gyopár ezermesterkedése. Sokáig nálunk maradt ezen a napon is, már alkonyodott, amikor Gyopár meg ő a kapu felé ballagott. Átjött hozzánk aznap Kismama is. A vi-rágágyak között, a kis piros padon üldögélt Ugribugri öcskösömmel, és mesélgetett neki. En távolabbról hallgattam, miket talál ki, mert mindig maga találta ki meséit, s egyszerre csak látom, hogy Zoli hirtelen futkosni kezd és nagyokat suhint botjával a levegőbe, le akar ütni egy röpködő cserebogarat. Ha mi édesapánkkal cserebogarat irtottunk a gondos gyümölcskertész kényszerű teendőjeként, szakszerűen cselekedtünk, hajkurászás és gyötrés nélkül pusztítottuk el őket hajnali bódulatukban. Esti boldog röpülésükből földre csapni őket Törpeháza senkinek se jutott eszébe. Rá is kiáltottam Zolira: „Ne bántsd!” De futkározott és csapkodott tovább. „Le kell ütni! Kárté-

kony!” Most már elébe ugrottam: „Boldog vagyok, hogy ilyen lelkes gyümölcsvédő vagy, és annyira szíveden viseled kertünk sorsát. A cserebogár bizony kártékony, és ha majd annak rendje-módja szerint irtjuk őket, szólok neked, hogy feljöhess hajnalban segíteni. A hazugság azonban milliószor kártékonyabb. A cserebogár csak az almának árt. A hazugság közvetlenül minékünk, embereknek, akikért termeljük az almát. Ne akard hát elhíttetni se mással, se önmagaddal, hogy almáink védelmében ütötted volna le. Te igenis azért vágyódtál leütni, hogy élvezd, amint eltalálsz, és koppan a pálcád a kemény kis bogártesten. Az ilyen élvezet azonban emberhez nem méltó”. A következő pillanatban nagyot csattant a kertünk ajtaja: Zoli bevágta maga után. Kismama most már szinte rémülten meredt rám: „Jaj, Moha, azt mondtad neki, hogy hazudik. Pedig jegyző a papája! Ebből még a szüleidnek is bajuk lehet!”

Teltek-múltak az évek, húszesztendőssé lettem. Egy tiszta novemberi délután almáinkon végeztem az őszi metszést, mellettem álldogált Csusza, és beszélgettünk. Csusza csakugyan nem szólt hozzám évekig. Egyszer aztán megszólított, és fokról-fokra közelebb kerültünk egymáshoz. Most hát ott álltunk egy almafa mellett, és egyszerre csak Kismama közeledett a konyhánk felől: „Egy kis száraz rózsát kér édesanyád!”

A törpeházi lányok olyan szépek, akár a tündérek. Kismama azonban kivétel volt. Nem is igen járt ki a rétre a lányokkal már akkoriban is – tizennyolc éves korában –, szinte mindig odahaza tett-vett, legföljebb mihozzánk járogatott át édesanyámnak, nagynénjének segíteni a konyhán. Hogy Csusza már kibékölt velem, azt tudta, de ilyen meghitt baráti beszélgetésben még nem látott minket, és elcsodálkozott: „Hát ti ilyen jóban vagytok? Gyopárhoz még be se jöttél. Pedig régebben még vele barátkoztál”... Csusza elgondolkodott: „Barátkoztam? Szívesen voltam együtt vele, de Gyopár sose törődött velem. Neki mindegy volt, hogy milyen vagyok.” Miután Csusza elment így szóltam Kismamához: „Látod, Kismama, nem szabad félni attól, hogy elveszítjük valakinek a szeretetét. Veszítsük el, s ha nem tér vissza, nem volt kár érte. De visszatér.

Olyan a szeretet, mint ez az almafa. Azért adott az idén olyan gyönyörű gyümölcsöt, mert tavaly is, tavalyelőtt is könyörtelenül megnyestem.” Kismama azonban megrázta a fejét: „Nem, Moha. Csusza csak azért édesedett vissza hozzád, mert itt lakik Törpeházán, és mindennap találkoztok.”

Vagy tíz esztendő múlva látogató érkezett Törpeházára: Hanaibandi. Még kisfiú korában költözött el szüleiével, és el se búcsúzott tőlem, haragudott. Most első útja hozzánk vezetett. Megölelt és így szólt: „Neked köszönhetem, hogy gondolkodni kezdtem önmagam felől. Ha nem vágod a fejemhez, mi célból handabandázom, tán még ma is szájjártatással igyekeznék tekintélyt szerezni.” Kismama is hallotta hírét, miként üdvözölt engem Handabandi, de másnap, amikor elszéltünk a kertjük mellett, be is szóltam hozzá:



„Szépen terem az almafám, látod-e, Kismama?” Megértette, mire célozok, de ezt válaszolta: „Mert törpefa. Rokon, de a jegyző csemetéjéről még vadókát se szedsz.” Mint törpeházi születésű, Handabandi is tudta, hogy a „vadóka” vadalmát jelent, a többiit elmagyaráztuk neki, de ő is úgy vélekedett, mint Kismama.

Megint teltek-múltak az évek. Kismama szülei meghaltak, ő meg egyedül éldegélt házacskájában. Vagy öt esztendővel ezelőtt – ötvennyolc éves korában – súlyosan meg is betegedett Tudtuk, hogy már csak egy-két esztendeig élhet. Hordták ugyan neki a törpeházi édesanyák, nagymamák a tápláló ételeket, de hasztalanul. Fogyni, gyengülni. Testével együtt erőtlenedett az emlékező képessége is. Egy-

re sűrűbb homály borította emlékezetében élete eseményeit.

Egy délelőtt, mint akkoriban gyakorta, ott ültem a verandáján, és most már én mesélgettem önéki, én szórakoztattam. Egyszerre csak belépett a kertajtón egy kisfiú, feljött a verandára, én pedig megdöbbenően bámultam rá: Hogyan lehetséges, hogy Tamási Zoli, a jegyző fiacskája még mindig gyermek? Ekkor azonban megszólalt a kisfiú: „Ifjabb Tamási Zoltán vagyok. Moha bácsihoz van szerencsém?” Aztán kiderült, hogy már nem is „ifjabb”, hanem egyetlen. Ezt mondta ugyanis: „Lelkemre kötötte édesapám, hogy keressem majd fel Moha bácsit, ismerkedjem meg vele. Még az utolsó napján is figyelmeztetett rá. És nagyon sokszor beszélt Moha bácsiról máskor is. Ha nyafogtam, hogy keserű az orvosság, mindig ezt mondta: „Akkor még inkább be kell vened! A kis Moha beszéde is keserű volt nekem. De ki is gyógyított alaposan!” Édesapám nagyon szerette Moha bácsit.” Azt hittem, eljött a bizonyítás pillanata, és nagy diadalmasan rátekin tettem Kismamára. De hajh, ekkor már nem merült fel az emlékezetét borító homály alól se a cserebogár-história, se az almafa-példázat, csak bólogatott örvendezve: „Igen, igen... Moha bácsit mindig mindenki szerette.”

Azt még megértette, hogy szólni kezdtem hozzátok a rádióban. Nagyon örült, ha tapasztalta, hogy sokan szeretnek engem, és a kirándulóknak, érdeklődőknek – gyerekeknek is, felnőtteknek is – büszkén mondogatta: „Én vagyok a Moha bácsi kismamája!” Egy napon pedig azzal hökken tettem meg, hogy ezt mondta: „Látod, Moha, azért szeretnek téged annyian, mert megfogadtad a tanácsom, hogy mindig mondd ki az igazat, mondd meg a hibákat akkor is, ha neheztelnek érte.” Elképedve hallgattam szavait, és már nyitottam a szám, hogy kiigazítsam. De szerencsére még idejében rápillantottam. Szeme derűsen merengett. Sápadt, fonnyadt arcocskájáról boldogság sugárzott. Én pedig megértettem, hogy hiszi is, amit mond. Meggyöngyült emlékezete így meséli neki szép meseként a múltat. És talán ez az utolsó mese, amelynek örülhet. Már tudtam is, hogy most nem szabad kimondanom az igazságot. Ez az eset az, amikor hallgatnom kell.

Farkas István

Vallás és rókafényképezés

(2., befejező rész)

Az élet gazdagságának felfedezésével járt együtt a „mutasd meg másoknak is” érzés. Ezzel a hasonló keresése, a fotókiállítások látogatása, a fotóklubba járás, a fotósokkal barátkozás, a pályázatokon indulás és díjak elnyerése, majd az önálló kiállítás. Utólag visszatekintve ez a korszak egy szóval jellemezhető: *becsvágy*. A siker, az elismerés keresése és élvezete. Olyan ez, mint amikor az ember először mer megszólalni egy közösségben. Ha dadogására pozitívan reagálnak, egyre nagyobb kedvet kap hozzá, egyre többször szólal meg, majd vezető lesz, tekintélyt szerez, végül mester, bölcs öreg, százak tanítója. Közben ugyan valaki vagy valami elvész, de a siker elkápráztatja, s nem veszi észre a hiányt. Sokszor élete végéig sem. Csalódtam, ha képeim nem lettek díjazottak, kevesen mentek el a kiállításomra, vagy kritikusan leszólták valamelyik kedvenc képemet. Újabb és újabb felvételeket kellett készíteni, egyre különlegesebb körülményeket megörökíteni. És az élet gazdagsága – a vallás oldaláról a megoldandó problémák sokasága – kimeríthetetlen. Belé lehet veszni, mint az LSD-be, vagy az alkoholba. Egy a szerencse. A természetfotós életében vannak elmélyült, csendes percek, órák. Ha ezekben nem a téma, a vágy az irányító, hanem az ember belső legja-
va, akkor van remény. És ha az ember már nagyon reményvesztett, nagyon elfásult a siker utáni futkosásban, vagy a másik oldalról a jó folyamatos tevése-
ben, megszólal valaki, aki okosabb a futkosónál, a mindig jót tevőnél. Már csak meg kell hallani. Ehhez kell a *csend*, és akkor megjelenik a csoda egy játszadozó rókaölök vagy egy váratlan segítő kéz révén.

Sokáig izgatott a kérdés: Mit csinált Jézus tizenkét és harminc éves kora között? Aztán rájöttem, hogy teljesen mindegy, mit csinált. Egy biztos, hogy egyre elmélyültebben, önmagát egyre jobban elfelejtve csinálta, amit csinált. Lehet, hogy hajókat, lehet, hogy tetőket készített, az is lehet, hogy egy szerzetesi közösség

mindennapjaiban dolgozott, rózsát cipelt, vagy vizet húzott. Ez mind alkalmas arra, hogy az emberről ledörzsölje mindazt, ami egyéni, személyes, azaz útban van a tenyér kinyílásához, a kar kitárásához. Lehet, hogy rókákat fényképezett volna, ha lett volna fényképezőgépe.

Feleségem sokszor kérdezte: Mit akarsz még lefényképezni, hiszen már mindent lefényképezted? Legtöbbször nem tudtam, mit is válaszoljak, de a rókák még sokáig jó válasznak bizonyultak, mert még hiányzott az a bizonyos kép ott a szikla aljánál.

Elmúlt a „mindent le kell fényképezni” időszak. Elmúlt az első helyezés, az önálló kiállítás utáni vágy is. Lassan pontos, rutinszerű hobbivá, mesterséggé vált a fotózás. A kiállítási anyagok iskolákba vándoroltak, vagy barátok szobájának a falát díszítik. Ahogy teltek az évek, már úgy jártam le a sziklás szurdokba a rókákhoz, mint aki haza megy. Vágyódtam a szurdok békéjére, csendjére, harmóniájára. Már nem voltam büszke a cserkésztudományomra, az őzbaknál éberebb mozgásomra, az órákig egyhelyben, mozdulatlanul állni tudásomra, mert ez ott természetes volt. Már nem indult be vágyaim után a fantáziám, ha éppen nem történt „semmi”. Gondolataim nem csatangoltak számolatlanul össze-vissza. Vártam. A várakozásnak már nem volt tárgya, és az időnek is elmúlt a jelentősége. A rókák megszédítettek. Arra is megtanítottak, hogy a *hűség* nem valakihez vagy valamihez való hűséget jelent, mert a valaki vagy a valami folyamatosan változik, ahogy én is, és az életben minden. A hűség „kifelé” elsősorban figyelmet jelent. Figyelmet az egész környezetre. Azután éberséget. Már semmi sem okoz meglepetést, mert mindent olyannak fogad el az ember, mint amilyen az éppen akkor. „Befelé” is ugyanezeket jelenti. Alapvetően az embernek önmagához lenne szabad csak hűnek maradnia. Mit ér vele, ha elvekhez, személyekhez, megszokásokhoz hű, önmagában pedig meghasonlik? Az hűség eredménye aztán a minden élő iránti tisztelet – még a szúnyogokat is beleértve –, a csendes, egyszerű élet és az átláthatóvá válás. Ez utóbbit akkor tapasztaltam meg, amikor a tőlem néhány lépésre alvó rókaölök felébredve rám meredt, de nem állt fel a szőr a hátán a rémülettől, ahogy különben szokott, hanem békésen vakaródzni kezdett. Gondolom, feleségemnek erről az átlátszóságról egészen más a véleménye. Lehet, hogy színészségnek mondja, vagy éppen két-színűségnek. Arra gondoltam, hogy az emberek között vajon hány évet kell még így ücsörögnöm, hogy ugyanez legyen az eredménye, de aztán rájöttem, már számtalanszor előfordult, hogy észre sem vettek, átnéztek rajtam, vagy éppen semmibe vettek. Emberek között a zavart mindig a beszéd okozza. A rókáknak kevés a szavuk, így kevesebb a félreértés is. Ők nem fogalmakban beszélnek. Azt mondják: Üüüü – éhes vagyok!, vagy üüüüüüüü – vágyok utánad!, vagy krrrr – takarodj a vadászterületemről!, avagy üüüüüüüü – de zavar az a nyüves hold! Nincs „agyalás”. Megérzés van és spontán cselekvés belülről. Nem mondja: „Gyere, kövess engem”, de feltámad az emberben valami vágyakozás a tiszta egyszerűség, a csikorgásmentes, egyszerű működés iránt. „Mint az automata gép, vagy a megszentelt sztahanovista?” – kérdezte egyszer egy barátom. Igen, ha ez a hentes automatizmusa, aki már tíz éve nem élesítette a kését. Igen, ha ez az anya automatizmusa, aki a hatodik gyerekének is türelmesen, szelíden magyarázza az egyszerűt. Igen, ha ez a Mester automatizmusa, ahogy vakokat tesz látóvá és leprásokat tisztít meg.

A semmittevő csendben ücsörgés elhülyít. Az éberen semmit-tevés látóvá tesz – mondják a buddhisták, és a rókák megerősítették. Azt is elmagyarázták, örüljek annak az egy-egy órácskának, ami az ő észrevétlen becserkészésükhöz kell. Ha az ember úgy jár az erdőben, hogy minden lépésére, minden mozdulatára és még a lélegzetére is figyel, akkor a megérkezés utáni feszültségcsökkenés egy mélyebb tudatállapotot eredményez, mint az egyszerű leülés elbambult nyugalma. Igen, a tevékenység nagyon jó. Már csak az unalom ellen is. A tevékenykedés csak a megélhetés biztosításához kell. A többi csak játék. A pénzért vagy megélhetésért végzett kötelesség megköt. A szabadon vállalt dolog szabadon hagy, tehát játék. Ha nem így van, velem van a baj. Nem váltam egyé vele. A csönd az egyé váláshoz kell. Ezért a róka, ha nem vadászik, vagy nem játszik, alszik. Észrevétlenül az avarban, vagy a barlangjában, ha nem túl sok a bolha. Olyankor csak a füle éber, a többi része olyan, mint a moha vagy a szikla. A várakozás jó. A cél nélküli, éber várakozás még jobb. Felszámol minden válaszfalat köztem és a külvilág között, s így órákig, napokig nem rontok a világ folyásán. Pont ilyen az elmélyült munka is, amikor már nincs tárgy és munkás, csak a munka van. Ahogy Rubinstein Chopint játszott. Nem volt Rubinstein, nem volt Chopin, nem volt zongora, csak maga a zene.

Türelmes várakozásaimért a rókák sok mindennel kárpótoltak. Tanításukon kívül megismerkedhettem egyszerű életükkel: éjszakai vadászat, játék, napközben alvás, este játék, majd indulás ismét vadászatra. Volt alkalmam megfigyelni vadásztudományukat a hajnali vagy alkonyati sötétségben. Nyáron a füves réteket kedvelik, ahol szákszámra nő a pocok, egér, cickány. Látszólag céltalanul mászkál a nagy fűben. Hirtelen megmerevedik, nyaka megnyúlik, farka egyenesen hátramered, lábai ugrásra készen remegnek a feszültségtől. Füle és szeme úgy tapad az áldozatra, mint a radar az ellenséges gépre. Pedig nem haragszik rá. Aztán egy hirtelen, esetenek látszó levegőbe ugrás nyújtott lábakkal,

és hmmm, a pocok már repül is a levegőben, hogy aztán a villogó, fehér fogak között kössön ki. Télen más a helyzet, mert nincs annyi pocok. Szinte a friss, fagyos levegőből kell valahogy megélnie. Ilyenkor válik nagyon bátorrá. Hét hónapos kUvszkölykünk ételmaradékait lopkodta éjszákánként, kihasználva annak lomhaságát és gyermekded félelmét. Igazából elemükben azonban akkor vannak a rókák, ha már tele a ben-

dő. Fergeteges kergetőzéseik alatt mindenről megfeledkeznek. Olyankor zavartalanul figyelhettem őket, talán még a táncukba is beszállhattam volna. Emlékszem egy hajnalra. Egy nagy, vörös, ide-oda guruló gombolyagra lettem figyelmes. Na – gondoltam –, ilyen állatot sem láttam még erre felé, és óvatosan közelebb lopódtam. De közelebből sem akart semmilyen értelmes formát felvenni. Csak amikor a távcsöveimet élesre állítottam, láttam meg, hogy a gomolyagból fülek, farkak, lábak csapódnak ki a szédult forgás közben. Hirtelen négyfelé szakadt a gomolyag, és ott állt egymással szemben négy lihegő, lógónyelvű rókakölyök. Csak egy másodpercig, mert a forgás folytatódott. Lassan még közelebb araszoltam hozzájuk, mikor az egyik szagot fogott, és a szertefutó kölykök csaholását négyfelől verte vissza a hegyoldal. Ősszel a kölykök már elég nagyok. Anyjuk akkorra már mindenre megtanította őket, s világgá is zavarja mindet. Nincs kegyelem. Sokszor megtépve kénytelenek elhagyni az édes otthont, és saját lábukra állni. Sohasem láttam elkényeztetett rókakölyköket, akiket anyjuk kétévesen is etetett volna. Olyat már többször, hogy egymást segítik a vadászatban. Ilyenkor, ősszel találkoztam aztán szelídek látszó kölykökkel, akik követtek egy darabig, vagy odaültek a vadles alá, a farakás elé, amin éppen reggelimet falatoztam. Szelídek voltak, mint a koldusok. Az októberi virágos kőrist mentem fényképezni a Telki feletti mészerekre. Meleg volt, és a fák színpompája végigfolyta a lankás oldalakat. Volt téma elég. A teleobjektív lencséjén keresztül pásztáztam a nyiladékokat, amikor valami átvillant előttem. Két rókakölyök volt. Utánuk indultam. Az út a gerincen vitt, és a kölykök hol jobb oldalról, hol baloldalról száguldtak fel, majd le. Fényképezésről szó sem lehetett. Kanyar róka-felvételeim már volt úgyis elegendő. Leültem hát egy alacsony kőris alá a sziklára, és vártam. Teljes csend volt. Októberben már a tücskök sem ciripelnek, és a meleg levegő is hangtalanul remegett az erdőszélen. Nesztelenül, de mint a villám jelent meg a két koma egymás nyomában. Egyenesen felém tartottak. Még a gépet sem tudtam felemelni, s már ott lihegtek melletttem. Valószínűleg engem is sziklának néztek, mert az egyik a térdeimen keresztül akarta levágni az utat. Hirtelen mozdulatomra kicsit irányt változtatott, majd néhány méterrel odébb állt meg és visszaneézett. Még sohasem látott ilyen állatot. Meg volt lepve, de társa nem látott semmit, így kihasználta annak meglepeté-



sét, s már fel is döntötte. A hajsza folytatódtott. Pár percig még ücsörögtem a fa alatt, de több ajándékot aznap nem kaptam. Szeliidek május végén, június elején is. Még alig látnak, de már egyedül kimerészkednek a rókavár elé egy kicsit napozni, ismerkedni a szagokkal, zajokkal. Eleinte áthancúrozzák a nappalt, de júliusban már együtt mennek anyjukkal vadászni, így napközben szanaszét hevernek az avarban vagy a páfrányok alatt.

Mit lehet erről még mondani? Semmit. Ezek csak szavak. Oda kell menni, megkeresni őket és *megtapasztalni*. Vagy mást. Mindegy. Csak nem a szavak, nem a betűk, nem a gondolatok. Nagydoktorit lehet írni a rókákról anélkül, hogy az ember élő rókával találkozott volna. Mindent tudni lehet a rókákról a mai tévés-videós világban, de az csak egy doboz, semmi egyéb. Mit tapasztalhatott az, aki a videót készítette? Az életet magát, míg a másik a halott dobozról ugyanezt hiszi. Van különbség. És ez csak egy az élet millió és millió formája közül. A vallásos élet ilyen: megél minden pillanatot, nem minősíti, hanem megéli. Jelen van, részt vesz, figyelmet szentel. Az ismeretszerzés más dolog. Arra is szükség van a maga helyén: az érvényesülésben, a megélhetés megszerzésében, a tájékozódásban. S ha az ember már mindent megtett, és rájött, hogy sem ő, sem a világ egy jótányt sem változott a „javára”, és elmegy a kedve az egész jobbá tételtől, és *feladja* – akkor megtörténhet a csoda, csak úgy magától. Mintha mindig is ott lett volna, hiszen ott is volt, éveken át. Csak hát a körülmények, a szemem, a fény, a zajok, a gondolatok, a vágyak és a normák eltarták.

Karácsony és újév között, a zajos, nagy ünneplések ellensúlyozására fel szoktunk menni a hegyre egy kicsit dideregni, havat lapátolni, forralt bort inni és cserépkályha-buhogást hallgatni. Lent a városban még szürke minden, de ahogy az út eléri a Kétbükkfa-nyerget, a táj fehéredni kezd, és fenn teljes pompájában tombol, vagy szikrázik a tél. A zúzmara vastagon ül a galagonyabokor ágain, és a hatalmas, puha csendben csak egy-egy hólapát krákogását hallani. Már jó meleg volt a szobában és a bor is fogyóban volt, amikor egyik reggel felhúztam a csizmámat, felvettem a pufajkámat, és vállamra kaptam fotópuskámat. Hová mégy ebben a nagy hóban? – kérdezte Mary, a feleségem. Rég voltam a rókáknál, megnéztem, vannak-e még idén télen is – válaszoltam, de tartottam a nagy hótól, a jeges szikláktól, és a nagy hideg sem csábított

különösebben. A Disznós-árok nyáron sem sétaút, de én csak mentem, mentem, mert éreztem, a rókák hívnak. Az este esett friss hóban eleinte még nem volt nyom. Ahogy egyre lejjebb ereszkedtem az árokba, mind több jel mutatott az életre. A rigók tuskés lábnyomát keresztezte egy egérnyom, majd a muflonok „autópályája” következett. Kis ovális öznyom haladt párhuzamosan a csapással, majd feltűnt a barátom lábnyoma is. Hát itt vagy? – üdvözöltem magamban halkán, és óvatosan követni kezdtem a nyomokat. A róka tudta az utat, de nem ment egyenesen. A fák tövét, a nagyobb hóborította gallyak bukáját végigkeresgélte, néha meg is kapirgálta, ha valamilyen szagot érzett. Lekalandozott az árokba is, ahová nem követtem. Tudtam, hogy a nyomok végül a sziklaletörés aljához vezetnek, de hogy most éppen hol van a koma, azt nem tudtam. Fenn a szikla tetején megálltam, és lassan végignéztem az ismert terepet. Igen, látszott, hogy itt rókák laknak. A hó jótékonyan beborított mindent, s csak az alatt a szikla alatt látszott ki a vöröses föld, ahol a róka elkotorta. Leállítottam az állványt, lassú mozdulatokkal felszereltem a gépet, fényt mértem. A kék ég ragyogását visszaverte a fehér hó. A körülmények ideálisak voltak. A élességet a rókalyuk közelében egy ágakkal négyszögben körülhatárolt üres területre állítottam, rögzítettem a gépet, kezembe vettem az exponáló zsinórt, és vártam. Minden úgy történt, mint már számtalanszor, csak most a nagy hóban nem volt tanácsos leülni. Vártam. A nap sárgás fénye a szemközti hegyoldalon lassan lefelé cammogott, és a kékes fényt fokozatosan felváltotta itt lenn is az a kristályos ragyogás, ami a téli erdő sajátja. Másfél óra múlva érezni kezdtem a tél hidegét a füleimen és a lábujjaimon. A lejtős talajon már sűrűbben kellett támaszt cserélnem, és az otthon melege is eszembe jutott. Varázslatos volt a táj, a csend és a béke, de kezdett elegendő lenni. Ekkor szólalt meg a rigó lenn az árok legalján, ott, ahol a kis oldalág beletorkollik a Disznós-árokba. Fülelni kezdtem. A rigók elég ideges madarak. Mindent jeleznek akár ok nélkül is, de ha van ok, akkor biztosra lehet menni velük. Most alattam, de már egy kicsit feljebb egy másik rigó is megszólalt. Valami jön – gondoltam, és lelki szemeim előtt megjelent a várva várt róka. A harmadik rigó a fejem felett szólalt meg, amikor a koma kibukkant a szikla mögül. Nem sietett. Még mindig keresgélte az ennivalót. Lassan kapaszkodott felfelé a sziklákon. Kistermetű nőstény róka volt, teljes téli pompában. Farka majdnem olyan hosszú, mint az egész teste. Orra feketélt, és fehér mellénye kivirított vörös kabátja alól. Gyönyörű volt. Órákig elnézegettem volna. Csak jött, jött, egyre közelebb, míg oda nem ért a lyuk elé. Pontosan beállt az ágak négyszögébe, és egy rövid pillanatra hátra tekeredett a farka felé. *Csak egy pillanatig tartott*. Addig, amíg megnyomtam az exponáló zsinór gombját. A hó elnyelte a kattanást, a koma pedig nyugodtan bújt be barlangjába.

Hetek teltek el, mire az egész tekerestet elfényképeztem, és még egy hét, mire előhívták a filmet. És akkor, ott a boltban azonnal felbontottam a zacskót, gyorsan végiglapoztam a képeket, de csak egy érdekelt. Az a bizonyos. És ott volt. Ő volt az. Sikerült.

Azóta még kevesebbet járok a sziklaletörés felé. Már nincs rá szükségem, és a rókáknak sem. Mindent elmagyaráztak nekem, amire szükségem volt, és én is megajándékoztam már őket a figyelmemmel. Már olyan közel vagyunk egymáshoz, hogy akármilyen messze is lehetünk. Kapcsolatunk most már örökké tart, mint a mester és a tanítvány kapcsolata, ha már a tanítvány is megvilágosodott, újjászületett. Már a kép sem kell hozzá. Vigye, aki csak akarja, hiszen az csak egy kép. Az igazi, élő „rókáját” mindenkinek magának kell megtalálnia. Minél mélyebben ismeri meg valaki önmagában *a saját rókáját*, annál közelebb kerül az egész világ hozzá, és ő a világhoz. Lassan minden „rókává” válik.

Szavak, megint csak szavak!

Gyertek inkább be az erdőbe!

Őszi köd

Korán keltem fel, hogy idejében útnak indulhassak. Még sötétek voltak az utcák, amikor a rajt felé igyekeztem, és éppen csak világosodott, amikor az első lépéseket megtettem. Mire feljött a Nap, már sok kilométer volt a hátam mögött, s a magasból elégedetten szemléltem a hosszan elnyúló völgyet megülő ködöt. Igen, ott lenn most ébredő emberek hunyorognak a homályban, itt fenn azonban csendesen kezd melegíteni a Nap, sárgulnak a lombok s a hajnali harmat csillog fűvön, sziklán. Megszaporítom lépéseimet, és egy 67 éves őz kecsességével szökdelek lefelé a csúcsról az őrálló bükkfák oszlopai közé. Hosszú az út, nem lesz eseménytelen, a tavaszi–nyári felhőszakadások talán évtizedekre tönkretették a táj egyes részeit. Latolgatom is magamban, hol, mire számíthatok, s dicsérem a rendezőket, akik a kritikus pontokon hasznos jelekkel segítettek a tájékozódást az új helyzetekben. Izzadok, fújtok, örömmel veszem az enni- és innivalókat, amikkel gondos segítőtársak ajándékoznak meg. Ilyenkor még friss a vándor, könnyen legyőzi a magasságot, örül az ismerős arcoknak, a közös feladatot vállaló fiatalnak, öregnek, újnak és réginek egyaránt. Az órára nézek. Nagyon jó időben vagyok, így még világosban túl tudok jutni néhány bonyolult elágazáson, nehezen követhető ösvényen. Így is van, napfényben és napnyugtakor átkelek hegyeken, völgyeken, erdőkön és réteken, sorra következő falvakon. A derült időben később alkonyodik, s örülök annak, hogy a félhomályban még helyre tudok hozni néhány kisebb eltévedést. „Innen három kilométer a csúcs” – mondja egy fiatal ember, amikor utamra bocsájt. Ismeretlen ez az ösvény, sohasem jártam erre, s bár már sötétedik, nem gyűjtök lámpát. Összehúzott szemekkel figyelem a fákat, keresem az utat, amelyet betakarnak a lehullott falevelek. Készszer is eltévedek, még mindig a homályban, de beválik az ősi tanács: vissza a legutolsó biztos ponthoz. Szeretnék lámpa nélkül feljutni a csúcsra, de egy hatalmas botlás után lemondok róla. Megállok, előszedem a lámpámat, amiben egy előző vándorlás elemei vannak. Öt perc múlva használhatatlan. A sötétben nem cserélek elemeket – kockázatos lehet –, ezért egy másik lámpát veszek elő. Ezzel látok rövid távon, de nem látok messzire, amire nagy szükség van akkor, ha az avar eltakarja az utat, s valahol, jó elől kellene keresni tájékozási pontot. Lelassulok. Nem tudom megmondani, valójában mekkora utat tettem meg. Talán már a szakasz végén kellene lennem, de csak most jön az emelkedő. S itt ez a hármass elágazás. Megyek erre, megyek arra, semmi sem jó. Ismét vissza. Megállok. Csend van és sötét. Allok.

Pár perc múlva fény csillan alulról. Társak jönnek, akik közül az egyik ismeri az utat. Meglepődöm. Ha egy kicsit jobban elfordulok, észrevehettem volna a folytatást. Elméleti kérdés, hogy magamtól is rájöttem volna-e erre, és mikor. Hárman megyünk tovább, de egy óra múlva a többiek kiállnak és hazamennek. Én tovább megyek. Innen ismerem az utat, gond nem lehet. Oly fűgőn indulok neki a következő emelkedőnek, amennyire esti erőm engedi. Tudom mikor, minek kell következnie, és így is történik. Aztán egy dombtetőre érve megtörténik az, amire most még nem számítottam.

A sötétben is kivehetők azok a nagy, lomha tömegek, amelyek lassan közelítenek utam felé. Először nem is hiszem, hogy így van, de a tapasztalat igazolja a sejtést. Csendes konoksággal telep-szik a tájra az október végi köd. A földönjáró ember nem veszi észre, de aki feljebb emelkedett, az belesüllyed a néma, átláthatatlan közegebe. Megyek tovább, de egyre nehezebb előrejutni, egyre lassabb a járásom, egyre jobban össze kell húzni a szemem, hogy észrevegyem a szükséges jeleket. Időről-időre meg is állok, megmarkolok egy fatörzset. Egészen közel viszem hozzá az arcomat, hogy az opálos közegeben jól lássam a kéréget. Igen, elméletileg ismerem az utat, fényes nappal nem egyszer jártam rajta, de most sötét van, nagyon sötét, a Hold a Föld túlsó oldalán jár, a csillagok pedig láthatatlanul hunyorognak valahol magasan a ködpára felett. Elméletileg ismerhetem az utat, de most meg kellene találni. Ez más dolog, és most nagyon nehéznek látszik. Ismét előremegyek, eltévedek, pár perc múlva kiderül, hogy néhány méterre mentem el egy jól ismert szikla mellett, amit nem tudtam kivenni a ködben. Türelem – mondom –, türelem, ha lassan is, előrejutok. Nyugtalanágom enyhül, kicsit összeszedem magam. Megállok, hogy rendezem gondolataimat.

Állok a sötétben, körülöttem a köd. Mit keresel itt, te, vén ember, egyedül, éjszaka a sötét erdőben? Józán ember otthon ül a biztonságos, fényes lakásban. Válaszolni kellene, de nem tudok, talán nem is akarok. Újabban nincs kedvem magyarázni sem az írásaimat, sem a viselkedésemet.

A lélektani önbecsolás tudománytalan, a magyarázkodás komplikált, kényszeredett. Itt vagyok, mert ide hajtott a belső kényszer. Megpróbálok még egyszer végigmenni egy fárasztó úton, hogy igazoljam magamnak: képes vagyok tájékozódni egyedül, vagy megbízható útítársak segítségével. A fának támaszkodom, levezem a szemüvegemet, amit elhomályosított a kimelegedett arcomról ömlő pára. Hunyorogva nézek a fehérségbe, s egy pillanatra látomások tűnnek fel.

Az ismeretlen doni katona temetése nem szomorú rekviem egy végzetes történelmi tévedésért, hanem jogos követelésünk meghíúsulása miatti kosztümös, zenés bánkódás. Gomolyog a köd. Az 56-os forradalmárok és pesti srácok alakjával mesterkedés a csillapodni látszó gyűlölet újraszítása hatalmi célokért. Kód. Vallási egyezkedések az úgynevezett lényeg fel nem adása nélkül. Kód. Emberekkel beszélve látom, miként változtatja haragos, indulatos személyekké barátaimat a jól szervezett információterjesztés. Kód. Nincs értelme bármit is tenni egy új atomháború ellen, mert ennek az országnak a parlamentje bármikor csatlósává lesz az erősebbnek. Fúj a sűrű köd. Jaj, fúj a köd.

Belekapaszkodok az utolsó ismert fába, és körüljártatom a lámpámat. Nincs más, csak köd. A lábam elé látok, már vagy még az is valami, de mi jelzi a következő szakaszt? Kód van és éjszaka. Úgy látszik, időnkint hallucinállok, nem vagyok magamnál. Pedig nincs más, csak köd.

Miben reménykedtem, amikor frissen szaporáztam lépéseimet a reggeli napfényben, meglepéssel nézve le a völgyet borító fehér takaróra? Azt hittem, hogy a magasban nem gomolyognak ködfelhők, amik miatt szakadékbá, vagy prózaian csupán gödörbe esik az eltévedt vándor? Valószínűleg nem gondoltam semmire, csupán hajtott a fény, az ösbizalom, amely nem méricskél és nem szereti a bagolyhuhogást. Az éjszakában időnkint meglátott csillagok azt súgták: egyszer eljön az idő, amikor végleg felül jutok minden ködön. Így van-e ez? Áll-e mindenfajta ködre?

Nekidülök a fának. Aki nyavalyog vagy fél, az maradjon ott-hon. Újból felemelem a lámpámat. A vékony sugár, amellyel máskor akár száz méterre is pontosan felismertem az út jeleit, most fehér falba fúrja be magát, az átláthatatlanság burkát vonva körém. Valójában el kellene keserednem, s most mégis új felismerés kerít hatalmába. Ezzel a köddel és ezzel az éjszakával együtt lesz teljes a világ. A köd és az éjszaka a valóság része. Összetartozik vele. Mint a nyár és a tél, a langyos eső és a hóvihár, a siker és a kudarc. Kicsit többet kell élnünk, hogy ne váljunk gyermeketegyen egy évszak rabjává. Hogy teljességében lássuk a világot vagy az életet, amelynek annyi arca van, és mind összefügg egymással. Kicsit többet kell élnünk, vagy tüzes kemencébe kell jutnunk, hogy egyszerre tudjuk dicsérni a hőséget és a hideget, a zúzmarát és a napsütést, a szélsuságát és a dörgő villámot.

Ez a világ. Ebben élek, és ebben járom az utamat napszakról-napszakra, évszokról-évszakra. Mással nem kell törődni. Ha elég jól meglátom a lényegét, talán megszépül a köd is, a sötétség is, és vállalom azt, hogy benne éljek, mozogjak, erőm szerint törekedjek az utam folytatására. Itt, ezen az éjszakán, biztos vagyok abban, hogy van cél, és tudom, hogy valakik jártak előttem. Jölesik ez a földhőztapadt embernek. Egy csúcsról, egy kis ideig, láttam a csillagokat is. Milyen kristálytisztá volt ott fenn az ég! Aztán lejjebb ereszkedtem, és már csak remélni tudtam, hogy vannak még csúcsok, és az égen továbbra is ott vannak a csillagok.

Még néhány óra, és a síkföldre jutva véget ér a vándorút. Fáradt, de jókedvű emberek ülik körül az asztalt, hogy együtt egyenek, és feledve minden nehézséget, meséljék egymásnak útjuk történetét. Egyek voltak az indulásban, egyek az erőfeszítésekben és egyek a célbajutás örömeiben. Akarták, és teljesült.

Minden ilyen egyszerű?

Merza József

Olvasók fóruma

Az előző számban megjelent „Harc a génmámorellen” c. riport végkicsen-gését illetően komoly fenntartásaim vannak. A riportalanyt korántsem találom egyértelműen pozitív figurának. Nem osztom nézetét, miszerint „aki beszél a hitéről, annak nincs hite”, és nem gondolom, hogy „a bizonytalanság az élet sója” (egyes élethelyzetekben ugyanis éppen a bizonytalanság a legörjítőbb). Egyes megjegyzései el-lentmondásosak és tudóshoz méltatlanok, pl. „megfosztottak minket a termékeny éjszakától”, és: „a genetikusok a sötétség fényében dolgoznak” – tehát rossz erővel tennék a jót, ami lehetetlen (Mk 3,22-30).

Chargaff szerint az emberi sejt rend és szépség dolgában felülmúlhatatlan. Nos, minden bizonnyal nem egy rákos sejtet tanulmányozott. Önmaga mentettségére hangsúlyozza, hogy ő csak baktériumokkal kísérletezett, mintha azok nem élnének. Merőben emberi (ámde nem tudományos!) álláspont az, hogy a rovarok, növények, baktériumok, vírusok „nem élnek”, nem fáj nekik a csonkítás, hiszen nem kiabálnak (jóllehet talán más frekvenciákon megteszik), nincs lelkük, mert nem beszélnek stb. Gyerekes szemlélet, hogy csak az egyenrangú partner (teremt-mény-testvér), aki emberi módon képes visszakibálni vagy visszarúgni.

A híres riportalany állítólag kitérte a génsebészet kapuját, de ő maga nem lépett be rajta, mert visszaretent a lehetséges káros következményektől. Szerintem egy tudósna a felfedezés után, még a publikálást megelőzően, ki kéne dolgoznia a lehetséges garanciákat is, hogy eredményei ne kerül-hessenek avatatlan (etikátlan) kezek-be. Ki más tudná ezt megtenni, mint a felfedező, s ki másnak lenne ez a kötelessége? Régebbi kultúrákban csak különféle beavatások után kerülhetett valaki a tudás birtokába...

Minden találmányt lehet rosszra is használni, de ettől még fel kell találni és a jó szolgálatába kell állítani a dolgokat. Ez természetesen a genetikára is vonatkozik. Riportalanyunk a tévét ostromozza, ami jó példa. A televíziózás jó is, rossz is, és mindenképpen lehetne – legalábbis elvileg – jól csi-

nálni (kevesebb adóállomás, rövidebb műsoridő, értékes anyagok, ifjúsági filmek, kódolható felnőtt szórakoztatás stb.).

A baj az, hogy a műsorsugárzás (valójában a direkt és indirekt reklám-anyagok köre épített ún. „adás”) ér-dekcsoportok kezében van, megvásárolt szerkesztőkkel. Néha azért „le-esik” valami hasznos és jó is, csak az arányok rosszak, akárcsak az alkalmazott tudományok területén. A tudósok feladata lenne ennek megfordítása, mert ők vannak döntési helyzetben. Jóllehet a dolgok leggondosabb kezelése mellett is lennének vadhajítások, visszaélések, de az arányok gyökeres megváltoztatása esetén ez megérné. A genetikában is.

Az egészséges emberek és a vallási hatalmasságok könnyen megálljt kiáltanak a tudománynak: Eddig, és ne tovább! (Riportalanyunk is ezt teszi, mellel egy hosszú, tartalmas és boldog élet után, szinte a halál küszöbén. Így könnyű.) A beteg emberek és hoz-zátartozóik azonban már régen döntöttek: a terméketlen anya mindenképpen gyermeket akar, és a szervátültetésre váró alanyt csak az érdekli, hogy *legyen* vese, máj vagy szív. Aki operációra vár, az azt szeretné, ha az orvosnak biztos lenne a keze.

Nem olyan régen volt, mikor az orvos csak ruha alatt tapogatózva vizsgálhatta meg betegét, s anatómiai ismereteket, műtéti gyakorlatot csak lopott vagy titkon megvásárolt holttesteken lehetett szerezni. Mindez a már szerencsére túlhaladott vallási álláspontok miatt volt. (Bár nem az egyház haladta túl magát, hanem a világ lépett át ebben az egyházon, mint annyi minden másban is.)

Választanunk kell: irgalmasságot akarunk vagy áldozatot. Ha az utóbbit, akkor vallásunk miatt – helyesebben a vallási hatalmasságok előírásainak megfelelően – pl. saját gyermekeinktől is meg kell tagadnunk a vératömlesztést; ha az előbbi, akkor le kell számolnunk tévhiteinkkel. (Ez valójában könnyű dolog, ugyanis mások tévhiteiről van szó, melyeket reánk erőltettek.)

Tévhit például, hogy nincs Isten. Van, és mivel kizárólag jó, ő irgalmas-ságot akar. Magyarul azt, hogy ami fáj, az ne fájjon. A „rossz” tehát nem tőle van. Ez a világ, ez az élet, ez a sors ugyanakkor rossz. (Ha a Természet

természetes, akkor a fájdalom, az erőszak és a gyilkolás is természetes.) Tudós riportalanyunknak bizony igaz van: lépten-nyomon az Ördög névjegykártyáit vehetjük fel a földről. Semmi sem normális, nemcsak a betegség és a halál nem az, de még az ún. élethez szükséges anyagcsere sem, mi több: a szexuális tevékenység és a szülés aktusa sem.

Minden emberi dologhoz könny, veríték és vér tapad, életünk zajban, bűzben telik, esztétikai értelemben vett rondaságok közepette. Nem csoda, ha nem ússzuk meg fejfájás, rémálmok és hallucinációk nélkül. Vajon mi szükség van alváásra, menstruációs ciklusra, miért kell folyást tisztalkodnunk és takarítanunk? Fáj a fogunk, görcsöl a hasunk, és a legkülönbébb balesetek érnek bennünket. A gyermekbetegségek és öregkori változások már természetességszámba mennek, feltéve, hogy gyereket kérdezzünk a klimaxról és öreget a mumpszról. „Minden kornak megvan a maga szépsége” – mondja a fiatal az öregnek, akinek már gyakorlatilag semmit sem szabad csinálnia. „Még előtte az élet” – mondja az öreg a fiatalnak, akinek még semmit sem szabad csinálnia. A köztes időszak pedig olyan rövid, hogy észre sem vesszük, már el is múlt.

A genetika tudománya megnyújthatná ezt a köztes időszakot előre és hátrafelé is. Először is nem jön-nének világra gyerekek „veleszületett rendellenességekkel”, kóros hajlamokkal és allergiákkal meg-verve. Megszűnhetne az értelmi fogyatékoság, a testi csonkaság, feledésbe merülne a nyitott gerinc és a nem záródó gyomorszáj. Nem létezne farkastorok és nyűlszaj, madárfej és dongaláb. A génsebészet korrigálhatná azokat a dolgokat, amiket egykor Taigetosz szikláján „kezelték”. A mai orvostudomány a minden áron való életbentartással „taigetoszol”. A betegnek és hoz-zátartozóinak ez utóbbi a szörnyűbb.

Könnyen belátható, hogy nem a genetikai kísérletek fogják szörnyekkel elárasztani a Földet. Ez az ún. élet ugyanis már most „a pokol mintakatalógusa” (Chargaff kifejezése): Ezt csak azok nem veszik észre, akik fiatalok, egészségesek, szépek és éppen boldogok. S nemcsak az emberi, de az ember alatti világ is pokoli. Aki szisztematikusan nézi a Spektrum televízió műsorát, az tudja ezt. Élőben és színes-

ben látható az önzés, erőszak és gyilkolás. Gyakran az utódokat is felfalják és meghágyják, a kicsinyek pedig már a fészekben is ölik egymást.

(Az ékszerdarázs példája a legszemléletesebb: ez a szemre gyönyörű rovar szépségével magához csalogatja nálánál nagyobb, de védtelen fajtársát, bénító mérget fecskendez bele, aztán lerágja szemét-fülét és tapogatócsáp-jait, majd a magatehetetlen lénybe beleülteti saját petéit, melyek kifejlődéséhez friss, élő anyag szükséges. Azok aztán szép lassan halálra rágják az áldozatot. Ime, a harmonikus természet, „melyben az Isten képe leírva van”.)

Tudósunk szerint a „génmámor” hatására sokan ki lennének zárva a szaporodásból, mivel csak a tökéletesek örökíthetnék át génjeiket.

Szeretnék rámutatni arra, hogy most is igen széles réteg van kizárva az idillikus családi életből, az értelmi és testi fogyatékosokon kívül még a kozmetikai (bőr-) betegségekben szenvedők is, továbbá azok, akik egyszerűen ron-dák.

A vallási hatalmasságok vagy hazudoznak a szépség kérdésében, vagy agyonhallgatják a témát, holott a külső megjelenésnek döntő fontossága van az egyén (és társa) boldogságát illetően. A csúnyák joggal ateisták, már ha megérik ezt a felnőtt időszakot. Ma is tömegek veszik igénybe plasztikai sebészek, szépségfarmok és kozmetikumok segítségét, ezek a milliók – utódaik javára – vevők lennének a génsebészet (a rendellenességnek már a sejtben való korrigálása) szolgáltatásaira is. Bizonytalanság és félelem helyett teljes lelki nyugalomban lehetne várni a kisbabát, akinek ilyen értelmű emberi jogai nem csorbulnának.

Az emberek túlnyomó többsége nem tartja magát szépnek, s tényleg nem is szép. Ez az egyik oka annak, hogy a világ nagy része csak vegetál igazi emberi élet helyett, a megszerzhetetlen boldogságot könyvekben, filmekben, fantáziákban „éli meg”. A genetika eredményeitől tartók azt mondják, hogy a tervezéssel elveszne az emberi társadalom „színessége”. Magam sem vagyok híve sem a technokráciának, sem a falanszter-rendszernek, bár a jelenlegi helyzetből nézve komoly előrelépés lenne.

Ha megállunk az utcákon, akkor zsibbadásig várhatunk, míg arra jön egy valóban szép nő. Ez törpe, az hór-horgas; ez dagadt, azaz gebe; ez gülüszemű, annak bajusza van; ez krumpliorrú, annak elállnak a fülei, ez

elől deszka, hátul léc, amaz pedig a pókot is ki tudná harapni a sarokból. Ez lenne hát az elengedhetetlen színesség? Ők biztos nem annak élnek meg, s talán éveket adnának az életük-ből, ha másként lenne. Szóval, ha lakásinség van, akkor nem számít, hogy mindenkinek egyformát utalnak ki, lényeg az, hogy jusson. Azonkívül távolról sem lenne szó egyformaságról. Arról nem is beszélve, hogy az öngyilkosok, kábítószeresek, bűnözők és diktátorok száma drasztikusan visszaesne.

Az evilágbeli, nagybetűs Rosznak semmiképpen sem lehet előidézője a picinyke ember, aki úgy zuhan keresztül az ún. életen, mint egy kútba dobott kő, neki-nekiverődve az oldalfalaknak. Gyakran hangoztatott tévhit, hogy az emberek szabad akarata van. A genetikai kutatások is bizonyítják, hogy örökletes tényezők határozzák meg életünket, legalábbis (nagy) részben. Ehhez jön a környezet és a körülmények hatalma. Szó sincs tehát tiszta lapról, az emberi élet születéstől a halálig megalkuvások sorozata. Még a jó dolgok is árukapsolásszerűek: a szex mellé vállalni kell a gyereket és a házasságot (legtöbbször ebben a kényszeres sorrendben).

A vallás itt is „segítségünkre siet”, biztosítván bennünket, hogy ez a világ jó, az élet szép, az emberek szeretetre méltóak, az egyén egyszeri és megismételhetetlen alkotás, s ebben a minőségében a teremtés koronája. Megannyi tévhit, melyek ellenkezőjéről naponta meggyőződhetünk, s most már hozzájöttek a genetikai eredmények is, például a klónozás.

Szó sincs arról, hogy az ember a klónozással valami újat, Istentől független dolgot hozott volna létre. Az ember ugyanis nem képes semmi valóban újat alkotni: minden itt volt és van körülöttünk kezdettől fogva. Mi csak „feltaláljuk” őket, azaz beléjük botlunk. Nem tudunk mű-anyagot csinálni: a műanyag ugyanis szerves anyagok vegyülete, csak éppen ebben a formában nem fordul elő a természetben. Ahogy az acél vagy öntöttvas sem. A lehetőségekkel élni kell, legyen az atomenergia vagy génsebészet. Persze, meg is fagyhatunk, mint az ősember a köszén tetején fekve.

A vallási hatalmasságok nem azért ágálnak a klónozás ellen, mert a tudósok embert teremtenének. Ez kezdettől fogva várható volt:

„Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi.”

(Madách: Az ember tragédiája)

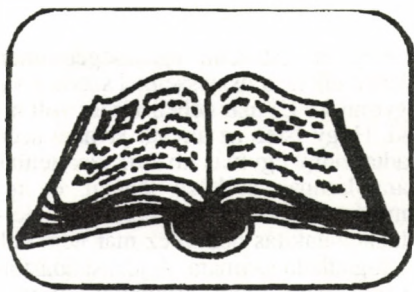
A baj az, hogy ezzel lelepleződnék valami. Azt már évtizedek óta hallani, hogy „a lélek az agyban van”. Tehát gondolkodni is kell, nemcsak hinni. De az első klónozott emberről nyilvánvaló lesz, hogy lelke is van. (Erre Chargaff is utal.) Látszik majd a szemén, hallani lehet majd a hangján, érezni a simogatásán. Meg kell tehát majd alkotni a tételt: a lélek az anyag tulajdonsága. Az anyag egy bizonyos összerendezettségi szintjén lelket eredményez. S eme összerendezettség megszűntével a lélek is megszűnik. Mármint a gépies ember gépies lelke. Az „anyag” megmarad, mert az az Istené, sőt valamiképpen Isten maga. Itt, e világon valaki az Isten anyagával viresaftol, s ez a valaki gonosz.

Az ember nem gép. De az állat és a rovar bizony gép. Azt teszik, amit beléjük programoztak. Gondolkodás nélkül, ösztönösen, a következményekkel nem törődve, azokat nem is ismervé. Ezért nem jó játékok, unalmasak. Az ember már nem egészen gép, de jórészt még az. Így már izgalmasabb! Ha nem akar valamit, mégis megteszi, pedig elvileg választhat. Na, nem igazán, de azért dönthet, bár könnyen manipulálható. Ebből a játékszer-mivoltból csak a gondolkodás, a tudás húzhatja ki az embert. A vallási hatalmasságok nem fogják. Ők ugyanis ellenérdekeltek.

Ha majd egyszer elindul egy atommeghajtású űrhajó egy testvéri civilizáció felé, akkor mindenesetre helyet fognak kérni rajta, hivatkozva képviselőre. (Természetesen az ablak mellett akarnak majd ülni.) Addig is ellenzik az atomenergiát, az űrkutatást, más civilizációk kutatását. Rángatják a kézféket a haladás robogó autójában, ami erőszakos, durva dolog, és – szerencsére – hatástalan.

Ez persze csak költői kép volt. Mire erre sor kerül, addigra már szótárból kell kikeresni, hogy mit is takart az „egyház” fogalom. De nem is fölfelé vezet az út. A Kozmosznak csúfolt evilág „odafent” hideg és sötét, mesterséges fények (napok-csillagok) világítják meg. Befelé kell indulni, azaz gondolkodni, amíg nem késő. Holdunk kráterei intő jelek: bármikor telibe találhat bennünket egy golyó, akkor meg kezdhethetjük előlrol az egészet.

Pintér István
Pilisvörösvár



BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket Király Ignác, a novemberieket Garay András készítette.

Október 1. — Évközi 26. vasárnap — Mk 9,38–43.47–48 — Valahová tartozás és önvédelem

Valahol otthon kell lennünk ebben az életben. Ahol otthon vagyunk, azt védünk, óvnunk kell. A kivívott önazonosságot, az elért társadalmi helyzetet is védeni kell. Így gondolják ezt a tanítványok. Ők közösséget alkotnak Jézussal, sajátos belső és külső megnyilvánulásaikkal egyedi kört alkotnak a társadalmon belül. Egyik ilyen sajátosságuk, hogy mesterükre hivatkozva, Jézus nevében, az ő erejében teszik a jót. Ez a tevékenységük olyan hatékony volt, hogy más is Jézus nevében végzett ott rendkívüli jótetteket anélkül, hogy a tanítványi közösségbe tartozott volna. Milyen is az ember! János apostolék reakciója tipikus: megtiltják a kívülállónak, hogy Jézus nevében működjék.

Mondhatnánk: ne ékeskedjék idegen tollakkal. Idegen, hiszen nem vállal közösséget a tanítványi körrel. A valahová tartozás pozíció-öntudatot hoz létre. Ez pedig könnyen átsap hatalmaskodásba. A hatalom sajátos megnyilvánulási formája a tiltás, engedélyezés. Aki engedélyez vagy megtilt, az úgy gondolja, hogy akaratának nem teljesülése esetén megfelelő szankciók is rendelkezésre állnak. Az öntudatnak és az intézkedési ambícióknak nem voltak híjával a tanítványok sem: rendezték Jézus körül az embereket (Mk 8,1–10), távol tartották a gyerekeket (Mt 19,13), próbálkoztak Jézus utánzásával (Mk 9,18). Számukra teljesen természetes volt, hogy meg kell büntetni az őket be-

nem fogadó falvakat, és hogy meg kell tiltani, ha más úgy csinál, mintha közéjük tartozna, holott nem jár velük. Meg kell védeni a közösséget, nehogy valaki lejárassa, de akkor is, ha jót tesz, hiszen milyen alapon hoz hírneves gyümölcsöt, és ugyanakkor nincs is a szőlőtőn.

Jézus nem helyesli tanítványai intézkedését és gondolkodását. A világban élő gonosz erők ellen jó, ha minél több ember lép föl, akár beletartozik a jézusi alapközösségbe, akár nem. A valahová tartozás alapvető emberi vágy. Megvalósulása egy kereső folyamat eredménye. Az egyre jobbá lévés pedig létünk alapkövetelménye. Valamely közösségbe való belépés, bekerülés nehezebb, ha a már bent lévők utasításokkal, tiltásokkal fejezik ki identitásukat. Védekezni Jézus szerint a kigyó okossága és a galamb keveretlensége alapján kell, vagyis nyitott értékeléssel. A Jézus nevében jóttevő nem fogja szidalmazni azt, akinek nevében jót tesz, sőt lehet, hogy egyszer maga is csatlakozni kíván a tanítványi körhöz. Vonzó az a kör, ahol örülnek minden jótettnek, ahol nem tagsági könyv függvénye az Isten Országának építése. A barátok utáni vágy és a hatékonyabb működés ügyis keresi az egyfelé nézők egy közösségbe kerülésének lehetőségét.

Október 8. — Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya — Lk 1,26–28 — Csak áldani tud!

A hívő katolikus keresztények egyénileg is, csoportosan is, nemzetileg is igyekeztek elérni, hogy az égiek különleges bánásmódban részesítsék őket. Mi magyarok is, Szent István révén Mária oltalmába helyeződünk. A nemzetvédő földi erőkhöz bizony nagyon kellett az égi segítség reménye. Jézus értékszemlélete szerint a baj csak ott volt, hogy legtöbbször más népek ellen és nem más népekért is akartunk erősek és jámborak lenni. A bűn elleni küzdelemben fennáll a veszély, hogy a bennünket fenyegető rossz, bűn megtestesül és pogány Koppányá, kutyafejű tatárrá, pogány törökké válik. Ha a fenyegető veszély kereszténynek mondott néptől jött, akkor itt is, ott is lobogtak a máriás zászlók, zúgott a „Mária, segíts!” kiáltás. A vesztes elhagyottak, a győztes áldottak gondolta magát.

Ami az Isten szándékával ellentétes, abból jó lenne kihagyni őt. Ami Jézus szándékával ellentétes, abból jó lenne

kihagyni édesanyját is. Ez emberiség véres gladiátor-harcát Mária alighanem úgy sirja végig, mint felnőtt gyerekei verekedő küzdelmét az édesanya. Kisgyermekkoromban a legkisebb és leggyengébb voltam, így bunyó esetén én voltam legalul. Édesanyám merőkanala felül levő bátyáimat érte, hozzám fölsegítő keze ért el. Ha Mária Jézussal harmóniában van – és miért ne lenne –, akkor nincs merőkanala sem, csak minden gyermekét fölsegíteni akaró keze, édesanyjai keze.

Nekünk, magyaroknak fölemelkednünk bizony sok mindenben kellene. Történelmi sebeinken nem segít, ha önsajnálattal újra és újra föltépjük azokat. Az adott lehetőségeken belül törekednünk kell az Istennek tetsző életre. Törekednünk kell arra, hogy a szláv tengerben még élő magyar nyelvünk ne gyilkolja meg saját magát azzal, hogy a szerető őrzést, művelést csak szűk értelmiségi kör tekinti feladatának. A

többség az imát maradiságnak, a trágárságokat modern vagányságnak gondolja. Nyelvünkben is haldoklik a nemzet. Mária segíts! Törekednünk kell arra, hogy a kivagyiság gögijére hajlamos karakterünk felelős öntudattá nemesedjék. Miért ne élhetnénk meg mi is választott népként magunkat, akiket Jézus arra választott ki, hogy a sokféle népfajta egybeszeretésének csodája legyen ebben a régióban. A történelem eddigi kiválasztottság-atudatú népei vagy önérvényesítő kiváltságos klikké torzultak, vagy eleve mások ellen irányultak. Mi lenne, ha Jézus másokért élő életre hívó szavát mi hallanánk meg, és mi akarnánk megpróbálni az Isten Országát a földön. Milyen szép is lenne, ha nem hullahegyeken álló győztes kezében lengene a máriás lobogó, hanem édesanyjai áldás alatt egymás segítésén fáradozó ember- és néptestvérek tölténék be a Kárpát-medencét. Mária, segíts!

Október 15. — Évközi 28. vasárnap — Mk 10,17–30 — Gazdagság – szegénység

A gazdag ifjú valóban gazdag. Vagyoni helyzete a tömegek fölé emeli. Morális tartása is „gazdag”, hiszen módszeresen igyekszik megfelelni az általa ismert legmagasabb életelvnek, a Tórának és az ebből kifejlődött hagyománynak. Kiemeli a tömeg fölé ez a rendezett élet. Tudja is ezt magá-

ról, és a gögtől csak az menti meg, hogy vágyakozik a további fejlődésre. Jómódja miatt nem értékelődik Jézus szemében, bármily tisztességesen jutott is hozzá; de nem értékelődik különösebben Tóra-teljesítése miatt sem. Fejlődni akarásával hívta fel magára Jézus figyelmét. Ez a fiatalember éhezte és

szomjazta az igazságot, ezért nem elégedett meg azzal, ahol tartott. Ő is hallott Jézusról, de őt nem a csodatevő rabbi vonzotta, hanem az, hogy Jézus más-ként és más tartalommal hirdeti az Isten Országát, mint az eddigi tanítók. Tanítja és éli, tehát hiteles, „jó mester”. Boldog, aki éhez és szomjazza az igazsá-

gosságot: kielégítheti éhségét és szomjúságát. Boldog, aki tudja, hogy életének értelme van, hogy ezt keresni hasznos és jó. A már meglátottakhoz való hűség akkor boldogít igazán, ha magában hordozza a továbbfejlődés vágyát. A továbblépés következő lépcsőfokához lehetünk érettek és éretlenek. Az ifjú éretlennek bizonyult a számára következő lépcsőfokhoz. Zakeus magától rájött az ő következő lépcsőfokára: négyszeresen kártalanítani a megcsaltakat, és vagyona felét szétosztani a szegények között (Lk 19,8). A gazdag ifjú ehhez se szomjazta az igazságot, de amikor Jézus kielégíti szomjúságát, akkor boldogság helyett elszomorodás

az eredmény. A fejlődésképtelenség – bármely fejlettségi szinten – szomorú dolog. Jézus szemében a fejlődés iránya és végső eszményi határa a mennyei Atya tökéletessége. Az ifjú addig volt boldog, míg jó lendülettel haladt az istenektetés útján. Sokkolólag hatott rá Jézus útmutatása. Ezután már nem lesz nyugalma és békesége, ha igazán megérintette Jézus tanítása. Az ő tudatában az élhetett, hogy Jahve áldásának alapvető jele a testi egészség (Jób esete), a sok fiúgyerek és a virágzó vagyoni helyzet. Jézusról is tudhatta, hogy testi-lelki gyógyításokat végez, méltán gondolhatta Istentől hitelesített rabbinak. Ha Isten

akarja a testi-lelki egészséget, miért lenne ellene a tisztességgel szerzett vagyonnak? Ez már nehéz kérdés volt neki. Hogy Isten az anyagi javakat azért adta, hogy egymás közötti szeretetünk áramlásának eszköze legyen, és így minden ember részesülhessen belőle – tudatálatalkítás nélkül ez már nem volt elfogadható számára. A jézusi adástörvényt nem tudta elfogadni, elment. Szomorúsággal záródott ez a találkozás. Ugy akart igaz ember lenni, hogy az ne veszélyeztesse anyagi jólétét.

A meglátott és belátott dolgok köteleznek. Köteleznek az azokhoz való hűsége és a továbbfejlődés lehetőségének keresésére.

Október 22. — Évközi 29. vasárnap — Mk 10,35–45 —

Hatalmi verseny helyett szolgálati verseny

A növekedés vágya minden életképes emberben ott van. A biológiában a növekedés mennyiségi gyarapodást jelent. Amiben növekedés van, az egyre több lesz, egyre nagyobb lesz. A testi növekedés mellett beszélünk hatalmi növekedésről, pozícióbeli és anyagi növekedésről, gyarapodásról. Sajnálatos tény, hogy az ember ösztönösen sem választja a jó utat a benne levő vágyak megvalósulásához. Gazdagodni a mások elvételeivel, nempedig az egymást megajándékozó adás-áramlással akar. Biztonságban élni mások feletti uralommal akar, nem pedig a kölcsönös egymásra vigyázás elterjesztésével. Nagy akar lenni mások elnyomása árán, és nem vonzódik a másokért élő szolgálatban való nagygyá levéshez. A Jézus által képviselt boldogulási utat igazán még nem próbálták ki az emberiség történelme során, tisztelet annak a néhány próbálkozásnak, mely valamely részt megértve ebből az Útból, rá tette életét. Halálukkal vagy röviddel

utána be is fejeződött a próbálkozás. Nem vonzó az adás-áramlásba kezdeni egy jövőbeni egymást gazdagítási reményében. Nem vonzó szelíden elviselni a biztonságot veszélyeztető agresszivitást egy majdani egymást támogató társadalom reményében. Nem vonzó az emberek szemében megkicsinyülést jelentő szolgálatban élni egy valamikori mindenki-mindenkit szolgálása reményében. Nem könnyű, de lehetséges, sugallja a jézusi életmű. Az ember mégis idegenkedik ettől az Úttól. Lehetséges lenne, hogy az eredeti bűn hatékonyabb lenne, mint az eredeti Istennek tetszés?

Az Isten útja csírájában ott van pedig mindennapi életünkben. Szülőként hányszor alkalmazzuk a nagygyá levés szolgálati útját: „Rád bízom a kisebb testvéredek, hiszen te olyan nagy vagy már!” Az Edesanya embert próbáló áldozatvállalásai teszik őt „nagyyszerű” anyává. Az igazi nagyszülő gyermekeit felnőtte segítő szülő és unokáinak időse

korú gyermek-társa. Gondoljuk meg: igazán azokat tartjuk nagyoknak, akik önmaguk menedzselése helyett mások kibontakozásán fáradoztak, példakép magasságba emelkedtek önfeláldozással. Még a profán életben is az a sportoló a nagy, aki a győzelem reményében heroikus munkára fogja magát, és eléri, hogy hazája himnusza hangozzék fel munkája gyümölcseként. Azt tartjuk nagy csapatnak, melyben összejár az a tagok, egymást támogatóan, egyéni adottságaikra építően. A világ reklámművezete rettentően eltorzítja ezt az önátadásra épülő nagyság-fogalmat, de rajtunk fordul, hogy mit tartunk értékeknek és mit nem.

Jézus Istene szolgálati versenyre hív. Nagynak szeretne látni bennünket. Ahogyan a szerelem tartósságának titka az egymást boldogítani akarás, ahogyan a család titka a közösségért vállalt önfeláldozás, úgy az emberiség Isten szerinti boldogulásának titka sem lehet más.

Október 29. — Évközi 30. vasárnap — Mk 10,46–52 — A vak

A vak Bartimeustól megkérdezi Jézus, hogy mit tegyen vele. Nem tudta, hogy ez az ember vak? Hatáskeltés céljából kérdezte? Vallomást szeretne hallani Bartimeustól? Minden lehetséges. Miért ne volna lehetséges az is, hogy Jézus hallani akarta, hogy a vak vajon ezt a fogyatékoságát tartja-e a legnagyobb bajának? A testi fogyatékoság nagyon befolyásolja az ember mindennapi életét. Jézus szerint mégis jobb az embernek, ha fél lábbal üdvözi, ha félszemmel bejut, mintha ép testtel elkárhozik. Jobb a búzaszemnek, ha elhalásra rendezkedik be a termés érdekében, mintha gyümölcstele nélkül, csíráképtelenül őrzi mag-állapotát. A léte valamiért van, valami célból van. Jézus Istenének nem a biológiai egészségünk a legfontosabb, hanem Országának megvalósulása bennünk, általunk.

Az ember másként gondolkodik. Ha megsérül egy ujjunk, akkor az köti le fi-

gyelmünket, és el is felejtjük a tizenkilenc egészségeset. „Csak egészség legyen!” – mondjuk az egyéb bajok elviselésének könnyítése céljából. Anyagi és egyéb erőinket nem mérícskélve vetjük be szeretteink vagy magunk gyógyulása érdekében. Nagyon önző, szélsőséges, ha az ember mulandó értékek szerint rendezi be az életét. Mennél mulandóbbak az életünket meghatározó erők, annál kiszolgáltatottabbak vagyunk, annál könnyebben elveszíthetjük életünk értelmét. „Öngyilkos leszek, ha elveszítem a szemem világát!” – mondta egy műtét előtt álló fiatal ember. Létünk értelme több, mint a látás. Szegény Bartimeus azt hitte, hogy ha látni fog, akkor boldog lesz. Pedig gyógyulásával csak a test világossága valósult meg. A lélek világossága egy sokkal mélyebb látás eredménye. Meg is szoktuk különböztetni a nézést a látástól. A szem a nézés eszköze, és lehet a látás is. De ehhez a látáshoz a szem

kevés. A fény törvényszerűségeinek ismerete kell ahhoz, hogy a látszat mögött megragadhasuk a valóságot. Az ember istenképi törvényszerűségeinek tudatosítása kell ahhoz, hogy a látszat-élet mögött felfedezzük a megmaradó Életünket.

Aki látón él, az a dolgok értelmét, a valóság és a történelem üzenet-értékét is meg tudja ragadni. A személyes megszólítottág meglátása nagy erőforrása a hívó embernek. Célra irányuló szem a cél szerint rendezi és értelmezi a valóságot. A szellem és a lélek célt meglátó képessége nem áll meg a megtapasztalható világnál. Folyton kereső, mélyülni akaró személyiségünk túllép a test eszközének határait. Testi szavakat használva teszünk létünk legmélyét érintő megállapításokat, és megállapítjuk, hogy „jól csak a szívvel lát az ember”. Bartimeus esete nyomán így kérhetjük Jézust: Uram, arra vágyom, hogy szívemmel látó ember lehessenek!

November 5. — Évközi 31. vasárnap — Mk 12,28b–34 — A szeretet törvénye

Minden zsidó számára egyértelmű volt Jézus válaszában első része. Hiszen a Mózes V. könyvéből idézett mondatot naponta többször elmondták, s a törvény utasítása szerint kis lapra írva maguknál tartották, fejdíszként viselték homlokukon és az ajtófélfába dugott mezuzá-papírtkeresként otthonukba érkezéskor és távozáskor megérintették. Isten szeretetének parancsa ma is minden zsidó számára a legfontosabb parancsolat. Az Istent a szeretetnek bemutató Jézus e mondatot összekapcsolja a Levitik könyvének felebarátot szeretni felszólító mondatával, értésünkre adva azt, hogy Isten szeretete és a felebarát szeretete ugyanannak a törvénynek a két oldala, és Isten Országában e kettő végérvényesen összetartozik. Ez a törvény beteljesítése, amiért Jézus jött. A felebarát fogalmát Jézus az irgalmas szamaritanus példabeszédében tágitotta emberiség nagyságrendjére, mert a az zsidók számára elsősorban saját népük tagjait jelentette. A felebarát szeretetével Jézus az etika rangját a dogmatika rangjára emelte, és kéri mindezt követőitől is.

A két mondat összekapcsolása az el-telt kétezer év ellenére ma is csak kevesek számára nyilvánvaló. Amikor Szilveszterkor egy-egy egyházközség számot vet az elmúlt évről, elsősorban a szentségekhez járulás számában mérle a hívei isten-szeretetét, a másik ember szeretetéről nem esik szó. Milyen jó

lenne hallani, hogy: ennyi beteget láto-gattunk meg, ennyi fiatalnak beszél-tünk a szervezett erőszak elutasításáról, ennyivel segítettük a rászorulókat, ennyi kenyeret kentünk meg az éhezők-nek, ennyi házat építettünk fel az árvíz-károsultaknak. Ha egy idegen civilizá-ció megfigyelője jelentést küldene az emberiségről, megfigyelésében az áll-na: az emberek alapvetően egyformák, de néhányan közülük vasárnaponként tornyos házakba járnak. Hiszen a ke-resztények éppúgy válnak, veszedek-nek, irigykednek, lövöldöznek egymás-ra, mint a nem keresztények. Hiszen éppúgy magányosak, kiszolgáltatottak, mint a másik ember, s a létharcban ugyanazon eszközökkel vesznek részt. Talán csak az irgalom szentjei vagy az utolsó évek közösségi mozgalmak je-lentenek vigasztalást és kiutat ebben az abszurdításban.

Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember természetes módon vá-gyik arra a biztonságra, hogy Isten elfo-gadja őt. Ki és hogyan igazolja előttünk ezt az elfogadottságot? A jó keresztény ezt az Egyházra bizza, mely a szil-veszteri statisztika egyre csökkenő rub-rikái mellől szemléli fogyatkozó hűveit. Pedig milyen lehetőségeket jelent ez a bizalom a hűvek gondolkodásának és életének átalakítására, és ezen keresztül egy autentikus keresztény magatartás helyi és egyre táguló méretű kialakítá-

sára. Az írástudók és vezetők felelőssé-gét Jézus nem győzi hangsúlyozni.

Az Isten és emberszeretet összekap-csolásának újdonsága mellett Jézus a szeretet hogyanjáról is beszél, mert az emberek akkor is elfelejtették, és ma is elfelejtik ennek a soksikúságát. Oly-annyira, hogy az egyik lelkiségi moz-galom büszkén írja zászlajára: „Fe-lejtsd el, hogy van fejed!” Pedig az istenszeretet egyoldalúsága (pl. csak az értelmi, vagy csak az érzelmi szeretet) saját istenképünket teszi egyoldalúvá, és saját személyiségünket torzítja el. Mintha nem lenne szükség egészséges, érett személyiségű emberekre! A sze-mélytől személyig erő kapcsolatokban, közösségi műhelyekben bontakozhat ki igazán az ember érzelmekkel és érte-lemmel egyaránt szeretni tudó képessé-ge, ebből fakadó keresztény felelősség-vállalása és tettei. Ez az igazi vallásos-ság, az Istenhez tartozás, az Istennek tetsző élet, amely több minden égő ál-dozatnál, vallási megnyilvánulásnál, li-turgiánál, mert azok nem célok, hanem eszközök, nem az istenkapcsolatunk csúcspontjai, hanem szükséges segítők az Úton járásunknak. De akarunk-e ezen az úton menni? Hiszen ez kes-keny, göröngyös, veszélyekkel és buk-tatókkal teli, és keresztet cipelő embe-rek taposták ki előttünk. De egy hegyre vezet, amelynek a túloldalán Isten cso-dálatos országa vár mindannyiunkra.

November 12. — Évközi 32. vasárnap — Mk 12,38–44 — A szeretet gesztusa

A jézusi örökség hangsúlyos eleme az adás törvénye. Az Istenhez tartozó ember adakozó, szétosztó ember. Mivel a pénz megszerzésére fordított időt mástól (pl. család, hivatás, szabadidő) vesszük el, az ember érzékenyen figyel - figyelne – pénzének további sorsát. Jó helyre adok-e? A bizonytalanságot to-vább növeli, hogy a nagy segítő szerve-zetekhez (UNICEF, Vöröskereszt, egy-házak) befolyó összeg jelentős része a szervezetek önfenntartására megy el, és csak a töredéke válik tényleges ado-mánnyá. Tekintettel arra, hogy nem át-tekinthető a pénzek útja, nincsenek nyilvános könyvelések, adatok – az emberek bizalmatlanná váltak, s a gyű-jtések összege elenyésző az igényekhez képest. A közösségi életben is inkább választjuk a személytől személyig erő adás útját.

A jeruzsálemi templom özvegy-asszonya nem méricskelt. Ő feltétlen bizalommal volt a törvény és a vallási vezetők iránt. Ismerjük ma is az öreg néni – kiknek mindenük az egyház – mentalitását, erejükön felül, már-már a szükségesből adakoznak. Jeruzsálem tehetősei is adakoztak, a feleslegből a törvényes előírás szerint. Jézusnak nin-csenek illúziói a pénzek útját illetően, de itt nem ez a fontos neki. Ezért nem dicséri meg személyesen az asszonyt, sőt lépten-nyomon tiltakozik a kultusz körüli üzletelés ellen. Most az adás lel-

kületét nézi. Isten szentháromságos, örök adásból álló világához az özvegy-asszony adása hasonlított. Követői szá-mára ez a túlsorduló, nem méricskélő adás a példa. A szív bőségéből, de oko-san, konkrétan.

Örökzöld téma templomunkban, hogy a gitáros közösségi énekek helyénvalók-e a liturgia alatt. Kerek-pe-rec megkaptuk a választ: amíg az idős néni adják az egyházi támogatás dön-tő részét, népénekeket kell énekelni. Aki fizeti a nóát, annak húzzák. A pén-zért ellenszolgáltatás jár: liturgiában, prédikációban. Sajnos falvainkra ez a jellemző, s csak a nagyobb városi plé-bániák engedhetik meg maguknak a li-turgiák sokszínűségét, a szellemi és lel-ki igények differenciált kezelését. Nem beszélve az állami pénzről. A támoga-tás függést, sőt elvárások teljesítését, lojalitást jelent. Ez a történelmi egyhá-zak egyik csapdája: nem tudnak anya-gilag függetlenek maradni, ezért örö-kös alkalmazkodásban kénytelenek élni, sokszor elárulva vagy megmásítva a jézusi örökséget. Jeruzsálemben is így volt.

A másik csapdába a teológusok es-nek. Ahhoz, hogy valaki a teológiában járta legyen, hozzá tudjon tenni valami újat az eddigiekhez, rengeteg tanulásra és összetett ismeretekre van szükség. 10–15 év tanulás után van az ismeretek olyan birtokában a teológus, hogy új

következtetéseket vonhat le, és megfe-lelő szakirodalmi ismeretekkel és tudo-mányos igényességgel publikálhat. Addig eltartott (Németországban havi 8000 márkáért) és kiváltságos. Ha tanu-lása során az Egyház tanításával ellen-tétes nézetekre jut, rögtön a kereten – tehát a fenti biztonságon – kívül találja magát, és gondoskodhat saját magáról. Jézus pontosan ismeri ezt a mechaniz-must, és őv az írástudókról. Hiányzik belőlük Isten gyermekeinek szabadsá-ga, a szív romlatlansága, amellyel az ember meglátja, mit akar az Isten.

Emiatt a romlatlanság miatt volt a tö-megnek nagy öröm hallgatni Jézust. Hozzájuk szólt, az ő nyelvükön, őket meghallgatva. Öszintén, keveretlenül. Tanítására rimelt az egyszerű emberek természetes jósága és igazságérzete. Az ember istenarcúsága. Végre valaki ki meri mondani, hogy Isten világa egy-szerű, belátható, követhető világ. Le-mondásokkal ugyan, de a százannyi ígéretével. Es élhető lesz így a világ, mindenki számára.

Bár ma is öröm lenne hallgatni min-ket! Tapasztalni, hogy a Jézusra figye-lő, istenkapcsolatából táplálkozó, ön-maga köré családot és közösséget gyű-jtő tanítvány élete példájával és szavai-val megoldást jelent az egyén és a társadalom számára. Ma még kis mus-támag ez, de rajtunk is áll, hogy nagy fává növekszik-e.

November 19. — Évközi 33. vasárnap — Mk 13,24–32 — A szeretet ébersége

A környezetvédők és egyes természettudósok szerint apokaliptikus időköt élünk. A közelmúltban megjelent, *Vészharang* című könyv jó összefoglalása azoknak a folyamatoknak, melyek egyre jobban ellehetetlenítik az életet a Földön. Szól az ózonlyukról, a globális felmelegedésről és az ennek következtében pusztító viharokról és szárazságokról, az új betegségekről, az immunrendszer megpróbáltatásairól, a fegyverkezésről, a túlnépesedésről, az ember elmagányosodásáról, szóval mindarról, ami ma már csak a fejét homokba dugó ember előtt nem nyilvánvaló. A javasolt megoldás is radikális: a fogyasztás visszafogása, osztozás, születésszabályozás, újraerdősítés. A tudósok által felkínált megoldásokhoz a kikenyszerítés eszközét javasolják: meg kell tiltani, el kell rendelni, érvényt kell szerezni, ha kell erőszakkal is. Szóba kerül az ivóvízbe kevert fogamzásgátló, a termelés nemzetközi ellenőrzés alá vonása, az energia-fejadag stb. Az eljövendő idők apokaliptikusak.

Ha a kétezer évvel ezelőtt élt názáreti ács példáját követte volna az emberiség, és a szeretet útját választotta volna, ma minderre nem lenne szükség. Hiszen a szeretetben élő, osztozó ember harmóniában él embertársaival és környezetével, s önként korlátozza magát a közösség javára. De Jézus tudja, övéi

mindig kisebbségben lesznek, s hangjukat elnyomja e világ összes zaja, propagandája és erőszakszervezetei.

A búcsúzó Jézus hasonló katalizma képét tárja elénk, a földi létezés véget ér, s a szolga alakban köztünk járó Isten megmutatja létének másik, királyi arcát. Ez az arc sugárzott a színeváltozáskor, e hatalom birtoklása szötte át Jézus szavait a nagytanács előtt, ez adta a háteret a golgotai példamutatáshoz. Nem kell, hogy illúzióink legyenek: az evangélium egyértelműen beszél a végidőről, aminek pontos idejét egyedül az Atya tudja. És a végítélet nemcsak a világ pusztulása lesz, hanem kinek-kinek a saját megítélése is. A nagy szétválásztás, a jobbra vagy balra állás ideje.

A mindenkit szerető Jézus képe nehezen illik össze az apokalipszis bírójával. De tudomásul kell vennünk: Isten szuverén ura a világnak. Részéről csak az lenne a szeretetlen, ha nem mondta volna meg az ítélet alapját, ha nem lennének pontosan megfogalmazottak azok a törvények, melyeket betartva az ember jobbra, vagy nem betartva balra kerül. János evangélium 12,47–48 versében olvashatjuk Jézus szavait: „Ha valaki beszédemet hallgatja, és nem őrzi meg, én nem ítélem meg azt, mert nem azért jöttem, hogy a világot megítéljem, hanem hogy megmentssem a világot. Van valaki, aki megítéli azt, aki elvet engem és beszédeimet el nem fogad-

ja. Az Ige ítéli el, amelyet szóltam, a Ige ítéli el azt az utolsó napon.” Az ítélet szempontjai tehát adóttak, a törvények megismerhetők, a látás nem tükör által homályos, hanem egyértelmű, sarkított, jól kontúrozott.

Az emberiség történetében számos apokaliptikus korszak volt. A világvége minduntalan elmaradt. Elmaradt a nérói cirkuszi játékokon, elmaradt a pestisjárványok alatt, elmaradt a birkenauai hideg éjszakában, elmaradt az évezredek váltásakor, s talán elmarad a vázolt katalizmak idején is. És elmaradt az éberség, a figyelem is. Valljuk be őszintén, nem tudunk mit kezdeni a végidőkkel. Nagyon is távolinak, bizonytalanoknak tartjuk. Nem úgy, mint az első keresztyének, akik szinte naponta várták, és ez a várakozás adott nekik életerőt az életáldozatokhoz. S mivel nem várakozunk, a nagy tettek is elmaradnak, szépen beleilleszkedünk az e világi élet játékszabályaiba. A keresztyénység ellaposodott. Ákik a végidőket várják, nevetség és borzongás tárgyai. David Koresh, vagy Jones tiszteletes követői kollektív öngyilkossággal kívánták megváltani a belépőt Isten Országába.

Mindenek ellenére olvasnunk kell a jelekből és ébernek lennünk, de első sorban a jézusi törvények szerint kell berendeznünk az életünket. Amíg nem késő – hogy ne legyen késő.

November 26. — Krisztus Király ünnepe — Jn 18,33b–37 — A szeretet királya

Krisztus Király? Nem ellentmondásos ez? Hiszen minden asszociációnak a királyokról az uralkodás, az erőszak, a kiváltságok és az elnyomás képet vetíti elénk. Még a jó királyok is gazdagok, ellenségeiket kegyetlenül pusztítók voltak. Hogy fér össze Jézus királysága mindezzel? Jézus Pilátus előtt rögtön leszögezi: sehogy. Ez a királyság nem e világból való. Isten Országát e világ törvényeivel berendezni képtelenség. Mert mi ennek a királyságnak, ennek az országnak a belső törvénye? A szeretet.

A keresztyénység 2000 éves történelmében mégis végigkísérhető az a vonal, ahol a Krisztust követők próbálkoztak megvalósítani egy olyan országot, társadalmat, közösséget, melynek alaptörvénye a szeretet. Ezek a kezdeményezések annyira irritálóak voltak a kivülállók, elsősorban a környező uralkodók számára, hogy a történelmi szituációtól függetlenül gyorsan vagy lassan, de végeztek velük.

Egy történelmi példa. III. Sándor pápa 1163-ban zsinatot hívott össze Tours-ban, és megtiltotta, hogy bárki érintkezzen a waldensekkel. Mit imak róluk a korabeli és a későbbi feljegyzések?

Krisztus szavait tekintették a legmagasabb isteni nyilatkozatásnak, s minden kérdésben az evangéliumok szelleméhez igazodtak, ez határozta meg életüket és tetteiket. Az volt a hitük, hogy a Szentlélek oly mértékben hat a tanítványokban, amilyen mérték-

ben engedelmeskednek Jézus szavának, és hűségesen követik Őt. A nagy igazságokat úgy tekintették, mint közösségi életük alapjait. A Szentírásban a Hegyi beszédet tekintették a hitélet legtokéletesebb foglatának, amely igazi zsinórmérték Isten gyermekei számára. Szembefordultak a háborús vérontással és elleneztek a halálbüntetést. Bírói eljárást sérelmeik orvoslására nem vettek igénybe. A megismert bibliai igazságokért készek voltak meghalni is. Az igazi kegyes élet volt számukra a legnagyobb érték, minden vágyuk az volt, hogy jókat cselekedvén csendességben szolgálhassák Istenüket. Kötelességüknek tekintették a szegényekről való gondoskodást, s amikor a magánházak már nem bizonyultak elégtőkének, egyszerű imaházakat építettek, amelyben olyan helységek is voltak, ahol a szegények és öregek lakást és gondozást kaptak.... 1486-ban III. Ince pápa bullát adott ki, melyben felhatalmazta a cremonai főesperest az eretnekek kiirtására. Ennek eredményeképpen 18 ezer katona szállta meg a völgyeket, és támadásba lendültek....

Korunkban talán újra alkalom nyílik ennek az Országnak az immanens megvalósítására. Az elvek nyilvánvalóak: a jézusi örökség autentikus része az osztozó, szeretetre épülő, kiváltságokat nem ismerő közösség. Itt Krisztus „uralkodik” azáltal, hogy minden ember életének középpontjában ő áll, és ő

jelképe és megvalósítója a közösség összetartozásának és egységének. Ha tehát Jézust királyunknak nevezzük, ezzel azt akarjuk mondani, hogy Isten nem egyénileg akar Atyánk lenni, hanem közösséggé akar formálni bennünket. Hiszen a Miatyánkot és nem az „Enatyámat” imádkozunk az Úr imádságként. S mire kell, hogy példát adjon ez a közösség, és a közösségek „országnyí” összefogása? Az osztozásra, a szelidségre, az egyszerűsége, a teremtés megővésére, a kiváltságot nem ismerésre.

Önmagunktól pedig azt kell megkérdeznünk, milyen út vezet mindennek felismeréséhez, mert – bár nem szeretjük – ugyancsak részesei vagyunk e világnak, és zsigeri módon tiltakozunk a teljesebb osztozás ellen, hivatkozva a családra, a megélhetésre, a társakban rejlő kockázatra. Pedig csak a szívünket kellene hozzáigazítani az evangélium szelleméhez. Pedig csak meg kellene értenünk a „százannyit”-kapás világot. Csak be kellene látnunk a közösségi együttélés felszabadító és védelmet adó voltát. Az anyagi feltételek már régen másodlagosak, fizetés, vagyon van bőven. Csak hozzáértünk.

Vagy csak bizonytalanok vagyunk, mint a madárfióka az első kirepülés előtt, s téblábolunk a fészek peremén. Pedig szárnyaink már kinőttek, s a légáramok repülő, kitárt szárnyainkra várnak.



Benyó Bertalan

A szabadság megújult eszméje

Egy gondolkodási program tételei

A politikai, etnikai, társadalmi, környezeti feszültségek egyre vészesebben növekednek. A feszültségek növekedése mindaddig kivédhetetlen, amíg a politikai célok vezérszólama a gazdasági növekedés, nem pedig az emberek cselekvési terének, az egyén döntési lehetőségei körének, a szabadságnak a bővülése. Semmit sem tehetünk a feszültségek növekedése ellen, amíg köztudottá nem válik,

– hogy a termelés és a fogyasztás növekedése nem fejlődés, hanem sodródás, amellyel együtt növekednek a feszültségek és pusztul világunk;

– hogy a termelési és fogyasztási kényszer növekedésének egyik fő gerjesztője a közlekedéshálózati centralizáció;

– hogy a növekedés a közlekedési hálózat centralizációjával együtt az emberrel egyidős, ezek egymást erősítő, öngerjesztő folyamatok;

– hogy a demokrácia önmagában csak illúzió, a társadalom ámitása, ha hiányzik a mindenkori hivatalnokok nyíltan vállalt, személyes felelőssége döntéseikért, a hivatalok teljes nyitottsága és feltétlen válaszkényszere;

– hogy amíg a tervezés kizárólag valamilyen jövőképet céloz, és nem teszi lehetővé a jelenlegi hivatalos szándékok felülvizsgálatát, addig kizárja a nyílt, személyes felelősségvállalás lehetőségét, és kizárólag a zárt, hivatalos szándékok leplezésére alkalmas.

A fenti tételek alapjául szolgáló írások:

Mire jó a metró?, Rakéta regényűjság, 1991. 02. 05. – Csak metró és lágmányosi hidat ne!, Beszélő, 1991. 10. 12. – A közpénzi tervezések és kutatások nyilvánossága, Kézirat, 1991. november – Közlekedéshálózat és tervezés, Pécsi Műszaki Szemle, 1991. 12. 18. – Fejlődés vagy sodródás?, Lélegzet, 1992/5-6 – Szabad a gazdátudat, Heti világgazdaság, 1992. 07. 18. – Miért épül a Lágmányosi híd?, Beszélő, 1994. 12. 22. – Hogyan történhetett ez meg velünk?, „Érted vagyok”, 1995/6 – Szemben a metróépítéssel, Liget, 1997/8 – Valóban Budapest tartja el?, Magyar Nemzet, 1995. 05. 19. – Mi lesz a csepeli HÉV-vel?, Népszabadság, 1999. 11. 16.

Ezek az írások olvashatók az alábbi Internet-címen: <http://www.extra.hu/BenyoBertalan>. A Szerző gépész- és gazdasági mérnök. Itt közölt tanulmánya 1992-ben keletkezett, és megjelent a Lélegzet c. folyóirat 1992/5-6. számában

Fejlődés vagy sodródás?

A közlekedéshálózati centralizációról

A közgondolkodásban a közlekedést a gazdasági ágak közé sorolják, egy sorba az iparral, kereskedelemmel, mezőgazdasággal, építéssel, a közlekedéshálózattal való foglalkozást pedig szakmának, szakágnak, tudományágnak érzékelik. Ahogy az emberek egészségügyi gondjaira nézve az orvosban, a gépekre nézve a technikusban bíznak, a közlekedési ügy tekintetében a közlekedési szakemberben, aki megtanulta sok egyéb mellett a közlekedéshálózatnak a forgalmi igényekre méretezését is. Márpedig ha a közlekedéshálózat alakításában teljesen a közlekedéstervezők méretezésére hagyatkozunk, ez roppant veszélyes. A közlekedés ugyanis sokkal több, mint egyike a gazdasági ágaknak. A közlekedéshálózat a gazdasági-társadalmi méretű mozgásoknak, és ezzel az emberi fejlődésnek is kényszerpálya-hálózata. Ezért a közlekedéshálózat alakításának a kérdése mindig is elsősorban politikai kérdés, az érdekerőviszonyok

kérdése volt, és csak jóval azután szakmai.

A közlekedéshálózat fejlődésére a legjellemzőbb a centralizáció és a központok rivalizálása. A centralizáció spontán, önmagát erősítő folyamat. Ez olyan kökemény törvényszerűség, mint a tömegvonzás. Ha egy golyót a lejtőn föl nem tartóztatunk, legurul. Sokszoros visszacsatolású öngerjesztő folyamatról van szó. A forgalmas helyen megszorodnak a forgalmi célpontok (iparosok, kereskedők, bankok stb.), ez pedig mindjárt visszahat – amolyan elsődleges visszacsatolásként – a forgalom növekedésére.

Amelyik tőke – ügynökség, kereskedő, vállalati székház stb. – helyet szerzett magának a központban, az már abban lesz érdekelt, hogy a központi irányú forgalom még nagyobb legyen, és a központba vezető utak, vasutak, tömegközlekedési vonalak még jobbakk, bővebbek, gyorsabbak legyenek. Tehát már nagyon is kemény érdekek, a köz-

pontban elhelyezkedő tőke érdekei hatnak a központi forgalom növelése irányában. Nevezhetnénk ezt másodlagos visszacsatolásnak. Közben ugyanezen érdekek és hatások miatt a periférius irányú, a központot elkerülő útvonalak alárendelődnek, a kapcsolatokat is egyre gyakrabban – akár két-háromszoros vagy többszörös kerülő árán – a központon átvezető útvonalon tartják fenn, lévén az a gyorsabb, kényelmesebb, megbízhatóbb (ld. a metrókat, hidakat, központi főpályaudvarokat stb.). A periférius kapcsolatok elsorvadása megint csak a központ forgalmának növekedésére hat vissza.

Pedig ez még távolról sem minden. Az eddigieknél is erősebben gerjeszti a folyamatot a központi helyszűke jelensége, illetve következményei.

A központban mind szűkebb lesz a tér, mert mind több helyet foglal el a forgalom, az ember-, áru- és pénzforgalom, és a szellemi tevékenység.

Főleg persze ezek irodaházai, hivatalai. Az egyre erősödő helyszűke miatt a központtól egyre messzebb kénytelen távolodni a termelés, és a fejlődés bizonyos pontján, mint lakó, maga az ember is kiszorul a központból. A következmény az egész rendszer – forgalmának, anyag- és energiafogyasztásának – féktelen növekedése, hiszen mind nagyobb ember- és árutömegeket mind nagyobb távolságról kell a központba beszállítani, ill. a központon keresztül szállítani, és mind több szemetet, szennyvizet mind messzebbre kiszállítani.

A központi helyszűkének és a növekedésnek együtt félelmetesen pusztító hatása van az egész rendszerre. Tudniillik a helyszűke miatt a fejlesztés csak rombolás árán lehetséges. Ennek a minimuma a valószínűtlenül szegényes szabad térségek beépítése. Ezen túl kisebb helyére nagyobbakat csak úgy lehet építeni, ha a kisebbet lebontjuk, a régi alaphálózat helyére újat, nagyobb teljesítőképességgel állítunk. A már egyszer létrehozott értékek hatalmas tömegben válnak hulladékká, amelyet el kell távolítani és pótolni kell. A helyszűkében szenvedő központban amúgy is fokozott mértékben válik minden szemétté, szennyé. Gondoljunk csak arra, hogy annak az egyre ijesztőbb tömegű szemétnak és szennyvíznek, ami a sűrűn beépített városbelsőkből keletkezik, milyen nagy részét teszi ki az, ami tágasabb, szabaddabb körülmények között – moslák, trágya vagy újra felhasználható anyag formájában – egy helyben záródó körfolyamat része lehetne.

A növekedés tehát – azonkívül, hogy minden eddig említett visszacsatolásnál erősebben hat vissza a centralizációs folyamatra – a legátfogóbban növeli a környezet terhelését. Ez egyáltalán nem új megállapítás. Negyed évszázaddal ezelőtt néhány gondolkodó ember szinte világgá sikoltotta, hogy meg kell állítani a növekedést, mert abba belepusztul a világ. Az azonban a mai napig sem vált köztudottá, hogy a növekedés első számú gerjesztője a közlekedéshálózati centralizáció, vagy egyáltalán, hogy a növekedés szoros összefüggésben van a közlekedéshálózat fejlődésével.

A közlekedéshálózati centralizáció által gerjesztett növekedés nemcsak a környezet terhelését növeli meg végzetesen, hanem a rendszer legkülönbözőbb feszültségeit, belső ellentmondásait is egyre mélyíti.

Minthogy a termelés, tehát az áru forrása egyre messzebbre kénytelen távolodni a központtól, és mivel a piaci kapcsolat túlnyomórészt a központban vagy a központon keresztül jöhet létre, a forrás és a piac között nő a távolság. Nemcsak a rendszer anyag- és energiaigénye növekszik tehát, hanem költségessége is.

A költségigényesség a legjobban a szállítás oldaláról jelentkezik, hiszen a

közlekedéshálózati centralizáció elsődlegesen és legerősebben mindig a szállítás iránti igényt növeli meg. Ezért van az, hogy a világon szinte sehol nem él meg a vasút és a városi tömegközlekedés nagyon jelentős állami támogatás nélkül. Ugyanis a közlekedéshálózati centralizáció miatt féktelenül növekvő szállítási, ill. utazási költségeket (egyre nagyobb tömegeket egyre nagyobb távolságra kell vinni) képtelenség a termelésre, ill. az utazóközönségre teljes egészében áthárítani.

A termelői szektorok közül a mezőgazdaságot sújtják a legjobban a közlekedéshálózati centralizáció miatt egyre növekvő költségek, hiszen a piacot jelentő, ill. közvetítő központtól az esik a legmesszebb. Ez a körülmény az agrárróló gazdasági jelenségre maradéktalanul magyarázatot ad. Nemcsak a szállítási távolság, hanem a kereskedelem, fejlesztés, irányítás közvetítő láncolatának nyomozó többletterhei is a közlekedéshálózati centralizáció következtében lesznek a mezőgazdaságban a legnagyobbak.

A mezőgazdaság után mindjárt a nehézipart, bányászatot, kohászatot, vegyipart sújtja legjobban a növekvő piactávolság miatti árólló jelensége. Túl a mezőgazdaságon és az iparon, általában elmondható, hogy a centralizáció leértékeli a közeli-távolsági peremterületeken elvégzett emberi tevékenységek értékét. Minthogy a dolgok túlnyomó részben csak a központon keresztül értékesülhetnek, a peremterületen élőknek a javakért mindig jobban meg kell fizetniük, mint ahogy tevékenységüket értékesíteni tudják, beleértve ebbe azt a hatalmas fáradság- és időtöbbletet is, amelyet a peremterületen élőknek a központ távolsága miatt kell megadniuk a dolgokért.

Ezek alapján elég nyilvánvaló, hogy a közlekedéshálózati centralizáció jelentős gerjesztője az inflációnak is.

Le kell szögezni, hogy a közlekedéshálózat mindenekelőtt hatalmi kérdés. A közlekedéshálózati centralizációnak a társadalmi viszonyok alakulása tekintetében legfontosabb hatása, hogy mind távolabbi területek mind szétagoltabb, mind merevebben lesznek ráutaltak a központra, és ezzel mind teljesebb függő helyzetbe kerülnek. Márpedig az ember számára a legfontosabb, hogy sorsa alakítását minél inkább maga határozza meg, hogy társadalma sorsának alakulására minél nagyobb befolyást gyakorolhasson, vagyis minél nagyobb legyen a hatalma. Mármost, aki a centrumot befolyás alatt tartja, a centrumon keresztül befolyásolni tudja mindazokat a területeket, amelyek a centrumtól függő helyzetbe kerültek. Ezért a legtermészetesebb emberi törekvés egyrészt a központ felett minél nagyobb befolyást megszerezni, másrészt a központ befolyását minél messzebbre kiterjeszteni. A hatalom tehát mindig a közlekedéshálózati cent-

ralizációban érdekelt, és a legszorosabb kölcsönhatásban van vele. Nos, ebben rejlik a közlekedéshálózati centralizáció legnyomasztóbb kényszere.

Minél központosabb a rendszer, minél kisebb részekké széttagolva van a minél szűkebb központnak alávetve, annál bonyolultabb és annál nagyobb hivatali apparátus szükséges a fenntartásához. Ebben nemcsak a hivatali rendszer – a Hivatal – van benne, hanem az eltartott döntéshozókészítési (tervező, kutató, szervező intézetek stb.) és oktatási rendszer is, amelyek amellet, hogy alárendelt helyzetben vannak a kenyéradó Hivatallal szemben, nagymértékben össze is fonódnak vele. És ebben a hatalmas apparátusban még ott van, mint legmélyebben meghatározó alapérzés, a társadalmi fölény érzése és a növekedés immanens kényszere. A hatalmas és egyre növekvő apparátus fenntartása csak úgy lehetséges, ha a társadalom egészére mind súlyosabb terheket raknak, növelik az adókat, vámkokat, gerjesztik az inflációt.

Illúziók nélkül meg kell azonban állapítanunk: a közlekedéshálózati centralizáció mindent rontó, egész rendszert pusztító folyamatát senki addig meg nem fékezheti, amíg az egész társadalom rá nem ébred ezeknek az összefüggéseknek a súlyosságára. Bármilyen ijesztő, ma még ott tartunk, hogy amikor Budapest főpolgármester-helyettese úgy nyilatkozik, hogy „...sokkal központosítottabb Budapest kellene”, ill. „műszaki szempontból egy sokkal centralizáltabb Budapestet látnék szívesen...”, akkor senki nem kapja fel a fejét, maga a riporter sem kérdez rá, jól értette-e. Pedig talán az egész világon nincs jobb példa a közlekedéshálózati centralizáció mértéktelenségére és pusztító hatásaira, mint Magyarország, és azon belül is különösen Budapest. Gondoljunk a vasúthálózatra, Budapesten belül pedig a metróhálózatra. Magyarország és Budapest példáján jól szemléltethető az is, hogy a központosítás következtében hogyan növekednek minden határon túl a rendszer fenntartási költségei. Ebből csak egyetlen tételt ragadok ki, mert arra megvannak az adatok. Budapest tömegközlekedésének évi támogatása ma már 13 milliárd forint körül van, noha most már évenként emelik másfél-kétszeresére a tarifát. Az ok végtelenül egyszerű és világos. Éppen a következetesen egyetlen pontot privilegizáló hálózatfejlesztés miatt a következő folyamat megy végbe: A belső kerületek lakónépsége 20 év alatt 177 ezer fővel, csaknem egyharmadával csökkent, Budapest lakónépsége pedig nem csökkent, sőt 100 ezer fővel növekedett is, és növeke-

dett a Budapest körüli agglomerációs övezet lakónépessége is 70 ezer fővel. Tehát a központból kiszorult lakosság nem elköltözött Budapestről, hanem a beköltözők nagy tömegeivel együtt a központtól távoli kerületekben, illetve Budapest környékén telepedett le. A forgalmi célpontok viszont a központban szaporodtak meg. A városmagtól mind távolabb elhelyezkedni kénytelen lakosság tehát mind merevebben rá van utalva a valósággal ponttá zsugorított városra. Az utazások hossza tehát megnő. Ugyanezen ok miatt feltehetően nagy dotációval működik a vízellátás is, hiszen a központba egyre nagyobb vízmennyiséget egyre távolabbról kell bevenni, s persze drágul az energiaellátás és a többi közszolgáltatás is. Tehát, mint ahogy azt általánosságban már említettem, Budapest példáján is megállapíthatjuk, hogy a közlekedési centralizáció az egész rendszer fenntartási, működtetési költségeit vég nélkül növeli.

Nem kell ezt elhinni. Meg lehet ugyanis vizsgálni, hogy az olyan ropant centralizáló erejű beruházások, mint az Erzsébet híd (egy quasi autópálya-híd a város közepén), a metrók (a városközpontban összefutva) stb., milyen hatással voltak a város fenntartási-üzemeltetési költségeinek alakulására. Meg lehetne, sőt feltétlenül meg kellene vizsgálni minden közpénzből finanszírozott fejlesztési lépésünkénél, hogy milyen hatással lesz a rendszer fenntartási költségeinek alakulására, pl. a különböző dotációkra. Napjainkban a közlekedéshálózati centralizáció legélesebb veszélyét a Lágymányosi híd jelenti. Erre a hídra most a titkosan, szabadon választott parlament is áldását adta, noha nyilvánvaló, hogy ez a híd a közlekedéshálózati centralizációnak a ma egyáltalán lehetséges leghatékonyabb eszköze. A parlament kizárólag a „felkent” hivatalos szakértőknek hiit, akik forgalmi okokkal igazolták a híd mindenáron való szükségességét. Ezek a szakértők fölényesen, ha nem éppen türelmetlenül löktek félre – évtizedeken keresztül – minden olyan véleményt, gondolatot, amely ennek a hídnak a város-szerkezeti és ezen keresztül gazdasági, társadalmi, környezeti folyamatokra gyakorolt hatását érintette, ill. a híd mellett felhozott érvek félrevezető vagy hamis voltát leplezte le.

Nincs egyébként ebben semmi különös. Az, hogy ezek a szakértők minden áron Lágymányosi hidat akartak, minden igyekezetükkel azt igazolták, azt készítették elő, tökéletesen érthető. Először is, mert annak a – magyarság történelmi jelenlétét is veszélybe sodró – lelkiismeretlen és felelőtlen, de hatalmas üzenetnek, amit a belső budapesti ingatlanok kiárusítása jelent (ezen a kiárusításon nemcsak adásvételt értek, hanem bérbe, koncesszióba adást, és hatalmas

építési engedélyek kiadását is), szóval ennek a hatalmas üzletnek úgy kell a Lágymányosi híd, mint a fuldoklónak a levegő. Ugyanis a városközpontnak, közvetlenül Belső-Budának új nagy átbocsátóképessegű kapcsolati vonalat nyit délkelet felé, és ezzel a központ infrastruktúra-fejlesztési kényszerét tolja az eddigiekénél is erősebben a közérdek-lődés homlokterébe. A közlekedéstervezők, és általában a tervezők csaknem közvetlenül érzik ennek a nagy üzletnek az áldásait, hiszen részben ez a szűk felső vezetők réteg tartja el őket, részben össze van fonódva vele. Másodszor a közlekedéstervezők mindenkinél közvetlenebbül érdekelték a forgalom növekedésében, vagyis abban, ami ebből következik. Márpedig ma elképzelni sem lehetne még egy olyan beruházást, amely a város szerkezetét oly mértékben centralizálná tovább, és így oly mértékben növelné a forgalmat, mint a Lágymányosi híd. Amikor tehát a közgondolkodás egy közlekedéshálózati beruházás kérdésében a hivatalos közlekedéstervezési szakemberekben bízunk meg, kecskére bízunk a káposztát. A parlament – amikor döntött – csupán a közgondolkodásnak a közlekedéshálózati centralizáció katasztrofális hatásaival szembeni közönyét tükrözte. Ha a társadalmi tudatban általánosan elterjedt volna az a felismerés, hogy egy közlekedéshálózati beruházás tekintetében éppen a hivatalos közlekedéstervezők véleményét kell a legnagyobb fenntartásokkal kezelni, aligha fordulhatott volna elő ilyen féltelmetesen kártékony hatású hálózatfejlesztési lépés elfogadása.

Azt a társadalmi közönyt kell tehát feltörmöknünk, amely a közlekedéshálózati centralizáció súlyos összefüggéseit körülvéshi. Persze a társadalmi közöny szintén nagy részben a hivatali manipuláció eredménye. A döntéshozók tervező- és kutatómunka szinte teljes egészében a Hivatal kezében van, és a Hivatal kezében van az oktatás, tehát a tudat primer alakításának a szerepe is. Látító, a Hivatal ezeket a területeket kizárólag közpénzek igénybevitelével uralja. Az egész társadalom pénzén irányítja úgy a tervezést és oktatást, hogy végül a társadalom tudatában minden a Hivatal és hatalmának növekedését igazolja.

Bizonyítani lehetne konkrét – okmányokkal végigkövethető – esettanulmányok egész sorával, hogy ez mennyire így van, hogy a Hivatal milyen kiméletlenül és arrogánsan utasít vissza minden olyan kutatást, vizsgálatot, amely ezeket az összefüggéseket világítaná meg. Most azonban arra kell szorítkoznom, hogy megkísérleljem néhány mondatban összefoglalni annak a feltételeit, hogy a közpénzből finanszírozott döntéshozókészítés nyitottabbá váljék.

A közpénzből fizetett döntéshozókészítő munkáknak, tervezéseknek, kutatásoknak a legteljesebb nyitottság mellett kellene folyniuk. Általában véve a közpénzzel, költségvetésből juttatott összegekkel gazdálkodó hivatalnokot, ill. hivatalt nem volna szabad, hogy megilletse az az a jogok, amelyek megilletnek egy olyan személyt vagy szervezetet, aki vagy amely a saját vagyonával gazdálkodik.

A szerződéskötések eljárásrendjét a lehető legnyitottabban kellene kialakítani. Kezdve azon, hogy már amikor a gondolata felmerül egy tervező, kutató, elemző munkának, vagy valamilyen vizsgálat elvégzésének, már ezt a gondolatot is a nyilvánosság előtt kellene igazolni. Például úgy, hogy bizonyos összeghatár felett törvényesen tiltva legyen közpénzen döntéshozókészítési szerződést kötni nyilvánosságra hozott árajánlatkérés nélkül. Különösen két okból lehetséges, hogy valakit érdekeljen egy ilyen ajánlatkérés. Vagy kérdéseket kíván feltenni a hivatalnak az ajánlatkéréssel kapcsolatban, vagy ajánlatot kíván benyújtani a hivatalnak, versenyezve a címzett intézettel. A hivatal ez esetben válaszolni kénytelen, amiben a legfontosabb, hogy ezzel felelősséget vállal mindenért, ami az árajánlatkéréssel kapcsolatos (az ajánlatkérés megfogalmazásáért, a díjért, a fölkerült intézetért stb.). Ez sokkal nagyobb nyitottságot jelent a pályáztatásoknál! A pályáztatásokon ugyanis a legeslegfontosabb kérdésel kapcsolatban nem lehet a választ kikényszeríteni, tudniillik hogy miért úgy fogalmazta meg a pályázatot a hivatal, ahogy. Az aláírt szerződést természetesen szintén bárki számára hozzáférhetővé kellene tenni. Végül az egész szerződésbe foglalt munkának hozzáférhetőnek kellene lennie bizonyos jól meghatározott keretek között. A munka minden részeredményébe és a végeredménybe is betekintést nyerhessen, aki erre igényt tart. A felelős hivatalnok minden megjegyzése a munkával kapcsolatban írásban legyen, a tárgyalásokról – felelős megjegyzéseket rögzítő és aláírt – jegyzőkönyv készüljön, ne pedig utasításokat tartalmazó emlékeztető.

Egy nyitott rendszerben a szakemberek, ill. a hivatalnoknak rendkívül megnő a felelőssége. A szakember – minden pozíciójában, úgy is mint hivatalnok, úgy is mint tervező – a társadalom előtt kell, hogy érvényt szerezzen szándékainak, elképzeléseinek.

A szakember társadalom előtti felelősségének a kikényszerítése, illetve a közlekedéshálózati centralizáció feltartóztatása a feltétele annak, hogy fejlődésünk ne legyen sodródás.

TARTALOM

Tanulmány

- Herwig Büchele: Megéri-e, hogy megéljük az életet? 2-3
 Leopold Glaser: Az elfojtott halál 4-5
 Georg Baudler: Jézus és a pokol 6-9

A Szentírás vasárnapjára

- Sárdy Péter: „Merítsünk reményt az Írás adta vigasztalásból” ... 10-12

Ismertetés

- Halima Krausen: Az iszlám felszabadítási teológiája 13-14

Interjú

- Christian Modehn: Ugrás a szabadba 15-16

Gyerekeknek Moha-mese

- Szólni és hallgatni 17-18

Meditáció

- Farkas István: Vallás és rókafényképezés (2., befejező rész) ... 19-21

- Merza József: Őszi kód 22

Olvasók fóruma

- Olvasóink leveleiből 23-24

Elmélkedések

- Vasárnapi szentirási elmélkedések 25-28

Környezetvédelem

- Benyó Bertalan: A szabadság megújult eszméje 29-31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Hiánypótlás

Adolf von Harnack *Dogmatörténet* c. könyve, amelyet előző számunk 16. oldalán ismertettünk, megrendelhető Tillingner Péter címen: 1072 Budapest, Dob u. 24. — Ára: 850,- Ft + postaköltség

Élő egyház – halott egyház

- Az élő egyházban sok „zajos” gyerek és fiatal van –
 a halott egyház tökéletesen csendes.
 Az élő egyházban mindig új utakat keresnek –
 a halott egyház soha nem változtat semmin.
 Az élő egyház nagy álma az Isten Országá –
 a halott egyháznak rémálmai vannak.
 Az élő egyház gyorsan növekszik,
 így hát nem emlékszik mindenki a másik nevére –
 a halott egyházban hosszú időn át változatlanok a nevek.
 Az élő egyház bátorságra, előrehaladásra hív –
 a halott egyház soha nem kockáztat semmit.
 Az élő egyház kötelessége a világmisszió –
 a halott egyház mindenét magának tartja meg.
 Az élő egyház megbocsát és bocsánatért könyörög –
 a halott egyház soha nem vét hibákat.
 Az élő egyház felhasználja hagyományait és lehetőségeit,
 hogy szolgálja az embereket –
 a halott egyház az embereket használja fel
 a hagyományok és lehetőségek megőrzésére.
 Az élő egyházban tizedet fizetők vannak –
 a halott egyházban csak borraivalót adnak.
 Az élő egyház látja a kihívásokat és az alkalmakat –
 a halott egyház csak a problémákat és veszélyeket látja.
 Az élő egyháznak istentisztelete van –
 a halott egyháznak csak aggodalmi.
 Az élő egyház evangelizál –
 a halott egyház megkövesedik.

(Egy amerikai gyülekezet körleveléből)

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/5. (63.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám:

10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.

Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

Internet: <http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm>

E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptatok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,

Ipolytölgyes.

Felelős vezető: Martos György

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: Garay András

Address: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
 1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok” név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: 800 Ft
 szociális előfizetés
 a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:

Itthon előfizetve:

a szomszédos országokba 800 Ft

egyéb külföldre 2400 Ft

Nyugaton: 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgáltatást. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.